

Udvikling og status for dansk jordbrugs produktion og økonomi

Andersen, Johnny Michael; Jacobsen, Lars Bo; Lind, Kim Martin Hjorth

Publication date:
2012

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):

Andersen, J. M., Jacobsen, L. B., & Lind, K. M. H., (2012). *Udvikling og status for dansk jordbrugs produktion og økonomi*, Nr. 030-0004/12-0720, 58 s., maj 31, 2012. FOI Udredning Nr. 2012/9

FOI Udredning

Udvikling og status for dansk jordbrugs produktion og økonomi

*Johnny M. Andersen
Lars-Bo Jacobsen
Kim Martin Lind*

FOI Udredning 2012 / 9

Udvikling og status for dansk jordbrugs produktion og økonomi

Forfattere: Johnny M. Andersen, Lars-Bo Jacobsen, Kim Martin Lind

Udarbejdet i henhold til aftale mellem Fødevareøkonomisk Institut
og Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri om myndighedsberedskab

Fødevareøkonomisk Institut

Københavns Universitet

Rolighedsvej 25

1958 Frederiksberg

www.foi.life.ku.dk

Udvikling og status for dansk jordbrugs produktion og økonomi

Regeringen har nedsat en Natur- og Landbrugskommission mhp. at udarbejde forslag til løsning af landbruges strukturelle, økonomiske og miljømæssige udfordringer, herunder hvorledes landbruget kan bidrage til klima-, miljø- og naturindsatsen, jf. Regeringsgrundlaget fra oktober 2011. Kommissoriet for Natur- og Landbrugskommissionen falder i to faser, hvor første fase omfatter en statusredegørelse over landbrugets økonomiske situation samt natur-, vandmiljø og klimatilstanden set i forhold til EU kravene på området. På den baggrund har Natur- og Landbrugskommissionen bl.a. anmodet Fødevarøkonomisk Institut om at redegøre for udviklingen og status for dansk jordbrugs produktion og økonomi.

Nærværende notat har dette formål. På grundlag af en projektbeskrivelse og et efterfølgende møde er det konkretiseret, at Natur- og Landbrugskommissionen ønsker en udredning om

1. Udviklingen i jordbrugets arealanvendelse og husdyrhold,
2. Strukturudviklingen i jordbruget,
3. Jordbrugets økonomi samt
4. Jordbrugets betydning for samfundsøkonomien.

I det nedenstående er der redegjort for disse emner. I afsnit 1 beskrives udviklingen i arealanvendelsen og husdyrholdet generelt gennem de seneste 20 år. I den sammenhæng fokuseres der ligeledes på udviklingen i arealanvendelsen og husdyrholdet på de økologiske bedrifter. I afsnit 2 redegøres for strukturudviklingen i jordbruget. Fokus er her rettet mod ændringen i brugsstørrelsen og specialiseringen. I afsnit 3 er omdrejningspunktet jordbrugets økonomi. Udgangspunktet er her sektoropgørelsen for primærjordbruget og den stedfundne udvikling i sektorbytteforholdet og totalfaktorproduktiviteten, men der fokuseres også på forskelle i bedriftsresultatet på størrelsesgrupper, herunder økologisk jordbrug, ligesom der analyseres på de dominerende driftsformer. Endvidere ses der på udviklingsmulighederne pga. OECD-FAO's prognose frem mod 2020. I afsnit 4 ses der nærmere på jordbrugets samfunds-mæssige betydning. Fokus er her rettet mod jordbrugets indkomst-, beskæftigelse- og eksporteffekt. Endelig er der i afsnit 5 givet et kort resumé.

1. Udviklingen i jordbrugsarealet og husdyrholdet

I det nedenstående beskrives udviklingen i jordbrugsarealet og arealanvendelsen for jordbruget som helhed samt den tilsvarende udvikling på de økologiske brug. Dernæst redegøres for husdyrholdet for erhvervet som helhed samt udviklingen i det økologiske husdyrhold.

1.1 Udviklingen i jordbrugsarealet og arealanvendelsen

Jordbrugsarealet er reduceret i kraft af øget infrastruktur, skovrejsning, bebyggelse mv. Tages der hensyn til ændret opgørelsesmetoder, er jordbrugsarealet i de forgangne 20 år mindsket med ca. 0,4 pct. om året og udgør i dag knap 62 pct. af Danmarks samlede areal.

Udviklingen i jordbrugets arealanvendelse afspejler de relative ændringer i jordrenten for de respektive afgrøder, som er påvirket af EU's fælles landbrugspolitik. Siden begyndelsen af 1990'erne har EU's landbrugspolitik været påvirket af GATT-aftalen – forløberen til WTO – om nedbringelsen af eksportstøtte til tredjelande. De første tilpasninger blev indledt med EU-reformen i 1992, hvilket indebar en vis omlægning af produktstøtten til areal- og dyretilskud. For at være støtteberettiget til arealtilskud blev der samtidig stillet krav om braklægning. Det indebar, at omkring 8 pct. af jordbrugsarealet blev braklagt. Siden er liberaliseringerne kommet gradvis og efter 2003-reformen er langt størsteparten af støtten blevet afkoblet. Fra og med 2005 var der således støtte til energi- og proteinafgrøder, som bortfaldt i 2010, og støtte til stivelseskartofler, som udløb i 2011. Tilbage er alene EU's mindstepris for sukkerroer og et tilhørende produktionsloft. Med disse som undtagelser, og med bortfald af braklægningskravet fra og med 2009, afspejler arealanvendelsen i 2010, jf. tabel 1, således de enkelte jordbrugerens forventninger til markedspriserne og de tilhørende produktionsomkostninger.

Tabel 1. Jordbrugets arealanvendelse, 1.000 ha

	1990	1995	2000	2005	2010	Pct.	
						1990	2010
Vinterhvede	522	600	611	667	744	18,7	28,1
Vårhvede	11	6	8	12	14	0,4	0,5
Vinterbyg	139	185	145	140	143	5,0	5,4
Vårbyg	762	529	587	563	426	27,3	16,1
Rug	109	96	50	28	51	3,9	1,9
Havre	20	26	44	58	42	0,7	1,6
Andet korn til modenhed	4	5	55	43	41	0,1	1,6
<i>Korn i alt</i>	<i>1.567</i>	<i>1.447</i>	<i>1.500</i>	<i>1.511</i>	<i>1.469</i>	<i>56,2</i>	<i>55,5</i>
Bælgsæd til modenhed	114	74	36	16	10	4,1	0,4
Vinterraps incl. non food	160	108	81	109	163	5,7	6,2
Vårraps incl. non food	110	44	18	4	1	4,0	0,1
Andet industrifrø	2	2	5	0	1	0,1	0,0
<i>Industrifrø i alt</i>	<i>272</i>	<i>154</i>	<i>104</i>	<i>114</i>	<i>166</i>	<i>9,8</i>	<i>6,3</i>
Frø til udsæd	52	62	79	96	67	1,9	2,5
Kartofler	40	42	39	40	38	1,4	1,4
Sukkerroer til fabrik	66	68	59	47	39	2,4	1,5
Foderroer	102	53	18	5	4	3,7	0,2
<i>Rodfrugter i alt</i>	<i>208</i>	<i>163</i>	<i>115</i>	<i>93</i>	<i>81</i>	<i>7,5</i>	<i>3,1</i>
Korn til helsæd	48	88	119	76	63	1,7	2,4
Majs til ensilage	19	37	61	131	172	0,7	6,5
Andet grønfoder	11	13	6	5	6	0,4	0,2
Græs i omdrift	249	238	247	253	321	8,9	12,1
Græs uden for omdrift	217	207	166	193	200	7,8	7,6
<i>Græs og grøntfoder i alt</i>	<i>544</i>	<i>583</i>	<i>599</i>	<i>657</i>	<i>762</i>	<i>19,5</i>	<i>28,8</i>
Gartneriafgrøder	28	25	22	20	20	1,0	0,8
Braklægning med græs	0	216	191	175	10	0,0	0,4
Øvrige arealer	4	1	1	26	61	0,1	2,3
Samlet dyrket areal	2.788	2.726	2.647	2.707	2.646	100,0	100,0
Væksthusareal	0,566	0,572	0,533	0,471	0,490		

Kilde: Danmarks Statistik (2012a).

Udviklingen i arealanvendelsen er dog også præget af planteavlens eget udviklingsforløb. Nye sorter af vinterhvede har således bevirket, at en del af arealerne med vårbyg er erstattet med

vinterhvede. Den har medvirket til, at den procentuelle andel af arealanvendelsen med korn er forblevet uændret fra 1990 til 2010.

Arealet med bælgsæd til modenhed er derimod faldet til et minimum med bortfaldet af arealstøtten, som var større end for korn. Den efterfølgende præmie til produktion af proteinafgrøder, som udløb i 2009, har ikke ændret på forholdet. Afgrøden er i dag primært interessant for de økologiske brug i kraft af afgrødens kvælstoffikserende egenskaber.

Faldet i arealstøtten til oliefrø har også i første ombæring reduceret arealet med raps, idet arealstøtten til raps var højere end for korn, men de senere års interesse for bioenergi har medført en stigning i arealerne. Samtidig er en væsentlig del af arealerne med vårraps erstattet af vinterraps i kraft af et væsentligt højere høstudbytte.

Arealet med kartofler, som er nogenlunde ligeligt fordelt på spise- og stivelseskartofler, har været nogenlunde uændret i den betragtede periode. Bortfaldet af støtten til stivelseskartofler i 2012 gør det dog usikkert, om produktionen kan opretholdes.

Sukkerroearialet er faldet permanent i den sidste del af perioden som følge af EU's omstrukturering af sukkerordningen, som indebærer, at EU's samlede sukkerkvote blev reduceret med knap 6 mio. tons i perioden 2006-09. Da produktionen er kontraktbaseret, forventes produktionsarealet på kort sigt at falde svagt i takt med stigende hektarudbytter. På længere sigt er sukkerroearialet betinget af udviklingen i verdensmarkedsprisen på sukker og korn. Sidstnævnte skyldes, at gunstige kornpriser øger incitamentet for kornproduktion på bekostning af sukkerroeproduktionen.

Nye højtydende majssorter har bevirket, at det er blevet mere lønsomt at anvende majsensilage til foder frem for foderroer. Arealet med foderroer er derfor næsten udfaset. Arealet med fodermajs er steget tilsvarende. De senere års stigning i arealet med fodermajs skyldes dog også en øget eksport af majs til Tyskland mhp. fremstilling af bioenergi, som skønnes at beslaglægge 15-20 tus. ha. Ses der bort fra majsarealerne til Tyskland, er der alligevel en stigning i det samlede grovfoderareal, som også omfatter en relativ stigning i omfanget af sædskiftegræs. Det er på trods af en mindre kobestand. Mælkeydelsen er imidlertid også steget, hvilket fordrer et større foderinput pr. ko.

Arealet med gartneriafgrøder på friland er reduceret drastisk. Det dækker over en reduktion i arealet med frilandsgrønsager på en tredjedel, som dog alene skyldes en nedgang i arealet med konserverærter. Plantereskolearealet er mere end halveret, hvorimod reduktionen i arealet med frugt & bær har været mere beskeden.

Det økologiske fuldt omlagte areal steg fra knap 17 tus. ha i 1995 til godt 147 tus. ha i 2003. Herefter faldt niveauet til godt 131 tus. ha i 2007 og er nu steget igen til godt 148 tus. ha i 2010. Selv om stigningen har været betragtelig, så udgør det fuldt omlagte økologiske areal kun 5,6 pct. af det samlede jordbrugsareal i 2010. Medregnes ligeledes arealet under omlægning samt det endnu ikke omlagte areal på de økologiske brug, dvs. produktionsarealet, vil andelen dog være 1 pct. point højere. Vækstraten er under alle omstændigheder for lille, hvis den politiske målsætning om fordoblingen af det økologiske areal frem mod 2020 skal nås.

Arealbenyttelsen af det fuldt omlagte økologiske areal er præget af, at det i særdeleshed er den økologiske mælkeproduktion, som tegner den økologiske produktion. Andelen af det økologiske areal med græs og grøntfoder er således mere end dobbelt så stort som for det samlede jordbrug, jf. tabel 2. Og omvendt er andelen af arealet med korn på de økologiske brug mindre end halvdelen end for det samlede jordbrug. Andelen af arealet med industrifrø og rodfrugter er også væsentligt mindre på de økologiske brug. Sidstnævnte skyldes fraværet af sukkerroer på de økologiske brug. Omvendt er andelen af arealet med gartneriafgrøder på de økologiske arealer væsentlig større end for jordbruget som helhed.

Tabel 2. Arealbenyttelsen på de omlagte økologiske arealer, ha

	1995	2000	2005	2010	Pct.		
					1995	2010	2010-alle ¹
Korn	3.668	21.827	39.061	39.254	21,7	26,5	55,5
Bælgsæd til modenhed	359	1.370	3.217	2.364	2,1	1,6	0,4
Industrifrø i alt	56	725	1.026	662	0,3	0,4	6,3
Frø til udsæd	15	1.520	3.401	2.930	0,1	2,0	2,5
Rodfrugter i alt	501	1.217	1.084	1.375	3,0	0,9	3,1
Græs og grøntfoder i alt	11.125	61.332	85.331	96.392	65,7	65,1	28,8
Gartneriafgrøder	566	1.086	1.473	2.198	3,3	1,5	0,8
Braklægning med græs	564	3.386	1.593	677	3,3	0,5	0,4
Øvrige arealer	76	5	874	2.292	0,4	1,5	2,3
Omlagte areal i alt	16.930	92.468	137.060	148.145	100,0	100,0	100

1) Procentfordeling for det samlede konventionelle og økologiske jordbrugsareal.

Kilde: Danmarks Statistik (2012b).

Ændringen i den procentuelle sammensætning af de økologiske arealer fra 1995 til 2010 er begrænset. Det er imidlertid også tydeligt for de økologiske bedrifter, at udløbet af støtten til oliefrø har gjort dyrkning af industrifrø mindre attraktiv, ligesom bælgsæd til modenhed har fået en mindre vægt med udfasningen af arealstøtten til bælgsæd.

1.2 Udviklingen i husdyrholdet

Jordbrugets animalske produktion er også præget af den gradvise liberalisering af EU's fælles landbrugspolitik. Den tidligere eksportstøtte til svine- og fjerkræproduktion, som skulle kompensere for de høje kornpriser, er således forsvundet. Tilsvarende gælder præmier for opretholdelse af ammekøer samt slagtepræmier. Fra og med 2005 resterer der alene handyrspærmier og præmier til moderfår, som udløber i 2013. For mælkeproduktionen er der dog fortsat en landekvote, som ophæves i 2015.

Udviklingen i kvægholdet er først og fremmest betinget af mælkeproduktionen, og selv om mælkekvoten øges med 1 pct. om året frem mod 2015, har den øgede mælkeydelse indebåret en nedgang i antallet af malkekøer, jf. tabel 3. Da Danmark i modsætning til de fleste andre EU-lande har balanceret mælkekvoteloftet, kan det på nuværende tidspunkt forventes, at mælkeproduktionen vil stige yderligere på den anden side af 2015.

Til trods for handyrspærmier har produktionen af slagtekalve i hovedparten af perioden ikke været lønsom. Det indebærer bl.a., at eksporten af spædkalve tangerede 60 tus. stk. i perioden 1995-2000. Frem mod 2006 faldt eksporten af spædkalve dog til nogle få tusinde stykker, men den er nu steget igen til knap 26 tus. stk. (Landbrug & Fødevarer, 2012a).

Den ringe lønsomhed i produktionen af slagtekalve har også medført en indskrænkning i antallet af ammekøer, som er forstærket af et bortfald af ammekopræmien. Reduktionen er dog begrænset, idet omkring halvdelen af ammekøerne befinder sig på bedrifter med under 20 ammekøer, hvor produktionen er mere hobbybetonet.

Tabel 3. Jordbrugets husdyrbestand, 1.000 stk.

	1990	1995	2000	2005	2010	Pct. årlig ændring
<i>Kvæg i alt</i>	2.239	2.090	1.868	1.570	1.571	-2,2
Malkekøer	753	702	636	564	568	-1,7
Ammekøer	87	122	125	101	101	-0,4
Kvier og kviekalve	920	862	782	631	629	-2,2
Tyre og tyrekalve	479	403	325	274	273	-3,4
<i>Svin i alt</i>	9.497	11.084	11.922	13.534	13.173	1,5
Søer	904	1.015	1.083	1.151	1.117	0,9
Pattegrise indtil 7 kg ¹	1.313	1.519	2.107	2.524	2.580	4,0
Smågrise 7-30 kg ¹	2.872	3.300	3.428	3.872	3.814	1,3
Slagtesvin 30- kg ¹	4.232	5.043	5.042	5.705	5.377	0,9
<i>Fjerkræ i alt</i>	16.249	19.619	21.830	17.633	18.731	-0,2
Høner	4.327	4.297	3.681	3.192	3.900	-1,5
Slagtefjerkræ	10.553	13.531	16.895	12.362	13.267	0,2
- Slagtekyllinger	9.802	12.585	16.047	11.905	12.836	0,4
- Kalkuner	213	449	546	116	201	-3,3
- Ænder	495	472	296	320	224	-4,4
- Gæs	43	25	7	21	7	-8,7
<i>Får i alt</i>	159	145	145	173	160	-0,8
Moderfår	77	67	68	79	72	-0,9
Mink, avlstæver	2.231	1.834	2.188	2.547	2.719	2,1
Heste	38	18	40	54	60	5,3
Husdyr i alt, 1.000 DE	2.308	2.427	2.483	2.202	2.025	-0,7

1) Baseret på interpolation som følge af ændringer i vægtgrænser.

Kilde: Danmarks Statistik (201c, 2012d, 2012e og 2012f).

Svinebestanden er gennemsnitligt øget med 1,5 pct. om året fra 1990 til 2010. I de senere år er bestanden dog kulmineret. Sobestanden – grundlaget for svineproduktionen – er derimod kun steget gennemsnitligt med 0,9 pct. om året. Den større stigning i svinebestanden i forhold til sobestanden skyldes større produktion af fravænnede grise pr. årsso. Produktivitetsvæksten er dog endnu større end tallene indikerer. Opgørelsen af svinebestanden afspejler således ikke en stigende eksport af levende svin. I begyndelsen af 1990'erne blev der kun eksporteret 0,2 mio. svin, og denne eksport er øget til 1,5 og 3,7 mio. stk. i hhv. 2000 og 2005. I 2010 nåede niveauet op på 8,4 mio. stk., hvoraf 7,5 mio. stk. var smågrise og 0,8 mio. stk. var slagtesvin. Den tidligere forholdsvise ubrudte forsyningskæde fra smågriseproducent til slagtesvinproducent og videre til dansk slagteri er dermed blevet brudt med heraf følgende tab af værditilvækst. For en uddybning henvises til Lind *et al.* (2010).

EU-krav om løsgående søer fra og med 1. januar 2013 kan bidrage til yderligere eksport af smågrise, idet en række EU-lande næppe vil kunne nå at leve op til reglerne. Det kan give et yderligere dræn i grundlaget for den danske slagtesvineproduktion. Kravet forventes imidlertid også at give anledning til en lavere produktion af svinekød i EU med heraf følgende højere svinekødspriser, hvilket kan gøre det mere lønsomt at producere slagtesvin i Danmark.

Bestanden af høner til produktion af konsumæg er faldet gennemsnitligt med 1,5 pct. om året og ægproduktionen svarer nu til hovedparten af hjemmemarkedets forbrug af friskæg. Æg til industriformål er derimod overvejende baseret på import. Danmark har imidlertid fra 1. juli 2012 fået særstatus i EU, som indebærer, at udenlandske æg med salmonella kan afvises ved grænsen. Samtidig får Danmark mulighed for at eksportere til Sverige og Finland, som er de eneste andre EU-lande med særstatus. Det giver nye produktionsmuligheder, som forstærkes af, at produktionen af æg i EU er faldet som følge af krav om beriget bure fra og med 2012.

Bestanden af slagtefjerkræ er domineret af slagtekyllinger, som er steget med 0,4 pct. om året. Slagtefjerkræ baseret på kalkuner, ænder og gæs spiller derimod en fortsat mindre rolle.

Bestanden af får er reduceret gennemsnitligt med 0,8 pct. om året. Reduktionen er ekstra stor fra 2005 til 2010, hvilket skal ses i sammenhæng med bortfaldet af præmier til moderfår.

Bestanden af økologiske husdyr er steget år for år gennem hele perioden, jf. tabel 4. Dog faldt bestanden for alle husdyrkategorier i årene 2003-05 som følge af en nedgang i antallet af økologiske brug. Efter 2005 er bestanden af husdyr imidlertid steget igen for alle husdyrkategorier, skønt antallet af bedrifter er fortsat med at falde. De gennemsnitlige stigningstakter for perioden, jf. tabel 4, for de respektive husdyrkategorier skal dog tages med forbehold, idet udgangspunktet er meget lavt.

Tabel 4. Den økologiske husdyrbestand, 1.000 stk.

	1995	2000	2005	2010	Pct. årlig ændring	Øko-andel af alle husdyr i 2010 ¹
Kvæg	21	151	123	165	7,5	10,5
Svin	4	68	54	181	29,1	1,4
Fjerkræ	230	1.062	979	1.175	6,4	6,3
Andre dyr	6	17	15	14	4,2	6,2
I alt	260	1.297	1.171	1.534	7,2	4,6

Anm. Summeringen af de respektive husdyrkategorier er ikke meningsfyldt og tjener alene til formål at give et groft overblik.

1) Excl. mink, da disse ikke forefindes på økologiske brug.

Kilde: Danmarks Statistik (2012g).

Foretages der en grov sammenligning af husdyrholdets sammensætning på de økologiske brug med samtlige brug, kan det konstateres, at andelen af kvæg og fjerkræ er væsentligt større på de økologiske brug. Det modsvarer økologernes forholdsvise store andel af den danske mælke- og konsumægproduktion på hhv. 10 og 15 pct. (Danmarks Statistik, 2011b).

2. Strukturudviklingen

Der er væsentlige økonomiske fordele ved stordrift knyttet til såvel bedriftens størrelse som produktionsgrenens størrelse. Der er flere årsager til disse fordele, men fælles for de dominerende produktionsgrene gælder, at der er et lavere arbejdstidsforbrug pr. produktionsenhed ved øget produktion. Og denne besparelse mere end opvejer meromkostningerne ved den større kapitalindsats pr. produktionsenhed, jf. Danmarks Statistik (2011c). Der har derfor været og er fortsat et stærkt økonomisk incitament til at øge størrelsen. Der er afspejlet i ændringen i brugsstørrelsen, hvilket er beskrevet i afsnit 2.1. Da jordbrugsarealet er begrænset, har de øgede brugsstørrelser givet anledning til færre brug med heraf følgende større kapitalindsats pr. brug, hvilket i nogen omfang er imødegået ved specialisering. Det er beskrevet i afsnit 2.2.

2.1 Større bedrifter

Den stigende brugsstørrelse kommer til udtryk i såvel et stigende arealtilliggende og besætningsstørrelse. Det gennemsnitlige areal pr. bedrift er således steget fra 35 ha pr. bedrift i 1990 til 63 ha pr. bedrift i 2010. Den gunstige bedriftsstørrelse er imidlertid væsentlig større. For hele perioden kan det således konstateres, at brug under 100 ha har været i tilbagegang. I de sidste år gælder det også brug med 100-200 ha, jf. tabel 5. Udviklingen frem til 2010 har betydet, at to tredjedele af arealet dyrkes af brug større end 100 ha og 40 pct. af arealet dyrkes på brug med over 200 ha. De tilsvarende arealandele i 1990 udgjorde hhv. 22 og 8 pct.

Tabel 5. Antal jordbrug og arealtilliggendet fordelt på bedriftsstørrelse

	Antal bedrifter, 1.000 stk.					Andel af dyrket areal, pct.				
	1990	1995	2000	2005	2010	1990	1995	2000	2005	2010
Under 10,0 ha	14,4	13,4	10,2	11,1	11,1	3,4	3,2	2,4	2,6	2,3
10,0 – 19,9 ha	18,6	14,9	11,2	10,6	7,8	9,7	7,9	6,2	5,7	4,2
20,0 – 29,9 ha	13,7	10,4	6,5	6,2	4,3	12,1	9,3	6,1	5,6	4,0
30,0 – 49,9 ha	16,7	12,9	9,0	7,3	4,9	23,0	18,4	13,3	10,4	7,2
50,0 – 99,9 ha	12,3	12,1	10,9	9,0	5,9	29,6	30,7	29,1	23,9	16,1
100,0 – 199,9 ha	3,1	4,1	5,4	5,5	5,0	14,6	19,7	27,0	28,0	26,5
200,0 ha og dero.	0,6	0,9	1,4	2,0	3,1	7,6	10,8	15,9	23,9	39,6
I alt	79,3	68,8	54,5	51,7	42,1	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kilde: Danmarks Statistik (2012h og 2012i).

På de økologiske brug er arealtilliggendet også steget. Det omlagte areal er således øget fra godt 16 ha pr. brug i 1995 til 56 ha pr. brug i 2010. Medregnes det samlede produktionsareal, dvs. incl. arealer under omlægning og endnu ikke omlagte arealer, er arealet pr. brug steget fra 39 til 65 ha fra 1995 til 2010. Altså et lidt højere niveau ift. gennemsnittet for alle brug.

På tilsvarende vis er husdyrbesætningerne øget fra gennemsnitligt 38,8 dyreenheder (DE) pr. brug i 1990 til knap 88 DE pr. brug i 2010¹. Stigningen målt i dyreenheder undervurderer endog udviklingen, idet antal dyr pr. dyreenhed er faldet over tid for flere husdyrkategorier.

På brug med malkekvæg er bestanden af malkekøer steget fra 36 stk. i 1990 til 134 stk. i 2010. Vækstlaget ligger i den høje ende. Antallet af brug med under 100 malkekøer er således reduceret, hvorimod der har været en vækst i brug med over 100 malkekøer. Gruppen udgør i dag 60 pct. af malkekvægbrugene og tegner sig for 84 pct. af malkekøerne, jf. tabel 6.

Tabel 6. Antal brug med malkekøer og malkekobestanden fordelt på besætningsstørrelse

	Antal besætninger, 1.000 stk.					Andel af malkekobestanden, pct.				
	1990	1995	2000	2005	2010	1990	1995	2000	2005	2010
1-9 malkekøer	2,4	1,5	0,6	0,5	0,2	1,4	0,8	0,4	0,4	0,1
10-14 malkekøer	1,8	0,6	0,2	0,2	0,1	2,9	1,1	0,4	0,4	0,1
15-19 malkekøer	2,1	0,8	0,3	0,2	0,1	4,7	1,8	0,8	0,5	0,1
20-29 malkekøer	4,3	2,3	1,0	0,4	0,2	13,9	7,9	3,7	1,7	0,7
30-49 malkekøer	6,8	5,0	2,4	0,9	0,4	34,9	28,0	15,3	6,3	2,8
50-74 malkekøer	3,4	3,8	2,7	1,1	0,5	26,2	32,7	26,0	11,9	6,0
75-99 malkekøer	0,8	1,2	1,6	0,8	0,4	8,7	14,4	21,3	12,8	5,8
100 malkekøer og dero.	0,4	0,7	1,5	2,5	2,5	7,3	13,4	32,1	66,1	84,4
I alt	21,9	16,0	10,3	6,6	4,2	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kilde: Danmarks Statistik (2012c).

¹ Danmarks Statistik opgør ikke længere antallet af dyr i dyreenheder. Sidst år var 2009, hvor antallet kan opgøres til 87,2 DE pr. bedrift med husdyr.

På brug med svin er bestanden af svin steget gennemsnitligt fra 318 stk. i 1990 til 2.599 stk. i 2010. Frem til 2000 lå vækstlaget i gruppen af brug med mindst 1.500 svin. I 2000 er vækstlaget flyttet til gruppen med mindst 2.000 svin, og i dag ligger vækstlaget på brug med en svinebestand på mindst 5.000 svin. De øvrige besætningsgrupper er i tilbagegang. I 1990 var der kun 34 brug i gruppen med mindst 5.000 svin, og denne gruppe tegnede sig for 2,4 pct. af svinebestanden, jf. tabel 7. I 2010 er antallet af brug i gruppen steget til 811, og selv om det antalsmæssigt er få, så tegner de sig for næsten halvdelen af svinebestanden.

Tabel 7. Antal brug med svin og svinebestanden fordelt på besætningsstørrelser

	Antal besætninger, 1.000 stk.					Andel af svine-/sobestanden, pct.				
	1990	1995	2000	2005	2010	1990	1995	2000	2005	2010
Svin i alt										
1-9 svin	2,5	1,5	0,7	0,4	0,3	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
10-49 svin	6,6	4,0	1,7	0,8	0,3	1,9	1,0	0,4	0,2	0,0
50-99 svin	4,5	2,4	1,1	0,6	0,1	3,4	1,5	0,6	0,3	0,1
100-249 svin	5,8	3,6	1,5	0,8	0,2	10,0	5,3	2,0	1,0	0,3
250-499 svin	4,6	3,1	1,8	0,9	0,3	17,2	10,0	5,4	2,3	0,9
500-999 svin	3,6	3,4	2,4	1,4	0,6	26,8	21,6	14,4	7,3	3,2
1.000-1.499 svin	1,3	1,6	1,5	1,0	0,5	16,4	17,2	15,3	9,0	5,0
1.500-1.999 svin	0,5	0,8	0,9	0,8	0,4	8,6	12,3	12,9	9,9	5,9
2.000-4.999 svin	0,5	1,0	1,5	1,9	1,5	13,2	24,6	37,2	43,2	36,5
5.000 svin og dero.	0,0	0,1	0,2	0,5	0,8	2,4	6,5	11,8	26,8	48,1
I alt	29,9	21,4	13,2	9,0	5,1	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Søer i alt										
1-4 søer	4,5	3,0	1,1	0,5	0,2	1,2	0,7	0,2	0,1	0,0
5-9 søer	3,2	1,6	0,7	0,3	0,1	2,4	1,0	0,4	0,2	0,1
10-24 søer	4,3	1,9	0,8	0,3	0,1	7,4	2,9	1,1	0,4	0,1
25-49 søer	2,7	1,4	0,6	0,2	0,1	10,7	4,8	1,9	0,6	0,2
50-74 søer	1,7	1,1	0,5	0,2	0,0	11,8	6,7	2,8	1,2	0,3
75-99 søer	1,2	0,9	0,4	0,2	0,1	11,3	7,6	3,6	1,6	0,5
100-149 søer	1,4	1,4	0,9	0,4	0,1	18,8	17,3	9,8	4,1	1,3
150-199 søer	0,6	0,8	0,7	0,3	0,1	12,0	14,3	11,4	5,1	2,0
200-299 søer	0,5	0,8	1,0	0,6	0,3	12,7	19,4	21,7	13,6	6,5
300-399 søer	0,1	0,3	0,5	0,5	0,3	4,7	10,5	15,5	14,1	9,5
400-499 søer	0,1	0,1	0,3	0,3	0,3	3,0	5,1	10,3	12,2	10,3
500 søer og dero.	0,1	0,1	0,3	0,7	0,9	4,1	9,6	21,4	46,9	69,3
I alt	20,4	13,5	7,7	4,6	2,6	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kilde: Danmarks Statistik (2012c).

For brug med søer er sobestanden gennemsnitligt steget fra 44 stk. i 1990 til 433 stk. i 2010. Som helhed er gruppen af brug med mindst 300 søer vokset i den forløbne periode. Antallet af brug med 300-499 søer begyndte imidlertid at falde ved årtusindskiftet. Det reelle vækstlag ligger derfor i besætningsgruppen med mindst 500 søer. Sidstnævnte gruppe er øget fra næsten ingenting i 1990 til 35 pct. af brugene med søer i 2010, og gruppens andel af sobestanden er øget fra 4 til næsten 70 pct., jf. tabel 7.

For brug med de øvrige husdyrkategorier gælder uden undtagelser, at den gennemsnitlige besætning ligeledes er vokset fra 1990 til 2010, jf. tabel 8. De største stigningstakter ses for fjerkræ, hvor bestanden af høner og slagtekyllinger pr. bedrift er steget gennemsnitligt med hhv. 9,9 og 9,7 pct. om året. På minkfarmene kan der konstateres en tilsvarende stigning i bestanden af avlstæver (8,9 pct. pr. år).

For brug med hhv. ammekøer og moderfår er stigningen mere beskeden, men bestanden af ammekøer og moderfår er immervæk øget med hhv. 2,2 og 4,1 pct. om året.

Tabel 8. Antal brug med øvrige dyr og den gennemsnitlige bestand pr. brug

	Antal besætninger, 1.000 stk.					Gennemsnitlig bestand af dyr pr. bedrift				
	1990	1995	2000	2005	2010	1990	1995	2000	2005	2010
Ammekøer	11,9	12,8	11,6	9,1	8,4	7	10	11	11	12
Høner	13,2	9,1	5,4	3,1	3,1	328	473	684	1.015	1.266
Slagtekyllinger	1,2	0,9	0,4	0,4	0,3	8.061	14.583	37.492	33.349	45.843
Moderfår	6,0	4,3	3,1	3,1	2,5	13	16	22	25	29
Mink	4,4	2,7	2,4	1,9	1,4	506	688	927	1.370	1.903
Heste	9,5	4,6	8,0	8,8	8,2	4	4	5	6	7

Kilde: Danmarks Statistik (2012c).

Besætningerne er også vokset på de økologiske brug, jf. tabel 9. Dog falder besætningsstørrelsen på brug med fjerkræ samt får og geder fra 2005 til 2010. Der foreligger imidlertid ikke detaljerede statistikker, som gør det muligt at sammenligne ændringen i besætningsstørrelsen.

Tabel 9. Antal brug med økologiske dyr og den gennemsnitlige bestand pr. brug

	Antal besætninger, 1.000 stk.				Gennemsnitlig bestand af dyr pr. bedrift			
	1995	2000	2005	2010	1995	2000	2005	2010
Kvæg	645	1.859	1.212	1.134	33	81	101	145
Svin	165	471	166	192	25	145	323	942
Fjerkræ	323	609	254	467	711	1.744	3.855	2.516
Får og geder	277	715	388	450	20	23	39	30
Antal brug i alt	908	2.633	1.709	1.817

Kilde: Danmarks Statistik (2012g) samt upubliceret data i Danmarks Statistik.

De større brug udmøntes også i en større beskæftigelse pr. brug. Langt størsteparten af produktionsgrundlaget er således tilknyttet heltidsbrugene², og blandt disse ligger hovedvægten på de store brug – dvs. brug med en beskæftigelse svarende til mindst 2 årsværk, jf. tabel 10.

Tabel 10. Produktionsgrundlag fordelt på beskæftigelsesgrupper i 2010, pct.

	Deltids- bedrifter	Heltidsbedrifter			I alt
		1-2 årsværk	2-3 årsværk	3- årsværk	
Alle jordbrug					
Jordbrugsareal	24,1	20,5	15,1	40,4	100,0
Væksthusareal	0,8	4,0	9,6	85,6	100,0
Kobestand	0,2	13,5	26,3	60,0	100,0
Svinebestand	1,1	11,2	12,5	75,2	100,0
Minkbestand, avlstæver	7,9	18,3	20,0	53,8	100,0
Beskæftigede	18,9	15,9	14,0	51,2	100,0
Økologiske jordbrug					
Jordbrugsareal	20,4	18,3	18,0	43,2	100,0
Væksthusareal	4,7	0,0	0,0	95,3	100,0
Kobestand	0,1	9,6	22,3	68,1	100,0
Svinebestand	0,8	3,0	7,8	88,4	100,0
Minkbestand, avlstæver	-	-	-	-	-
Beskæftigede	16,7	16,2	16,7	50,4	100,0

Anm. 1 årsværk svarer til 1.665 timer pr. år.

Kilde: Egne beregninger baseret på Danmarks Statistik (2011a).

Hovedparten af den animalske produktion finder således sted på de store brug. Det gælder i endnu højere grad for gartneriproduktionen i væksthuse. Deltidsbrugene og de mellemstore

² Et heltidsbrug er defineret som et brug med et arbejdstidsforbrug på minimum 1.665 timer pr. år svarende til ét årsværk.

brug (1-2 årsværk) tegner sig imidlertid fortsat for hhv. en fjerdedel og femtedel af jordbrugsarealet.

De økologiske brug synes umiddelbart en tand større; andelen af produktionsgrundlaget på deltidsbrugene er således mindre. Det skal dog ses i sammenhæng med, at de økologiske brug er domineret af animalsk produktion med hovedvægt på mælkeproduktion og konsumæg, og brug med mælke- og ægproduktion er generelt store.

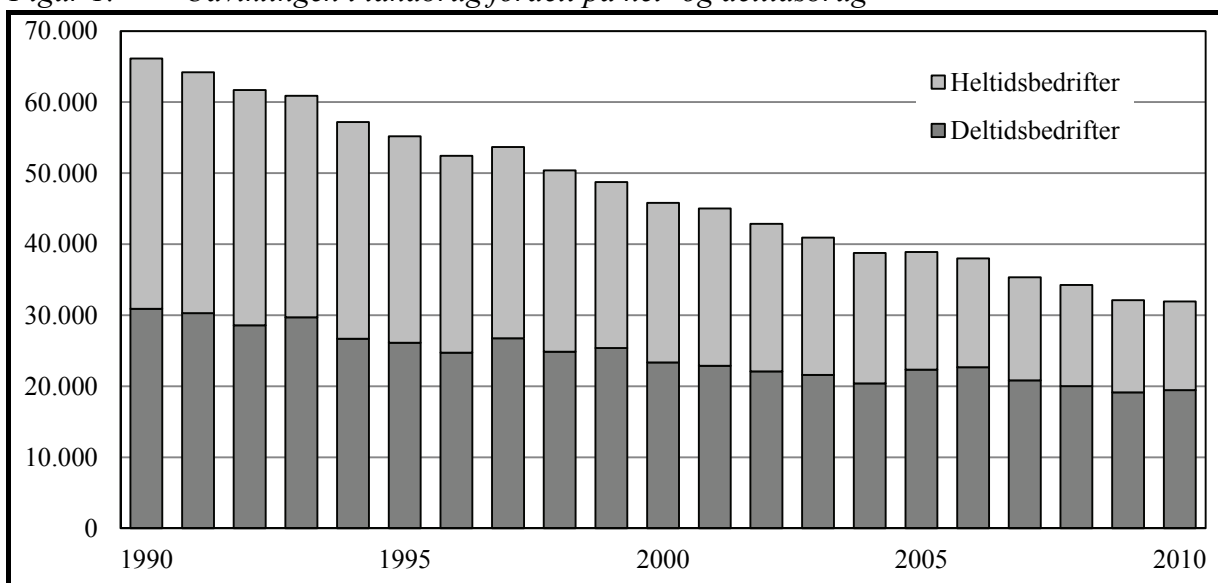
2.2 Færre bedrifter og øget specialisering

Da brugsstørrelsen er øget, og jordbrugsarealet og husdyrholdet målt i dyreenheder er faldende, resulterer det i færre bedrifter. I perioden fra 1990 til 2010 er antallet af bedrifter da også faldet gennemsnitligt med godt 3,4 pct. om året. Reelt er antallet af bedrifter faldet endnu mere, idet det opgjorte antal af bedrifter også afspejler en ændret dataindsamlingsmetode, som bevirker, at hidtil udeladte bedrifter er medtaget fra og med 2005. Desuden gav harmonisering af EU-tællingerne anledning til medtagelse af yderligere knap 1.200 brug i 2010 (Danmarks Statistik, 2011d).

Reduktionen i antallet af bedrifter gælder især de mellemstore brug (svarende til 1-2 årsværk). Udviklingen i mulighederne for at udnytte stordriftsfordelene har betydet, at de mellemstore bedrifter i stort omfang enten har vokset sig større eller er blevet arealgrundlaget for andre brugs vokseværk.

Antallet af deltidsbrug er derimod ikke reduceret i samme omfang, jf. figur 1, da de ikke i samme omfang er påvirkelig af ændringer i jordbrugets vilkår. Deres overlevelse er således betinget af anden indtjening. Deltidsbrugene danner i nogen grad blot de fysiske rammer for boligen. Skønt andelen af deltidsbrug er mange (omkring 60 pct. i 2010), så tegner de sig kun for en lille del af den samlede produktion. De beslaglægger imidlertid omkring en fjerdedel af landbrugsarealet, som primært anvendes til korn.

Figur 1. Udviklingen i landbrug fordelt på hel- og deltidsbrug

Anm. Opgørelsen er excl. gartnerivirksomheder.

Kilde: Danmarks Statistik (2012j og 2012k).

Reduktionen i antallet af jordbrug gælder samtlige driftsformer, jf. tabel 11. Dog er der en stigning i driftsformen domineret af heste og får samt blandede gartnerivirksomheder. Produktionen fra disse to driftsformer tegnede sig imidlertid kun for hhv. 0,8 og 0,7 pct. af den samlede bruttoværditilvækst indikeret ved standarddækningsbidraget.

Tabel 11. Udviklingen i antallet af jordbrug fordelt på driftsformer, 1.000 stk.

	1990	1995	2000	2005	2009 ¹	Pct. årlig ændring	Andel af bruttovær- ditilvæksten i 2009 ²
Jordbrug i alt	79,3	68,8	54,5	51,7	41,4	-3,5	100,00
<i>Bedrifter med vegetabilsk produktion</i>	<i>41,8</i>	<i>35,7</i>	<i>29,3</i>	<i>30,5</i>	<i>23,7</i>	<i>-2,9</i>	<i>33,8</i>
Kornbedrifter	18,6	18,5	17,0	17,0	13,3	-1,6	12,1
Agerbrugere i øvrigt	18,4	13,0	9,2	11,0	8,7	-4,3	13,6
Blandet planteavlsbedrifter	2,4	1,9	1,2	0,8	0,4	-9,1	1,0
Gartneri med blomster og grønsager	1,6	1,6	1,0	0,8	0,6	-4,9	5,3
Gartneri med frugt & bær samt planteskole	0,7	0,7	0,6	0,6	0,5	-2,3	1,0
Blandet gartnerivirksomheder	0,1	0,0	0,3	0,3	0,3	7,4	0,7
<i>Bedrifter med animalsk produktion</i>	<i>20,7</i>	<i>21,2</i>	<i>15,9</i>	<i>13,0</i>	<i>10,8</i>	<i>-3,5</i>	<i>48,5</i>
Malkekvægbedrifter	12,4	11,9	8,1	5,5	3,8	-6,0	22,8
Øvrige kvægbedrifter	1,0	0,8	0,9	0,9	0,6	-1,7	0,3
Bedrifter med heste og får	1,3	1,7	1,9	3,3	4,4	8,5	0,8
Svinebedrifter	2,8	4,7	3,5	2,7	1,8	-2,2	22,3
Fjerkræbedrifter	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	-4,8	0,5
Blandet husdyrbedrifter	3,1	2,0	1,2	0,7	0,2	-16,0	1,8
Blandet jordbrug	16,8	11,8	9,4	8,2	6,8	-5,2	17,7

Anm. Ved inddelingen af bedrifterne på driftsformer afvejes betydningen af de enkelte produktionsgrene i forhold til hinanden. Ved afvejningen anvendes et standarddækningsbidrag for de enkelte produktionsgrene som vægt, og der anvendes 2/3 som afskæringskriterium. Fx defineres Malkekvægsbedrifter som brug, hvor mindst to tredjedele af bedriftens standarddækningsbidrag hidrører fra malkekvæget. Brug benævnes som Blandet brug, hvis standarddækningsbidraget fra de kategoriserende produktionsgrene udgør mindre end 2/3 af bedriftens totale standarddækningsbidrag.

1) Typologien af jordbrugsbedrifter er ændret fra og med 2010. Udviklingen er derfor beskrevet for perioden 1990-2009.

2) Bruttoværditilvæksten er indikeret ved standarddækningsbidraget.

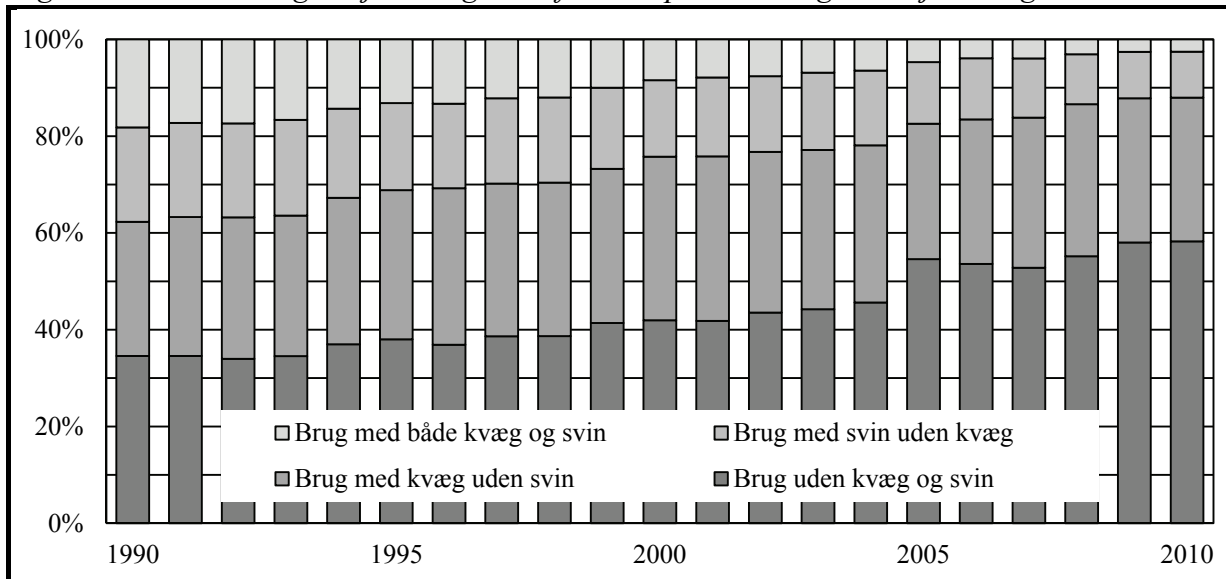
Kilde: Danmarks Statistik (2010, 2012h og 2012i).

Reduktionen i antallet af brug gælder især de alsidige jordbrug, som bl.a. skyldes en øget specialisering for at imødegå det øgede kapitalbehov fra de større bedrifter. Når det gælder de specialiserede planteavlsbedrifter, er der en forholdsvis mindre reduktion i antallet af kornproducenter. Det skyldes de indeholdte deltidsbrug, som fortsat spiller en relativt stor rolle. Det er også årsagen til, at antallet af jordbrug i de vegetabilske driftsformer på friland reduceres mindre end antallet af brug i de animalske driftsformer.

Antallet af svinebrug reduceres tilsyneladende mindre end de øvrige animalske driftsformer. Det skyldes opgørelsesmetoden. En del af svineproducenterne er således rubriceret som kornavlere eller under driftsformen blandet jordbrug som følge af svinebrugenenes tilhørende marker. Anvendes i stedet et fysisk udtryk, er antallet af jordbrug med mindst ét svin faldet med 11 pct. om året. Det kommer klarere til udtryk i figur 2, som giver et groft billede af specialiseringen. I den forløbne periode er produktionen i højre grad blevet en enten-eller-produktion.

Det er dog fortsat undtagelsen, at de animalske produktioner er uden jordtilliggende. Det skyldes, at Landbrugsloven hidtil har krævet, at der på en bedrift med husdyr skal være et minimumsareal i selveje til udbringning af bedriftens husdyrgødning. Arealkravet blev imidlertid ophævet ved revision af Landbrugsloven i 2010.

Figur 2. *Udviklingen i jordbrugsbedrifternes specialisering, antal jordbrug*

Kilde: Danmarks Statistik (2012l og 2012m).

Specialiseringen skal i høj grad ses i sammenhæng med imødegåelse af det stigende kapitalkrav fra de større bedrifter. Alligevel er kapitalkravet øget betydeligt. I 1990 udgjorde jordbrugsaktiverne, ultimo³ for et gennemsnitligt landbrug 1,97 mio. kr. I 2010 var niveauet nået op på 18,2 mio. kr. for et gennemsnitligt brug og 37,4 mio. kr. for et gennemsnitligt heltidsbrug⁴ (Danmarks Statistik, 2012j og 2012k). Herved sættes selvejet under pres, idet det er blevet vanskeligere for potentielle jordbrugere at tilvejebringe den fornødne egenkapital.

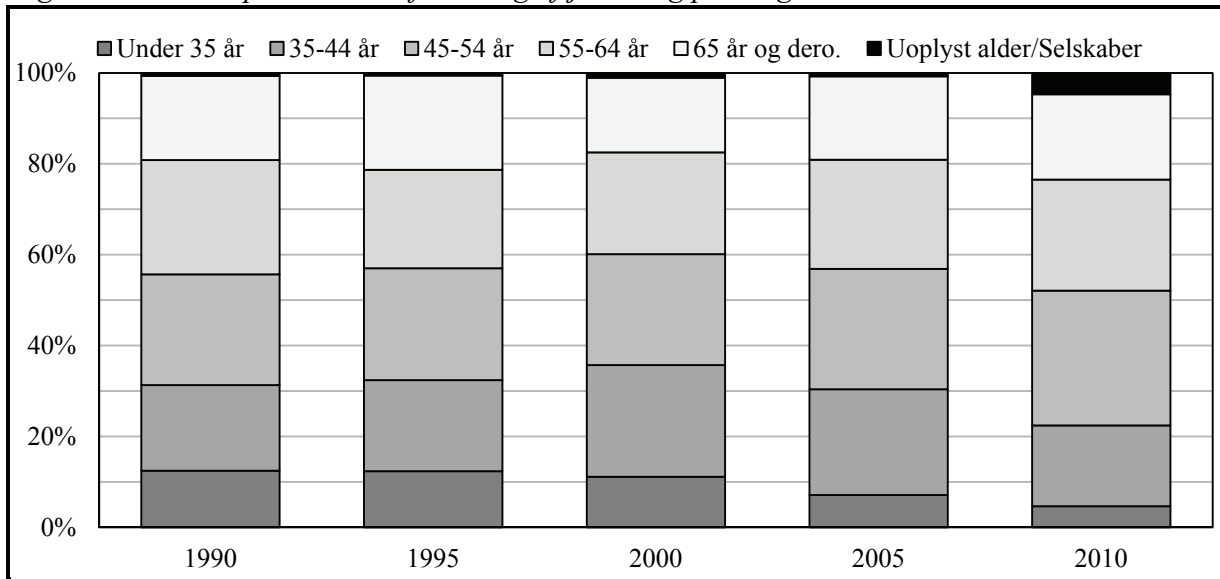
Rekrutteringsproblemet er afspejlet i figur 3, hvor jordbrugsbedrifterne er opdelt på aldersgrupper. Ses der bort fra brug med Uoplyst alder/Selskaber, er andelen af brug med jordbrugere under 35 år faldet fra 13 pct. i 1990 til 5 pct. i 2010. Det skal dog bemærkes, at der i gruppen Uoplyst alder/Selskaber ligeledes indgår en del interessentselskaber, som er etableret mhp. at lette generationsskiftet. Men selv om hele denne gruppe medregnes blandt jordbrugerne under 35 år, vil der immervæk være en reduktion i andelen fra 13 pct. i 1990 til 9 pct. i 2010. Reduktionen i den lave aldersgruppe har tidligere betydet en stigende andel af de 35-44 årige landmænd, men i det seneste årti er andelen i denne gruppe også skrumpet; andelen af 35-44 årige landmænd udgjorde således 19 pct. i både 1990 og 2010.

Konsekvenserne af den reducerede tilgang har betydet, at jordbrugernes gennemsnitlige alder er øget fra 52 år i 1990 til 54 år i 2010. Den forholdsvis høje alder skal dog også ses i sammenhæng med en stigende andel af deltidsbrug, hvor en væsentlig del af produktionen består af kornavl, som evt. kan drives af maskinstation. Betragtes alene heltidsbrugene faldt den gennemsnitlige brugalder fra 48,3 år i begyndelsen af 1990'erne til 46,9 år i 2002, hvorefter den er steget til 48,8 år i 2010 (Danmarks Statistik, 2012j og 2012k).

³ Jordbrugsaktiverne omfatter jord, bygninger, permanente beplantninger, rettigheder, husdyr og inventar.

⁴ Der er her ikke de store forskelle på et gennemsnitligt økologisk og konventionelt heltidsbrug, men der er forskelle mellem driftsformerne. Jordbrugsaktiverne, ultimo 2010 udgjorde fx 33,8 mio. kr. for et gennemsnitligt konventionelt malkekvægbrug, 41,0 mio. kr. for et økologisk malkekvægbrug og 44,4 mio. kr. for et gennemsnitligt svinebrug. For gartnerivirksomhederne er kapitalkravet noget mindre. Jordbrugsaktiverne, ultimo 2010 udgjorde således i gennemsnit 12,6 mio. kr. for en heltidsgartnerivirksomhed (Danmarks Statistik, 2011j).

Figur 3. Den procentuelle fordeling af jordbrug på bruger alder

Kilde: Danmarks Statistik (2012h og 2012i).

3. Jordbrugets økonomi

I dette afsnit redegøres for jordbrugets økonomi. I afsnit 3.1 beskrives udviklingen i jordbrugssektorens indtjeningsevne generelt for perioden 2000-2010 på grundlag af udviklingen i sektorbytteforholdet og totalfaktorproduktiviteten⁵. Der sammenlignes i den sammenhæng med den tilsvarende udvikling i jordbruget i de øvrige EU lande. Dernæst foretages en mere detaljeret analyse for de seneste år, herunder prognosen for indtjeningen i 2011 og 2012.

Ændringen i jordbrugets indtjening er overvejende bestemt af forskydninger i produktionsværdien og produktionsomkostningerne, som igen er foranlediget af pris- og mængdeændringer i produktionen og faktorforbruget. Det er omdrejningspunktet i afsnit 3.2.

Ovenstående analyser har alene til formål at give et bud på indtjeningen i jordbruget til og med 2012. For at perspektivere de fremadrettede produktionsmuligheder, ses der i afsnit 3.3 nærmere på OECD-FAO's seneste prognose for udviklingen i jordbruget frem mod 2020.

Endelig ses der nærmere på indtjeningen på bedriftsniveau i afsnit 3.4. Fokus er her rettet mod den gennemsnitlige bedrift, som disaggregeres på størrelsesgrupper, ligesom det vurderes, hvorvidt de økologiske bedrifter afviger fra gennemsnittet. Der ses ligeledes nærmere på udviklingen i indtjeningen på de dominerende driftsformer – planteavl, mælkeproduktion, svineproduktion, produktion af minkskind og potteplantegartneri. Det skal her understreges, at der til resultaterne på bedriftsniveauet kan være knyttet en betydelig spredning.

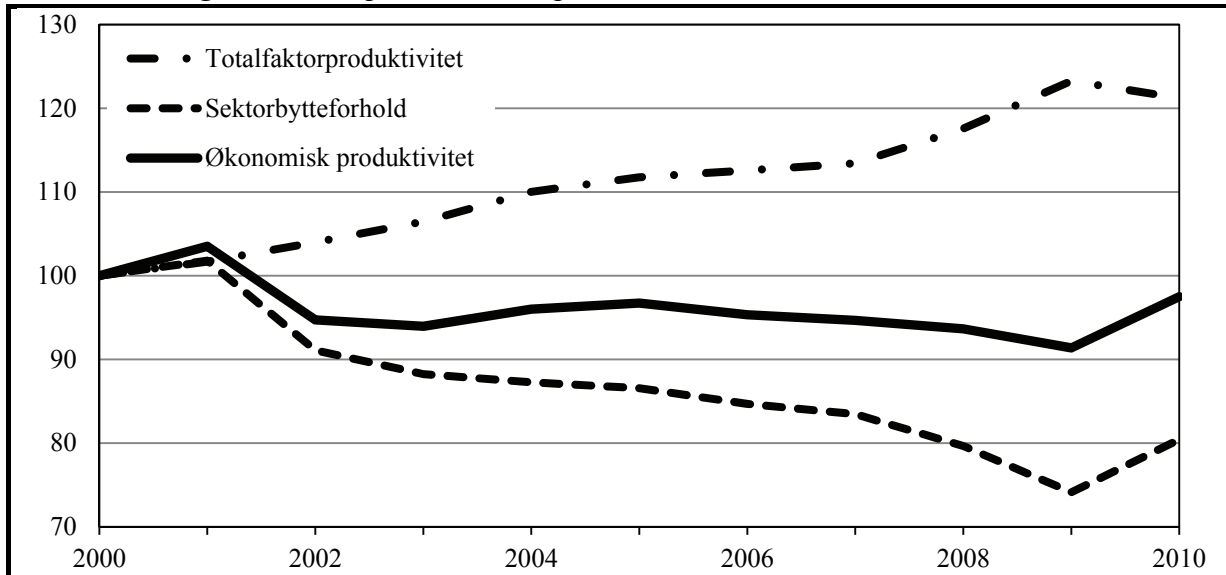
3.1 Jordbrugssektoren som helhed

Det seneste årti. Generelt er jordbrugets økonomiske situation i 00'erne præget af et faldende sektorbytteforhold, og da reduktionen i sektorbytteforholdet ikke er imødegået af en tilstræk-

⁵ Sektorbytteforholdet er her defineret som forholdet mellem jordbrugets produktpriser og faktorpriserne (rå- og hjælpepestoffer mv., arbejdskraft og fast realkapital). Totalfaktorproduktiviteten defineres som den tilsvarende mængderelation mellem produktionen og faktorforbruget. Og endelig defineres den økonomiske produktivitet, som afspejler indtjeningsevnen, værdirelationen mellem produktionen og faktorforbruget. Den økonomiske produktivitet favner således både pris- og mængdeændringer i forholdet mellem output og input.

kelig stor stigning i produktiviteten, er indtjeningen mindsket. Samtidig har erhvervets gæld været stigende, hvilket har resulteret i øget renteudgifter og dermed givet anledning til en yderligere reduktion i erhvervets indtjening⁶. Forholdet forbedres dog fra og med 2010.

Figur 4. *Udviklingen i jordbrugssektorens sektorbytteforhold, totalfaktorproduktiviteten og økonomisk produktivitet i perioden 2000-10. Indeks. 2000 = 100*

Kilde: Egne beregninger baseret på Andersen (2012) og Landbrug & Fødevarer (2012b og 2012c).

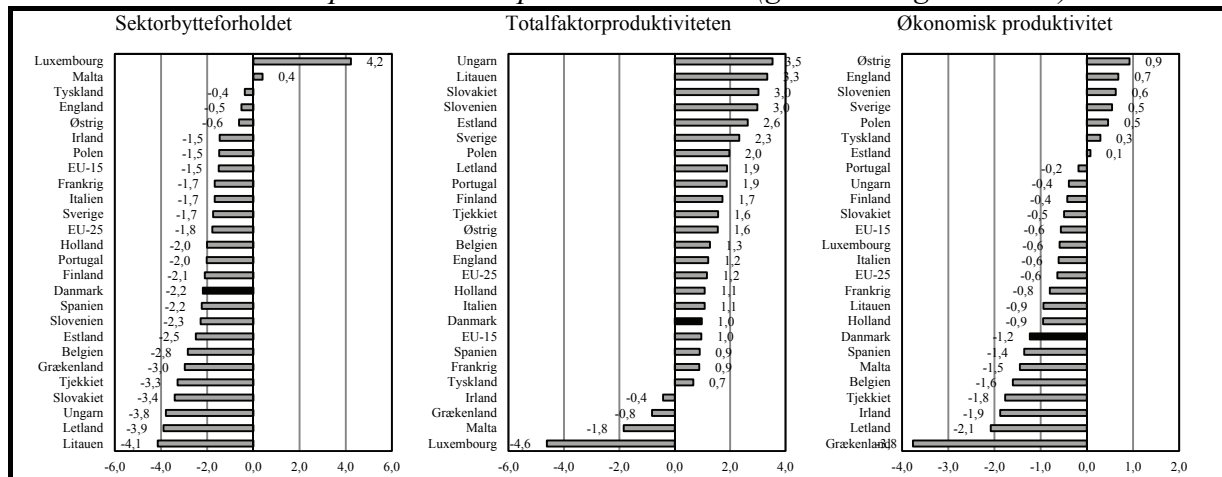
I gennemsnit er jordbrugets afregningspriser steget med 0,8 pct. pr. år i perioden 2000-10. Faktorpriserne er imidlertid steget endnu mere (3,5 pct. pr. år), hvilket har resulteret i et gennemsnitligt fald i sektorbytteforholdet på 2,6 pct. pr. år. I perioden er produktionsmængden steget med 0,9 pct. pr. år, og da faktorforbruget samtidig er faldet med 1,2 pct. om året, er totalfaktorproduktiviteten i gennemsnit steget med 2,1 pct. pr. år. Da reduktionen i sektorbytteforholdet er større end stigningen i totalfaktorproduktiviteten, er indtjeningsevnen (den økonomiske produktivitet) reduceret med 0,6 pct. pr. år i perioden 2000-10.

Sammenligning med øvrige EU lande. Fødevareøkonomisk Institut har nyligt analyseret udviklingen i sektorbytteforholdet og totalfaktorproduktiviteten for hovedparten af de øvrige EU lande for perioden 2000-09, jf. figur 5. Analysen er baseret på data fra EUROSTAT og er derfor ikke umiddelbart sammenlignelig med ovenstående nationale analyse, hvor der foreligger mere detaljerede oplysninger. Det indebærer bl.a., at det ikke har været muligt at udskille de direkte og indirekte bankomkostninger af faktorforbruget⁷. Herved undervurderes udviklingen i den opgjorte totalfaktorproduktivitet. Det har især betydning for Danmark, da det danske jordbrug har en relativ større gæld end de øvrige EU lande. De direkte og indirekte bankomkostninger indgår imidlertid også i sektorbytteforholdet og giver her anledning til en svagere reduktion i sektorbytteforholdet i kraft af det faldende renteniveau.

⁶ Nettorenteudgifterne for erhvervet er øget fra 8,1 mia. kr. i 2000 til 12,2 mia. kr. i 2010. I denne stigning indgår der imidlertid også ekstraordinære store tab på finansielle instrumenter, herunder kurstab ved valutalån.

⁷ Principperne i nationalregnskabet indebærer, at den finansielle sektor betragtes som et produktivt erhverv, og følgelig medregnes finansielle ydelser som et forbrug i produktionen i de respektive erhverv. Der skelnes her mellem direkte bankomkostninger (administrationsbidrag, låneomkostninger, gebyrer o.lign.) og indirekte bankomkostninger (forskellen mellem betalte renter og en referencerente).

Figur 5. Årlig procentuel ændring i sektorbytteforholdet, totalfaktorproduktiviteten og økonomisk produktivitet i perioden 2000-09 (geometrisk gennemsnit)

Kilde: Andersen *et al.* (2011).

Analysen viser, at Danmark har mistet terræn i forhold til hovedparten af de øvrige EU-lande, herunder de lande vi sædvanligvis sammenligner os med. Sektorbytteforholdet i dansk jordbrug er således faldet relativt mere end i de øvrige lande; dels har prisudviklingen på jordbrugsprodukter været mindre, dels er faktorpriserne steget relativt mere. Samtidig har udviklingen i totalfaktorproduktiviteten været svagere i dansk jordbrug, og tilsammen bevirker det, at indtjeningsevnen i dansk jordbrug er faldet mere end i hovedparten af de øvrige EU lande. Analysen viser dog også, at dansk jordbrug fortsat har et teknologisk forspring. Den købekraftskorrigerede bruttoværditilvækst pr. fuldtidsbeskæftiget i dansk jordbrug hører således fortsat til blandt de absolut højeste niveauer i EU.

De seneste år. Dansk jordbrugs indtjening i de senere år er stærkt præget af først den finansielle krise og efterfølgende af de forholdsvis lave vækstrater. Den lavere realvækst i BNP gælder især OECD-landene og i endnu højere grad EU landene. Vækstraterne i BRIK-landene – Brasilien, Rusland, Indien og Kina – er dog fortsat høje, om end forventningerne til disse også er blevet nedjusteret, men fra et betydeligt højere niveau.

De lavere vækstrater påvirker efterspørgslen efter landbrugsvarer. Forbruget af jordbrugsvarer vurderes således at være faldet i løbet af 2011 i de fleste OECD-lande i kraft af den lave vækst. Omvendt er der en tydelig indikation på et stigende forbrug i BRIK-landene, og forbruget i disse lande forventes at stige fremover i kraft af stigende indkomster. Det har været medvirkende til at øge priserne på jordbrugsprodukter til trods for en øget global produktion.

De højere produktpriser vurderes at have øget produktionsværdien for den danske jordbrugssektor med 17 pct. fra 2010 til 2011. Da produktionen er skønnet faldet med godt 1 pct., er stigningen i produktionsværdien dog lidt mindre. Det er især kornpriserne, der har bidraget, men der er også væsentlige prisstigninger for flere af de animalske produktionsgrene. De høje kornpriser er imidlertid også afspejlet i højere foderpriser, ligesom der har været betydelige prisstigninger på energi og handelsgødning. Alt i alt er det imidlertid vurderet, at jordbrugets sektorbytteforhold er steget med knap 7 pct. fra 2010 til 2011.

De højere priser på verdensmarkedet forventes at understøtte en øget global produktion, som generelt vil lægge en dæmper på prisudviklingen. Fra 2011 til 2012 forventes der derfor kun mindre pristilpasninger, som sammen med prisforventningerne på faktorforbruget vil bevirke, at sektorbytteforholdet falder med godt 1 pct. Der må imidlertid også fremadrettet forventes betydelig udsving i jordbrugspriserne. En del af den ustabilitet skal tilskrives jordbrugets naturgivne produktionsforhold, som fremadrettet forstærkes af klimaforandringerne effekt på landbrugsproduktionen. Ændringer i energipriser, valutakurser, handelsrestriktioner samt spekulation ved lave lagerbeholdninger vil imidlertid også bidrage til en øget prisvolatilitet.

Det skønnede forbedrede sektorbytteforhold er den væsentligste årsag til, at jordbrugssektorens nettoestindkomst – dvs. restbeløbet til forrentningen af jordbrugskapitalen og aflønningen af brugerfamilien – vurderes at være steget fra 14,1 mia. kr. i 2010 til 18,8 mia. kr. i 2011, jf. tabel 12. Det er det højeste niveau gennem de seneste 10 år. Det er også væsentligt højere end Fødevareøkonomisk Instituts skøn i december 2011. Det skyldes overvejende, at prisen på minkskind blev skønnet til at falde med 17 pct. Ved de seneste gennemførte pelsauktioner er der imidlertid gang på gang opnået nye rekordpriser, hvilket tyder på, at prisen på de producerede minkskind i 2011 i gennemsnit vil blive 25 pct. højere end i 2010.

Tabel 12. Jordbrugssektorens indkomst, mio. kr.

	2006	2007	2008	2009	2010*	2011*	2012*
Produktionsværdi	56.065	60.368	66.270	60.067	64.226	74.538	74.302
Landbrugsmæssige tjenester mv.	2.745	2.619	3.209	3.444	3.610	3.700	3.769
Forbrug i produktionen	39.934	44.600	50.562	45.838	45.609	51.345	51.368
Bruttoværditilvækst i producentpriser	18.876	18.387	18.917	17.673	22.227	26.893	26.703
Indeholdte Produkttilknyttede driftstilskud	267	266	263	262	346	281	122
Generelle driftstilskud	7.500	7.352	7.742	7.508	7.292	7.073	7.228
Direkte driftstilskud i alt	7.767	7.618	8.005	7.770	7.638	7.354	7.350
Skatter og afgifter	1.038	1.017	1.081	1.172	1.272	786	816
Bruttofaktorindkomst	25.605	24.988	25.841	24.271	28.593	33.461	33.236
Afskrivninger	7.535	7.813	8.159	7.734	8.157	8.242	8.211
Lønnet arbejdskraft	5.047	5.352	5.733	5.929	6.307	6.433	6.562
Nettoestindkomst	13.022	11.823	11.949	10.608	14.129	18.786	18.464
Forpagtningsafgift	3.147	3.211	3.410	3.324	3.522	3.543	3.564
Renteudgifter, netto ¹⁾	7.734	9.797	17.452	12.359	12.215	7.968	8.095
Finansielle omkostninger, netto	10.880	13.009	20.862	15.683	15.737	11.511	11.659
Indkomst efter finansielle poster	2.142	-1.185	-8.913	-5.075	-1.608	7.275	6.804
<i>Sektorbytteforhold. Ændring ift. sidste år</i>	-2,2 %	-1,4 %	-4,6 %	-6,9 %	8,5 %	6,7 %	-1,3 %
<i>Totalfaktorproduktivitet. Ændring ift. sidste år</i>	0,7 %	0,7 %	3,7 %	4,8 %	-1,7 %	0,1 %	1,4 %
<i>Økonomisk produktivitet. Ændring ift. sidste år</i>	-1,4 %	-0,7 %	-1,1 %	-2,4 %	6,7 %	6,8 %	0,1 %

Anm. Forbrug i produktionen, og dermed også Bruttofaktor- og Nettoestindkomsten, er opgjort før direkte og indirekte bankomkostninger.

1) Nettoestindgifterne opgøres incl. ekstraordinære stort tab fra finansielle instrumenter, herunder kurstab fra valutalån. Fra 2009 indgår alene realiseret tab. I fremskrivningsårene er der set bort fra tab.

Kilde: Egne beregninger baseret på Andersen (2012) og Landbrug & Fødevarer (2012b og 2012c).

Totalfaktorproduktiviteten vurderes at have været nogenlunde uændret i 2010 og 2011. Det skal bl.a. tilskrives en meget våd sommer med meget vanskelige høstvilkår. Der er imidlertid samtidig en opbremsning i strukturudviklingen, som medfører, at produktivitetstigningen må forventes at blive mindre end normalt. Det er grundet i, at den løbende vækst i brugsstørrelsen, med heraf følgende mulighed for at høste stordriftsfordele, er et meget væsentligt element i de årlige produktivitetstigninger. Fra 2011 til 2012 er det dog forventet, at totalfaktor-

produktiviteten vil stige med 1,4 pct., som primært har som forudsætning, at det vil blive et normalt høstår.

Den lidt højere totalfaktorproduktivitet i 2012 bliver næsten opvejet af det skønnede beskedne fald i sektorbytteforholdet. Alligevel falder nettorestindkomsten med 0,3 mia. kr. fra 2011 til 2012. Det skyldes bl.a., at aflønningen af brugerfamilien for arbejdsindsatsen er indeholdt i nettorestindkomsten, og denne indsats forventes at være mindre i 2012.

En del af den vurderede stigning i nettorestindkomsten fra 2010 til 2011 skyldes også en nedsettelse af ejendomsskatterne på produktionsjord på ca. 0,5 mia. kr. fra og med 2011 som et led i aftalen om Grøn Vækst 2.0. Grundværdireguleringen i 2011 på 7 pct. betød dog, at reduktionen blev mindre, jf. tabel 13, og ejendomsskatterne er steget igen i 2012 i kraft af regulering af beregningsgrundlaget med 4,3 pct.

Tabel 13. Jordbrugssektorens skatter og afgifter, mio. kr.

	2006	2007	2008	2009	2010*	2011*	2012*
Skatter og afgifter i alt	1.545	1.556	1.708	1.789	1.862	1.383	1.419
<i>Produkttilknyttede afgifter</i>	<i>60</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>40</i>	<i>64</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Superafgift på mælk	60	0	0	40	64	0	0
<i>Skatter og afgifter på produktionsfaktorer¹</i>	<i>507</i>	<i>539</i>	<i>627</i>	<i>617</i>	<i>590</i>	<i>596</i>	<i>602</i>
Energiafgifter	241	251	242	254	259	259	260
Pesticidafgifter	266	288	385	363	331	337	343
<i>Generelle skatter og afgifter</i>	<i>978</i>	<i>1.017</i>	<i>1.081</i>	<i>1.132</i>	<i>1.208</i>	<i>786</i>	<i>816</i>
Ejendomsskatter	897	934	998	1.046	1.120	698	728
Vægtafgifter	81	83	83	86	88	88	88

Anm. Superafgift på mælk udløses ved kvoteoverskridelse.

1) Afgifterne er indeholdt i Forbrug i produktionen.

Kilde: Danmarks Statistik (2010a, 2010b og 2011b) og Andersen (2012).

Den direkte støtte i 2011 og 2012 – produkttilknyttet såvel som den generelle støtte – skønnes at være lidt mindre end i 2010. Det skyldes, at jordbrugsstøtten ud over 5.000 euro reduceres gradvist med 1 pct. om året (almindelig graduering). Samtidig bliver bedrifterne større, hvilket bevirker, at en større andel af støtten bliver omfattet af progressiv graduering, hvor støtten over 300.000 euro reduceres med 4 pct. En væsentlig del af de resterende produkttilknyttede tilskud er samtidig under omlægning til generel støtte, hvilket hovedsagelig skyldes udfasning af handyrpræmierne.

Den lave globale vækst er i vidt omfang søgt imødegået af en ekspansiv pengepolitik. Det danske renteniveau, som var historisk lavt, er herved blevet endnu lavere. Jordbruget har også nydt godt af den lavere rente, men samtidig er bidragssatserne og rentemarginalen øget som følge af finansieringsinstitutternes tab og nedskrivninger. Samlet er der dog tale om en lille nettogevinst for dansk jordbrug. Den lave vækstrate, udsigten til en lav inflation samt statsgælden i de sydeuropæiske lande forventes ligeledes at holde renteniveauet på et lavt niveau i 2012.

De finansielle omkostninger er herved vurderet faldet fra 15,7 mia. kr. i 2010 til 11,5 mia. kr. i 2011, hvilket alene beror på lavere nettorenteudgifter. Reduktionen i nettorenteudgifterne på 4,2 mia. kr. skyldes dog primært et indeholdt realiseret ekstraordinært stort tab fra finansielle

instrumenter incl. kurstab fra valutalån på i alt 3,9 mia. kr. i 2010. Der er ikke kalkuleret med tilsvarende tab i 2011 (og 2012). Men kursudviklingen for schweizerfranc i 2011 tyder på, at der også kan optræde ekstraordinære tab i 2011. Det er videre skønnet, at erhvervets gæld er faldet med 0,5 pct. fra ultimo 2010 til ultimo 2011 i kraft af en begrænset nettolåntagning ved ejerskifte og et lavt investeringsniveau.

I 2012 forventes nettorenteudgifterne at være marginalt højere end i 2011, hvilket er skønnet på grundlag af et lidt lavere renteniveau, et lidt større administrationsbidrag og en lidt mindre gæld. Den lidt lavere rente har som forudsætning, at sammensætningen af realkreditlån er uændret. Såfremt de hyppigt anvendte etårige rentetilpasningslån erstattes af flerårige rentetilpasningslån eller fastforrentede lån mhp. en rentesikring, vil renteniveauet blive højere.

Restbeløbet til at forrente jordbrугenes egenkapital og aflønne brugerfamilierne for arbejdsindsatsen på bedriften – indkomsten efter finansielle poster – forventes herved at blive i omegnen af 7,3 mia. kr. i 2011 og 6,8 mia. kr. i 2012 under forudsætning af, at der ikke vil optræde tab fra finansielle instrumenter.

Indkomsten efter finansielle poster på 7,3 hhv. 6,8 mia. kr. er imidlertid ikke tilstrækkelig til at dække forrentningen af egenkapitalen og brugerfamiliens arbejdsindsats. Fuld dækning af brugerfamiliens arbejdsindsats forventes således at beløbe sig til 8,3 og 8,1 mia. kr. i hhv. 2011 og 2012. Ses der bort fra forrentningen af egenkapitalen, er der således kun dækning for en delmængde af brugerfamiliens arbejdsindsats. Den begrænsede dækning spænder over en stor variation på bedriftsniveau. Dette aspekt ses der nærmere på i afsnit 3.4.

Ved vurdering af resultatet skal det imidlertid også tages i betragtning, at inflationen udhuler jordbrugets gæld, hvilket giver en potentiel forbrugsmulighed. Inflationen udhuler dog også jordbrugets tilgodehavender, men da gælden er væsentlig større end fordringerne, giver inflationen anledning til en nettogevinst, jf. tabel 14.

Tabel 14. Jordbrugssektorens inflationsbetingede debitorgevinster, mio. kr.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	2012*
Inflationsbetinget debitorgevinster, netto	3.106	4.199	4.329	3.879	6.463	7.202	4.360

Kilde: Andersen (2012).

3.2 Udviklingen i produktionsværdien og produktionsomkostningerne

Ændringen i jordbrugets nettoresultat er primært et resultat af forskydninger i produktionsværdien og produktionsomkostninger, som igen kan dekomponeres i pris- og mængdemæssige ændringer i produktionen og faktorforbruget. Nærværende afsnit har til formål at give en mere detaljeret beskrivelse af disse forskydninger med hovedvægt på prognoseårene. For at give et overblik er der i tabel 15 vist den hidtidige og prognosticerede udvikling i produktionsværdien og produktionsomkostningerne, og i tabel 16 og 17 er der gjort rede for de tilhørende pris- og mængdeændringer i produktionen og faktorforbruget.

Korn. Den globale kornhøst i 2011 er vurderet større end 2010-høsten. Forbruget af korn er samtidig steget og skønnes at overstige produktionen med en nedgang i kornlagrene til følge. Reduktionen i lagrene er begrænset, men har været tilstrækkelig til at trække kornpriserne op.

Tabel 15. Produktionsværdi og produktionsomkostninger, mio. kr.

	2006	2007	2008	2009	2010*	2011*	2012*
Produktionsværdi mv.¹	58.810	62.987	69.479	63.511	67.836	78.238	78.070
<i>Vegetabiliske produkter i alt</i>	<i>18.634</i>	<i>23.363</i>	<i>26.548</i>	<i>22.351</i>	<i>22.434</i>	<i>28.148</i>	<i>27.392</i>
Korn	7.130	10.208	12.416	8.447	8.736	13.204	12.772
Frø til udsæd	605	607	693	652	635	847	843
Industrifrø	799	1.388	1.734	1.310	1.563	1.979	1.452
Sukkerroer	639	602	662	786	741	769	751
Kartofler	921	1.185	1.092	867	827	1.109	933
Grovfoder	3.194	3.645	3.835	4.237	4.018	4.359	4.523
Andre landbrugsafgrøder	1.126	1.252	1.573	1.673	1.604	1.492	1.625
Potteplanter	2.332	2.398	2.234	2.019	2.136	2.200	2.266
Frugt og grøntsager	1.362	1.502	1.665	1.692	1.564	1.583	1.626
<i>Animalske produkter i alt</i>	<i>37.431</i>	<i>37.005</i>	<i>39.722</i>	<i>37.716</i>	<i>41.792</i>	<i>46.390</i>	<i>46.909</i>
Mælk	10.195	11.033	12.954	10.189	12.172	13.672	13.127
Kvæg	2.378	2.254	2.519	2.241	2.476	2.762	3.001
Svin	19.660	17.877	18.821	18.394	19.111	19.929	20.786
Æg til konsum	584	653	737	590	608	622	629
Fjerkræ	1.141	1.319	1.674	1.480	1.633	1.904	1.863
Pelsdyr	3.167	3.629	2.716	4.590	5.544	7.252	7.252
Andre animalske produkter	306	240	301	232	248	250	252
<i>Landbrugsmæssige tjenester mv.</i>	<i>2.745</i>	<i>2.619</i>	<i>3.209</i>	<i>3.444</i>	<i>3.610</i>	<i>3.700</i>	<i>3.769</i>
Produktionsomkostninger i alt²	61.924	66.820	73.345	68.295	68.540	74.285	74.208
Udsæd mv.	1.742	1.984	2.283	2.200	2.049	2.201	2.225
Foderstoffer	18.537	22.091	24.469	20.607	20.878	25.498	25.154
Energi	2.969	3.025	3.532	3.060	3.321	3.765	3.954
Handelsgødning	1.471	1.617	2.729	2.293	1.675	1.919	1.763
Bekæmpelsesmidler	1.349	1.450	1.748	1.652	1.507	1.563	1.666
Dyrlæge og medicin	1.165	1.162	1.191	1.398	1.440	1.460	1.465
Reparation og vedligeholdelse	3.669	3.716	4.116	4.193	4.259	4.274	4.322
Landbrugsmæssige tjenester	3.153	3.456	3.725	3.676	3.932	4.047	4.130
Tjenesteydelser for andre erhverv	5.879	6.099	6.769	6.759	6.548	6.619	6.689
Afskrivninger	7.535	7.813	8.159	7.734	8.157	8.242	8.211
Lønnet arbejdskraft	5.047	5.352	5.733	5.929	6.307	6.433	6.562
Arbejdsvederlag til brugerfamilien	9.408	9.056	8.891	8.794	8.467	8.265	8.068

1) Produktionsværdien er incl. besætnings- og lagerforskydninger samt værdien af landbrugsmæssige tjenester og sekundære aktiviteter. Produktionsværdien er – i modsætning til Danmarks Statistiks opgørelse – excl. konjunkturgevinster på beholdninger af korn.

2) Produktionsomkostningerne er incl. arbejdsvederlag til brugerfamilien.

Kilde: Egne beregninger baseret på Andersen (2012) og Landbrug & Fødevarer (2012b og 2012c).

Den stigende efterspørgsel har også sat sine spor i de danske afregningspriser. I gennemsnit vurderes det, at de fakturerede kornpriser er øget med 50 pct. fra 2010 til 2011. Høstudbyttet for korn har imidlertid været præget af en meget våd sommer, og gennemsnitligt skønnes kornhøsten kun at være steget med 1,1 pct. i forhold til 2010. Med de givne pris- og mængdeændringer skønnes produktionsværdien af korn at være nået op på 13,2 mia. kr. i 2011 eller 51 pct. højere end i 2010.

I 2012 forventes produktionsværdien af korn at falde til 12,8 mia. kr. eller med 3,3 pct. Det er her forventet, at de danske kornpriser vil falde med 7 pct. i forhold til 2011 som følge af den begrænsede globale vækst, som lægger en dæmper på efterspørgslen. Kornhøsten forventes derimod at stige med 4,3 pct. under forudsætning af et normalt høstår. I dette skøn er der taget højde for, at en større andel af kornarealet vil være vårkorn som følge af vanskeligheder med at etablere vinterkorn. Disse problemer gælder også vinterraps, og det er derfor forventet, at en større andel af arealet vil være udlagt med korn på rapsarealets bekostning.

Tabel 16. *Prisindeks for jordbrugets produktion og faktorforbrug. Indeks, 2005 = 100*

	2006	2007	2008	2009	2010*	2011*	2012*
Produkter mv. i alt¹	100,8	109,0	116,9	102,4	112,9	132,4	131,0
<i>Vegetabiliske produkter i alt</i>	<i>100,9</i>	<i>130,1</i>	<i>135,4</i>	<i>106,2</i>	<i>116,3</i>	<i>149,7</i>	<i>144,0</i>
Korn	110,3	170,7	179,2	112,5	134,3	201,4	187,2
Frø til udsæd	94,6	141,6	148,4	105,6	135,6	202,0	202,0
Industrifrø	117,8	151,4	176,7	131,4	172,5	249,3	244,8
Sukkerroer	75,2	72,1	77,0	85,7	82,6	74,8	82,3
Kartofler	112,3	127,6	112,6	100,9	100,2	110,3	91,8
Grovfoder	84,5	93,4	94,9	96,4	90,5	98,7	98,7
Andre landbrugsafgrøder	101,0	106,5	135,3	111,0	106,3	132,4	131,1
Potteplanter	101,1	103,0	102,6	100,7	106,2	109,4	112,7
Frugt og grøntsager	100,3	106,7	110,0	110,7	115,8	115,2	116,6
	100,9	104,1	111,7	117,3	113,8	112,7	111,7
<i>Animalske produkter i alt</i>							
Mælk	100,6	98,5	107,8	99,3	110,4	124,3	124,8
Kvæg	99,9	109,0	124,3	94,3	111,0	125,4	118,6
	107,8	98,5	107,4	97,6	105,0	121,7	132,2
Svin	105,8	95,8	106,2	99,6	105,2	114,3	118,0
Æg til konsum	104,9	118,1	130,5	116,3	116,2	113,8	118,6
Fjerkræ	87,7	99,2	129,1	110,6	133,3	158,0	154,5
Pelsdyr	79,1	81,0	64,0	105,3	125,7	157,4	157,4
Andre animalske produkter	103,3	105,1	109,7	101,0	107,8	107,8	107,8
<i>Landbrugsmæssige tjenester mv.</i>	<i>104,4</i>	<i>110,2</i>	<i>115,5</i>	<i>118,5</i>	<i>124,4</i>	<i>126,5</i>	<i>128,0</i>
Faktorforbrug i alt²	103,1	113,1	127,0	119,6	121,5	133,5	133,8
Udsæd mv.	99,8	106,9	124,2	120,8	116,8	125,4	127,7
Foderstoffer	101,2	123,9	148,9	120,4	125,4	156,4	153,4
Energi	108,9	109,7	131,7	107,9	120,9	136,7	144,0
Handelsgødning	98,6	103,2	176,7	179,8	126,1	148,0	139,4
Bekæmpelsesmidler	95,1	91,9	108,3	111,6	101,3	103,3	108,2
Dyrlæge og medicin	99,3	102,4	112,0	107,5	108,9	111,7	111,7
Reparation og vedligeholdelse	101,5	104,6	108,8	111,0	113,1	114,0	115,8
Landbrugsmæssige tjenester	105,5	112,9	118,8	122,2	129,7	132,8	134,9
Tjenesteydelser for andre erhverv	104,2	110,9	118,9	117,7	122,2	122,2	122,2
Afskrivninger	102,8	106,5	111,0	114,3	114,5	116,7	117,3
Lønnet arbejdskraft	105,3	112,5	113,8	117,1	121,9	124,3	126,8
Arbejdsvederlag til brugerfamilien	106,0	110,4	114,1	123,1	124,2	126,7	129,2
Sektorbytteforhold	97,8	96,4	92,0	85,6	92,9	99,2	97,9

Anm. Noter og kilde, se tabel 15.

Frø til udsæd. Det europæiske produktionsareal med græsfrø blev reduceret fra 2009 til 2010, hvilket bevirkede, at produktionen af græsfrø blev reduceret med 13 pct. Efterspørgslen er efterfølgende øget med heraf følgende mindre lagre. Samtidig har en styrkelse af dollarkursen gjort det mindre attraktivt at importere amerikansk græsfrø til det europæiske marked. På det grundlag vurderes det, at afregningsprisen på græsfrø gennemsnitligt er øget med næsten 50 pct. fra 2010 til 2011. Den danske frøhøst var imidlertid også præget af de vanskelige høstvilkår, og da høstarealet med græsfrø i 2011 var næsten identisk med 2010-arealet, skønnes det, at høsten er reduceret med godt 10 pct. På det grundlag er det vurderet, at produktionsværdien af frø er steget fra 0,64 mia. kr. i 2010 til 0,85 mia. kr. i 2011.

De højere priser på græsfrø må formodes at øge den europæiske produktion af græsfrø. Prisniveauet for hvede gør det imidlertid også attraktivt at erstatte frøarealerne med hvede i mange af de europæiske lande med mere gunstigt klima for hvedeproduktion. Det er derfor antaget, at frøpriserne vil være uændret i 2012. Frøhøsten forventes samtidig at være lidt mindre under forudsætning af normalt høstår, idet den besværlige høst i 2011 har bevirket, at mange

udlæg er blevet ødelagt af mejetærskere, ligesom det i mange tilfælde ikke har været muligt at fjerne halmen fra dæksæden. Produktionsværdien af frø skønnes derfor med stor usikkerhed at lande i omegnen af 0,84 mia. kr. i 2012.

Tabel 17. Mængdeindeks for jordbrugets produktion og faktorforbrug. Indeks. 2005 = 100

	2006	2007	2008	2009	2010*	2011*	2012*
Produkter mv. i alt¹	101,4	101,1	103,6	106,0	103,9	102,7	103,8
<i>Vegetabiliske produkter i alt</i>	<i>99,7</i>	<i>98,7</i>	<i>106,6</i>	<i>112,2</i>	<i>102,3</i>	<i>102,2</i>	<i>103,7</i>
Korn	93,1	86,0	99,9	108,6	93,4	94,4	98,5
Frø til udsæd	103,9	68,4	75,0	95,1	72,1	64,5	64,3
Industrifrø	127,0	171,9	183,8	186,9	170,1	149,0	111,3
Sukkerroer	87,8	86,3	88,9	94,8	86,2	98,8	87,7
Kartofler	94,8	106,1	112,0	107,2	92,0	112,1	113,3
Grovfoder	107,9	111,5	115,6	125,5	127,1	126,4	131,1
Andre landbrugsafgrøder	93,0	92,5	114,0	128,4	106,3	67,6	85,9
Potteplanter	100,2	101,2	94,6	87,1	87,4	87,4	87,4
Frugt og grøntsager	108,9	111,5	122,2	124,3	108,1	109,4	110,9
	112,0	119,0	123,7	119,2	114,3	114,3	114,3
<i>Animalske produkter i alt</i>							
Mælk	102,8	103,5	102,4	103,0	104,7	102,8	103,7
Kvæg	101,0	101,5	103,1	106,3	108,4	107,8	109,4
	103,2	101,4	103,7	102,4	105,4	101,4	101,4
Svin	104,6	104,7	101,7	101,9	102,6	98,5	99,5
Æg til konsum	97,2	96,6	98,6	88,6	91,4	95,4	92,6
Fjerkræ	89,1	91,8	96,6	93,1	105,1	103,4	103,4
Pelsdyr	104,3	111,0	106,6	107,1	108,2	113,0	113,0
Andre animalske produkter	100,4	78,7	86,9	74,0	72,2	72,8	73,4
<i>Landbrugsmæssige tjenester mv.</i>	<i>94,2</i>	<i>85,0</i>	<i>99,6</i>	<i>104,1</i>	<i>103,9</i>	<i>104,6</i>	<i>105,2</i>
Faktorforbrug i alt²	100,6	99,6	98,5	96,0	95,8	94,6	94,3
Udsæd mv.	99,3	105,7	105,6	103,8	102,9	103,0	102,2
Foderstoffer	104,0	103,2	98,0	97,2	97,8	95,8	96,3
Energi	94,1	95,2	92,9	98,1	95,5	95,1	94,7
Handelsgødning	95,0	99,8	99,7	85,5	87,0	84,9	82,8
Bekæmpelsesmidler	98,9	110,0	112,6	103,3	103,8	105,6	107,4
Dyrlæge og medicin	107,8	104,3	97,7	119,5	121,4	120,0	120,4
Reparation og vedligeholdelse	99,6	99,0	104,6	103,7	103,6	103,1	102,7
Landbrugsmæssige tjenester	97,2	99,5	101,9	97,8	98,5	99,0	99,5
Tjenesteydelser for andre erhverv	103,5	100,9	104,4	105,3	98,3	99,4	100,4
Afskrivninger	100,3	100,4	100,6	92,6	97,5	96,7	95,8
Lønnet arbejdskraft	102,6	101,8	107,8	108,4	110,7	110,7	110,7
Arbejdsvederlag til brugerfamilien	95,8	88,6	84,1	77,1	73,6	70,4	67,4
Totalfaktorproduktivitet	100,7	101,5	105,2	110,3	108,5	108,5	110,1

Anm. Noter og kilde, se tabel 15.

Raps. Den globale produktion af oliefrø i 2011 har været nogenlunde på samme niveau som 2010-høsten. Forbruget af oliefrø og oliefrøprodukter – fra især Kina – har derimod været stigende. Herved reduceres lagrene og trækker prisen op, hvilket har en afsmittende effekt på rapspriserne. Skønsmæssigt er prisen steget med 45 pct. sammenlignet med 2010. I 2012 forventes de gennemsnitlige afregningspriser at være lidt lavere. Der er imidlertid nogen usikkerhed pga. usikkerheden omkring biobrændstoffer. På den ene side vil øget produktionen af biobrændstoffer øge efterspørgslen efter oliefrø, som vil drive priserne op, og på den anden side vil den betrængte økonomiske vækst i OECD-landene gøre det nærliggende at reducere støtten til biobrændstoffer.

Den danske rapsproduktion i 2011 vurderes at være 12 pct. mindre end i 2010. Dels er produktionsarealet mindre, dels skønnes høstudbyttet at være lavere i kraft af både en hård vinter

og vanskelige høstforhold. Den skønnede prisstigning vil dog alligevel øge produktionsværdien af industrifrø fra 1,56 mia. kr. i 2010 til 1,98 mia. kr. i 2011. I 2012 forventes produktionsværdien imidlertid at falde til 1,45 mia. kr., hvilket primært skyldes et mindre produktionsareal i kraft af vanskeligheder med at etablere vinterraps.

Sukkerroer. Roehøsten er vurderet at nå helt op på 70 tons roer pr. ha i 2011, som følge af sommerens megen regn. Og selv om det skønnes, at sukkerprocenten er mindre end normalt, forventes det, at høstudbyttet vil være omkring 12 tons polsukker pr. ha i 2011, hvilket kun er overgået i rekordåret 2009. Produktionen forventes derfor at ligge på 463.000 tons polsukker, idet der også er taget hensyn til et mindre tab som følge af vandlidende marker.

Produktionsværdien af roeproduktionen er vurderet til 0,77 mia. kr. i 2011. Det er 3,8 pct. højere end i 2010. Den begrænsede stigning skyldes, at kontraktprisen for polsukker er reduceret med godt 9 pct. I 2012 øges kontraktprisen med gennemsnitligt 1.400 kr. pr. ha i form af et markedstillæg og kontraktopfyldelsestillæg, som skal sikre sukkerroernes konkurrenceevne i forhold til alternative afgrøder. Herved er prisen på polsukker reelt tilbage på 2010-niveau. Under forudsætning af en normalhøst skønnes produktionsværdien i 2012 dermed at udgøre 0,75 mia. kr.

Kartofler. Kartoffelhøsten i 2011 var også præget af sommerens megen regn. Det ramte især kartoffelavlens på de lavtliggende arealer. Det skønnes således, at høsten gik tabt på 5-7 pct. af produktionsarealet. Udbytteet på det høstede areal er dog skønnet at være lidt højere end gennemsnittet af de seneste 5 år og endnu højere for kartofler til melproduktion. Den samlede kartoffelproduktion vurderes således at være steget med 22 pct. fra 2010 til 2011, hvoraf en del af stigningen dog skal tilskrives et større produktionsareal.

Priserne er imidlertid samtidig steget. Konkret er det vurderet, at de gennemsnitlige kalenderårspriser på spisekartofler er steget med 11 pct. fra 2010 til 2011, hvorimod kartofler til melproduktion kun er steget med 7 pct., og prisen på læggekartofler er uændret. Prisstigningen på konsumkartofler er især drevet af en ekstraordinær stor eksport til Rusland.

Den større produktion og de højere priser skønnes at have øget produktionsværdien fra 0,83 mia. kr. i 2010 til 1,11 mia. kr. i 2011. I 2012 forventes produktionsværdien imidlertid at falde til 0,93 mia. kr. under forudsætning af normal høst. Reduktionen skyldes først og fremmest udsigten til lavere priser på spisekartofler i kraft af et større areal og generelt større høstudbytter i Nordeuropa. Arealet og prisen på kartofler til melproduktion er skønnet uændret. Der er imidlertid betydelig usikkerhed på både pris- og arealskøn, idet EU-støtten til kartoffelstivelse afkobles fra 2012.

Grovfoder. Høsten af grovfoder vurderes at være steget med godt 8 pct. fra 2010 til 2011 målt i foderenheder og forventes at blive nogenlunde uændret i 2012 under forudsætning af en normalhøst. Ændringen i produktionen er primært knyttet til ændring i høstudbyttet fra især fodermajs og græs i omdrift. I opgørelsen periodiseres grovfoderproduktionen som et gennemsnit af det foregående og det pågældende års høstudbytte. Herved er produktionen faldet med 0,5 pct. fra 2010 til 2011 og forventes at stige med 3,8 pct. fra 2011 til 2012.

Grovfoderproduktionen er primært en intern produktion, og der er derfor kalkuleret med en intern grovfoderpris på 1,10 kr. pr. FE i 2010 stigende til 1,20 kr. i 2011 og 2012⁸. Det skal i den sammenhæng bemærkes, at værdien af grovfoderproduktionen indgår i både produktionsværdien og i produktionsomkostningerne i jordbrugets bruttofaktorindkomst. Med det givne produktions- og prisniveau er grovfoderproduktionen anslået til at stige fra 4,0 mia. kr. i 2010 til 4,4 mia. kr. i 2011 og yderligere til 4,5 mia. kr. i 2012.

Gartneriprodukter. Gartneriproduktionen vurderes at være steget med 0,4 pct. i 2011 og forventes at stige med yderligere 0,5 pct. i 2012. Ændringen er knyttet til et forventet fald i produktionen af frugt og bær og en stigning i produktionen af frilandsgrønsager. For de øvrige gartneriprodukter forventes produktionsmængden at være uændret.

Afregningspriserne skønnes at være steget med 1,3 pct. fra 2010 til 2011 og forventes at stige yderligere med 1,9 pct. i 2012. Ændringen er en følge af flere modsatrettede effekter. Priserne på potteplanter er vurderet steget med 3 pct. i 2011 og forventes med stor usikkerhed at stige med yderligere 3 pct. i 2012. Afregningspriserne for frilandsgrønsager skønnes at være steget med 3 pct. i 2011, hvorimod stigningen sandsynligvis vil være mindre i 2012. Afregningspriserne for væksthusrønsager vurderes derimod at være faldet med 5 pct. i 2011, hvilket bl.a. skal ses i sammenhæng med VTEC-bakterien i Tyskland, som også havde en reducerende effekt på efterspørgslen efter grønsager i Danmark. I 2012 forventes priserne på væksthusrønsager med stor usikkerhed at være uændret.

På grundlag af vurderingerne anslås produktionsværdien af gartneriprodukter i 2011 at være steget fra 4,3 mia. kr. til 4,4 mia. kr. og forventes at stige yderligere til 4,5 mia. kr. i 2012. Potteplanteproduktionen tegner sig for halvdelen af produktionsværdien i alle årene.

Mælk. Den globale mælkeproduktion vurderes at være steget med 2 pct. i 2011, og størstedelen af den stigning skal tilskrives øget produktion i Asien med henblik på at dække efterspørgslen på hjemmemarkederne. Uden stigningen fra Asien skønnes den globale mælkeproduktion kun at være øget med 0,8 pct.

Den kraftige efterspørgsel efter mejeriprodukter i Asien har givet anledning til højere priser. FAO's fødevarerprisindeks viser således en stigning i de gennemsnitlige priser på mejeriprodukter på 13 pct. i forhold til 2010. Priserne toppede imidlertid i midten af 2011, som følge af en mere afdæmpet efterspørgsel. Den øgede efterspørgsel har imidlertid reduceret lagrene, og det forventes derfor, at priserne vil stabilisere sig.

Den globale efterspørgsel efter mejeriprodukter har også sat sine spor i den danske mælkenotering. Den gennemsnitlige mælkepris inkl. efterbetaling er således også skønnet steget med 10 pct. fra 2010 til 2011. Stigningen er størst for konventionel mælk. I 2012 forventes den gennemsnitlige pris at falde med godt 5 pct. som følge af den afdæmpede efterspørgsel.

Den danske mælkeproduktion skønnes derimod at være faldet med 0,6 pct. fra 2010 til 2011. Sædvanligvis udnytter Danmark mælkeknoten fuldt ud, men i kvoteåret 2010/11 blev mælke-

⁸ De anførte priser er baseret på Videncentret for Landbrug (2011).

kvoten overskredet, hvilket udløste en superafgift på 64 mio. kr. Det vurderes derfor, at mælkeproduktionen vil ligge på den sikre side af landekvoten. Den hidtidige indvejning af mælk tyder på, at udnyttelsen vil lande på 99,7 pct. I 2012 forventes kvoten udnyttet fuldt ud incl. kvoteforhøjelsen på 1 pct. Herved øges mælkeproduktionen – omregnet til kalenderår – med 1,5 pct.

Med de nævnte vurderinger er produktionsværdien af mælk øget fra 12,2 mia. kr. i 2010 til 13,7 mia. kr. i 2011 incl. en engangsudbetaling fra Arla Foods på 0,3 mia. kr., som blev udbetalt i forbindelse med fusionen med Hansa-milch. I 2012 skønnes produktionsværdien af mælk at falde til 13,1 mia. kr.

Slagtekvæg. I 2011 vurderes den globale produktion af oksekød at være faldet med 0,5 pct. i forhold til 2010. Reduktionen gælder alle verdensdele med undtagelse af Oceanien, hvor produktionen stiger med 0,6 pct. Reduktionen i den globale produktion på 0,5 pct. skal sammenholdes med et skønnet fald i forbruget på 0,2 pct. Herved reduceres lagrene med øget priser til følge.

I EU skønnes produktionen at være steget samtidig med, at forbruget er reduceret, hvilket umiddelbart burde give anledning til lavere priser, men en mindre import fra de sydamerikanske lande har bevirket, at der har kunnet opnås højere priser.

I Danmark er det på baggrund af prisudviklingen skønnet, at afregningspriserne for oksekød i gennemsnit er steget med knap 16 pct. fra 2010 til 2011. I 2012 forventes de danske afregningspriser at kunne øges yderligere med gennemsnitligt knap 9 pct., idet det vurderes, at ændringen i produktionen i EU vil være begrænset, og at eksporten fra Sydamerika vil være nogenlunde uændret. Sidstnævnte skal ses i sammenhæng med en stigende købedygtig middelklasse, som har gjort det mere attraktivt at afsætte til hjemmemarkedet.

Produktionen af oksekød i Danmark er anslået faldet med 3,7 pct. fra 2010 til 2011. Reduktionen skyldes først og fremmest lavere slagtevægte, men eksporten af spædkalve er samtidig steget i 2011. Med den anslåede pris- og produktionsudvikling forventes produktionsværdien af slagtekvæg at stige fra 2,48 mia. kr. i 2010 til 2,76 mia. kr. i 2011.

I 2012 er det anslået, at produktionen er uændret. Herved forventes produktionsværdien at stige til 2,00 mia. kr. i kraft af det højere prisniveau. I den skønnede reduktion i produktionen er det forudsat, at slagtevægtene er uændret, og at spædkalveeksporten stiger yderligere i kraft af de reducerede handyrpræmier.

Svin. Den globale svineproduktion vurderes at være steget med 0,9 pct. fra 2010 til 2011. Stigningen kommer primært fra Kina. Uden Kina ville den globale produktion være uændret. Forbruget af svinekød forventes derimod kun at være steget med 0,7 pct. Igen gælder det, at det er Kina, som bidrager til det øgede forbrug. Uden Kina ville forbruget falde med 0,6 pct.

I EU skønnes produktionen at have været uændret samtidig med at forbruget er faldet. Eksporten fra EU er dog samtidig øget til især Kina, Korea og Rusland, hvilket har bidraget til at reducere presset på EU-markedet. Herved har der kunnet opnås højere priser, hvilket også er

afspejlet i de danske slagtesvinnoteringer. De gennemsnitlige afregningspriser fra 2010 til 2011 for svinekød inkl. efterbetaling anslås således steget med 8,6 pct. Fra 2011 til 2012 forventes en yderligere stigning på 3,3 pct. Sidstnævnte skøn er først og fremmest baseret på et forventet fald i svineproduktionen i EU, idet det skønnes, at krav om fritgående søer i EU fra 2013 vil resultere i en nedgang i produktionen hen imod udgangen af 2012.

Svineproduktionen i Danmark er vurderet faldet med 4,0 pct. fra 2010 til 2011. Skønnet er baseret på, at bestanden af årssøer er reduceret med 27 tus. stk. Og selv om antallet af fravænnede grise pr. årssø forventes at være steget, så er det ikke tilstrækkeligt til at udligne den faldende sobestand. Hertil kommer, at eksporten af smågrise er steget fra 7,5 mio. stk. i 2010 til knap 8,0 mio. stk. i 2011, hvilket har en negativ effekt på slagtesvinproduktionen⁹.

I 2012 forventes den danske svineproduktion derimod at stige med 1,0 pct. Der er i dette skøn antaget, at sobestanden vil være nogenlunde uændret, at antallet af fravænnede grise vil stige med 0,2 grise pr. årssø og at antallet af eksporterede smågrise vil være uændret. Sidstnævnte skal ses i sammenhæng med, at det for andet år i træk er lykkedes at få den danske svineafregning på niveau med Tyskland, hvilket har en reducerende effekt på salget af smågrise til Tyskland. EU-kravet om løsgående søer i 2013 kan dog medføre en yderligere eksport af smågrise i slutningen af 2012.

Da reduktionen i den danske svineproduktion er mindre end stigningen i afregningspriserne, vurderes produktionsværdien at være steget fra 19,1 mia. kr. i 2010 til 19,9 mia. kr. i 2011. I 2012 forventes produktionsværdien øget til 20,8 mia. kr. i kraft af dels den større produktion, dels det højere prisniveau.

Slagtekyllinger. Den globale produktion af slagtefjerkræ vurderes at være steget med 3,1 pct. fra 2010 til 2011, mens forbruget skønnes at være steget i næsten samme omfang. Stigningerne gælder alle verdensdele, om end der er forskelle. I EU skønnes produktionen at være steget 2,2 pct., samtidig med at eksporten er øget og forbruget er øget, hvilket har givet anledning til væsentlig højere priser. De gennemsnitlige afregningspriser for danske slagtekyllinger er således skønnet steget fra 546 øre pr. kg i 2010 til 647 øre pr. kg i 2011. I 2012 forventes den gennemsnitlige pris derimod at falde med 1,4 pct. Det skal ses i sammenhæng med, at slagtekyllingeproduktionen i EU i 2012 forventes at stige lidt mere end forbruget samtidig med at produktionen i Brasilien, som er verdens største fjerkræeksportør, er prognosticeret til at stige med 5 pct. i 2012.

Den foreløbige opgørelse viser, at den danske produktion af slagtefjerkræ er faldet med 1,6 pct. fra 2010 til 2011. Produktionen forventes at være uændret i 2012 i kraft af det relativt høje prisniveau. På det grundlag vurderes det, at produktionsværdien af slagtefjerkræproduktionen i 2011 er steget til 1,90 mia. kr., hvor den i 2010 udgjorde 1,63 mia. kr. Det forventede prisfald gør imidlertid, at produktionsværdien vil falde til 1,86 mia. kr. i 2012.

⁹ Eksporten af levende slagtesvin forventes derimod at være faldet fra 0,8 mio. stk. i 2010 til 0,4 mio. stk. i 2011 (Landbrug og Fødevarer, 2012d). Det berører imidlertid ikke den danske produktion, men har betydning for tilgangen til de danske slagterier, og er dermed af betydning for den danske værditilvækst.

Konsumæg. Næsten hele ægproduktionen i Danmark sælges til detailmarkedet, hvorimod æg til industrien primært er baseret på import. Omvendt er ægproduktionen til detailmarkedet kun i begrænset omfang påvirket af import. Udsving i prisen på æg har derfor også været begrænset. Skønsmæssigt er det anslået, at den gennemsnitlige pris er faldet med 2,1 pct. fra 2010 til 2011 dækkende over en prisstigning for økologiske æg og et prisfald for buræg.

Den mindre pris skyldes primært en øget produktion på 4,4 pct. fra 2010 til 2011. Det skyldes et væsentligt større salg af buræg til industriformål. Da produktionen er steget mere end prisen falder, vurderes det, at produktionsværdien af konsumæg er steget fra 0,61 mia. kr. i 2010 til 0,62 mia. kr. i 2011.

Produktionen i 2012 forventes at være væsentlig mindre. Konkret skønnes det, at produktionen vil være i størrelsesorden 64 mio. kg eller 3,0 pct. mindre end i 2011. Det er lidt højere end den trendmæssige udvikling og skal ses i sammenhæng med krav om berigede bure i begyndelse af 2012, som forventes at reducere ægproduktionen i EU. Samtidig har Danmark fået særstatus, der gør, at Danmark nu kan eksportere til Sverige og Finland og afvise salmonellaæg ved grænsen. Det er herved anslået, at den gennemsnitlige afregningspris vil stige med 4,3 pct. Herved forventes produktionsværdien at lande på 0,63 mia. kr. i 2012.

Pelsdyr. Auktion priserne på de dansk producerede minkskind i 2010 blev rekordhøje¹⁰. Konkret nåede den gennemsnitlige pris op på 401 kr. pr. minkskind eller 19 pct. højere end den gennemsnitlige pris på 2009-produktionen. Det er til trods for et højt udgangspunkt. De høje priser skyldes stigende efterspørgsel på pelsskind fra især Kina, som tegner sig for 85-90 pct. af den danske eksport af minkskind. Den stigende efterspørgsel er især muliggjort af den høje kinesiske vækstrate, som har frembragt en voksende købestærk middelklasse. Desuden har de sidste hårde vintre været med til at øge efterspørgslen og dermed til at presse prisen op.

Det har været den gængse opfattelse, at prisniveauet på minkskind har nået grænsen for, hvad markedet er villig til at betale. Alligevel er skindpriserne steget gang på gang ved de seneste 3 auktioner, hvor en væsentlig del af den danske produktion fra 2011 er solgt. Alligevel er det med meget stor usikkerhed anslået, at prisen på produktionen af minkskind i 2011 vil være 25 pct. højere end i 2010. Det svarer til et uændret prisniveau ved de næste 2 auktioner. Da produktionen af minkskind samtidig er øget med 4,5 pct., vurderes produktionsværdien af skind at stige fra 5,54 mia. kr. i 2010 til 7,25 mia. i 2011.

Det er ligeledes skønnet, at produktionsværdien vil udgøre 7,25 mia. kr. i 2012. Prisen på minkskind kan imidlertid både stige og falde. Den stigende købestærke middelklasse i Kina taler således for en bibeholdelse af et højt prisniveau i kraft af de danske skinds højere kvalitet. En mild vinter eller modeskift kan derimod lige så hurtigt reducere prisen. Produktionen forventes derimod at forblive i størrelsesordenen 14-15 mio. skind, hvilket har været niveauet i de senere år. Da antallet af pelsdyrfarme har været jævnt faldende i det sidste årti, synes der ikke at være grundlag for at forvente en yderligere fremgang i avlsbestanden.

¹⁰ Værdien af pelsdyrproduktionen for et givet kalenderår opgøres af Danmarks Statistik på grundlag af årets produktion og de priser, hvortil den pågældende produktion afsættes, hvilket sædvanligvis sker på december-auktionen i det pågældende år samt på fire auktioner i det efterfølgende år.

Produktionsomkostninger, faktorpriser og faktorforbrug. Produktionsomkostninger ved jordbrugsproduktionen – inklusive arbejdsvederlag til brugerfamilierne – er vurderet at være steget fra 68,5 mia. kr. i 2010 til 74,3 mia. kr. i 2011, jf. tabel 15. Stigningen skyldes højere priser, som gennemsnitligt forventes at stige med 9,8 pct., hvorimod faktorforbruget forventes at være faldet med 1,2 pct.

De større produktionsomkostninger i 2011 skyldes først og fremmest højere foderomkostninger, som vurderes at være steget fra 20,9 mia. kr. til 25,6 mia. kr. Stigningen er knyttet til højere foderpriser (24,7 pct.), hvorimod forbruget er reduceret med 2,1 pct. Det er her de høje kornpriser, som slår igennem. Prisudviklingen på sojaskrå forventes derimod at være væsentlig mindre i kraft af en rekord stor produktion af soja.

Omkring foder skal det bemærkes, at foderomkostningerne opgøres inklusiv forbrug af eget produceret korn og grovfoder, ligesom produktionsværdien modsat også omfatter høsten af internt omsat korn og grovfoder.

Energiomkostningerne vurderes imidlertid også at være steget betragteligt, hvilket igen er prisrelateret. Energiforbruget skønnes således at være steget med 13 pct., hvorimod forbruget skønnes at være faldet med 0,4 pct.

De højere energiomkostninger slår også igennem på kunstgødningspriserne, som samtidig er præget af en større efterspørgsel fra Sydøstasien, Kina og Sydamerika. Efterspørgslen er især stor fra Kina, som samtidig har indskrænket eksporten af gødning. Gødningspriserne skønnes herved steget med 17,4 pct. Forbruget vurderes derimod at være faldet med 2,4 pct.

Arbejdsomkostningerne incl. vederlag til brugerfamilien vurderes kun at være faldet marginalt til 14,7 mia. kr. i 2011. Det næsten uændrede niveau dækker over en prisstigning på 2 pct. for såvel lønnet som ulønnet arbejdskraft og et lige så stort fald i forbruget af arbejdskraft. Reduktionen i arbejdskraftsforbruget dækker over et uændret forbrug af lønnet arbejdskraft og en reduktion i arbejdsindsatsen fra brugerfamilien. Sidstnævnte skyldes den fortsatte strukturudvikling, som reducerer antallet af brug. Det skal i den sammenhæng bemærkes, at reduktionen i brugerfamiliens arbejdsindsats er mindre end i tidligere år som følge af en opbremsning i strukturudviklingen.

I 2012 forventes produktionsomkostningerne at falde med 0,1 mia. kr. i forhold til 2011, som er forvoldt af et lidt lavere faktorforbrug (0,4 pct.) og en mindre stigning i faktorpriserne (0,2 pct.). Den begrænsede ændring i produktionsomkostningerne dækker over flere modsatrettede effekter. De væsentligste ændringer er knyttet til foderomkostningerne og gødning, som forventes at falde med hhv. 0,34 og 0,16 mia. kr., hvorimod omkostningerne til energi og bekæmpelsesmidler forventes at stige med hhv. 0,18 og 0,10 mia. kr.

Arbejdsomkostningerne forventes at falde yderst beskedent. Det dækker over en lille stigning i lønomkostningerne og en lidt større fald i arbejdsvederlaget til brugerfamilien. Reduktionen er knyttet til et lavere arbejdskraftsforbrug, som mere end opvejer stigningen i prisen på arbejdskraft. Der er her kalkuleret med en prisstigning på 2 pct., hvilket svarer til den forventede generelle prisudvikling på arbejdskraft i Danmark.

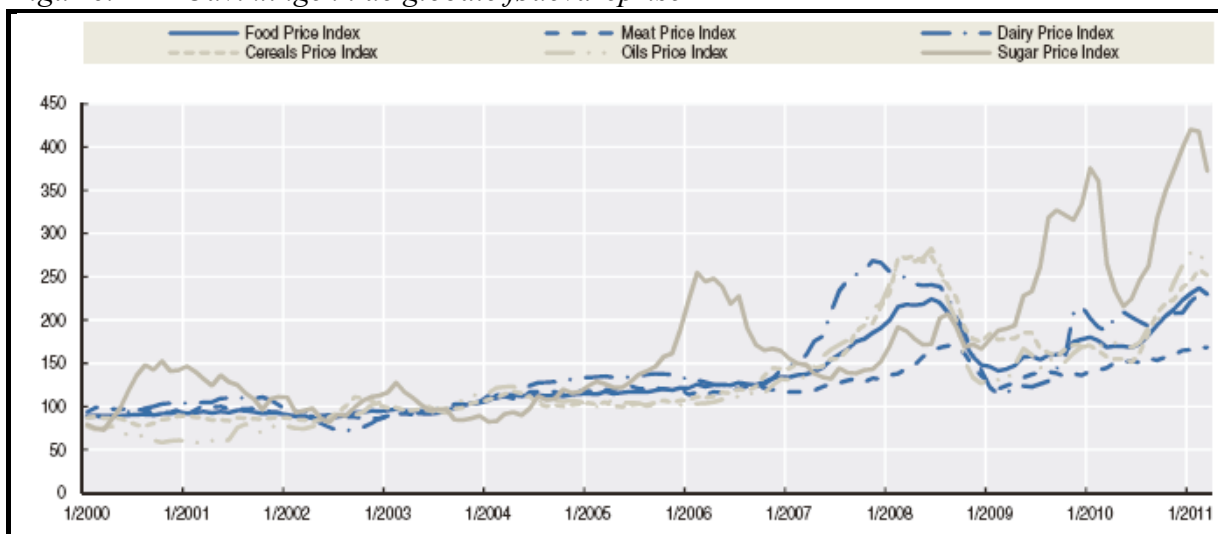
3.3 Udviklingen i jordbrugets produktionsmuligheder

I det ovenstående er der fokuseret på jordbrugets indtjening i de seneste år. De fremadrettede produktionsmuligheder er i vid udstrækning et spørgsmål om ændringen i udbud og efterspørgsel under skyldig hensyntagen til den teknologiske udvikling. Disse aspekter søges belyst via OECD-FAO's seneste prognose hen imod 2020.

OECD-FAO udgiver en årlig publikation *Agricultural Outlook*, der via statistik, ekspertise og modellering giver en vurdering af udsigterne for de globale jordbrugsmarkeder på mellem-langt sigt. Den seneste udgave fra 2011 fremskriver produktion, forbrug, lagre, handel og priser for forskellige jordbrugsprodukter for perioden 2011-2020. I dette afsnit tages der udgangspunkt i disse fremskrivninger med henblik på at beskrive nogle muligheder og udfordringer for dansk jordbrug.

Den globale jordbrugsproduktion vokser stort set hvert år, og det har den gjort i mange årtier. Det gælder også omregnet per capita, dog noget afhængig af vejr og andre forhold. Dette har medført faldende realpriser på jordbrugsprodukter. Omkring årtusindskiftet nåede de reale priser på jordbrugsprodukter et historisk lavpunkt. Siden da har der været en fødevarekrise i 2007/08, hvor priserne steg dramatisk, men faldt hurtigt igen, jf. figur 6. Dog har priserne stabiliseret sig på et højere niveau end før fødevarekrisen, og der er også observeret tendens til større udsving.

Figur 6. Udviklingen i de globale fødevarepriser

Anm. FAO's fødevareprisindeks er et mål for ændringer i de internationale priser baseret på en kurv af fødevarer med 2000-04 som basis.
Kilde: OECD-FAO (2011).

OECD-FAO forudser, at det høje prisniveau, som var gældende i 2011, vil falde, men niveauet for det næste årti vil være højere end i det foregående. Det er især efterspørgselsiden, der lægger et opadgående pres på priserne. Den globale befolkning vokser indtil omkring 2050 til 9,2 mia. mennesker fra de nuværende ca. 6,5 mia. mennesker (UN, 2007). Den stigende befolkning medfører i sig selv stigende efterspørgsel efter fødevarer. Derudover har den høje økonomiske vækst i befolkningsrige lande som Kina, Indien og Brasilien medført, at mange millioner mennesker er rykket op i middelklassen. Når indkomsterne stiger i lavindkomst-grupperne, så stiger efterspørgslen efter animalske produkter. Og forbrug af animalske produkter lægger beslag på betydeligt mere landbrugsjord sammenlignet med tilsvarende forbrug

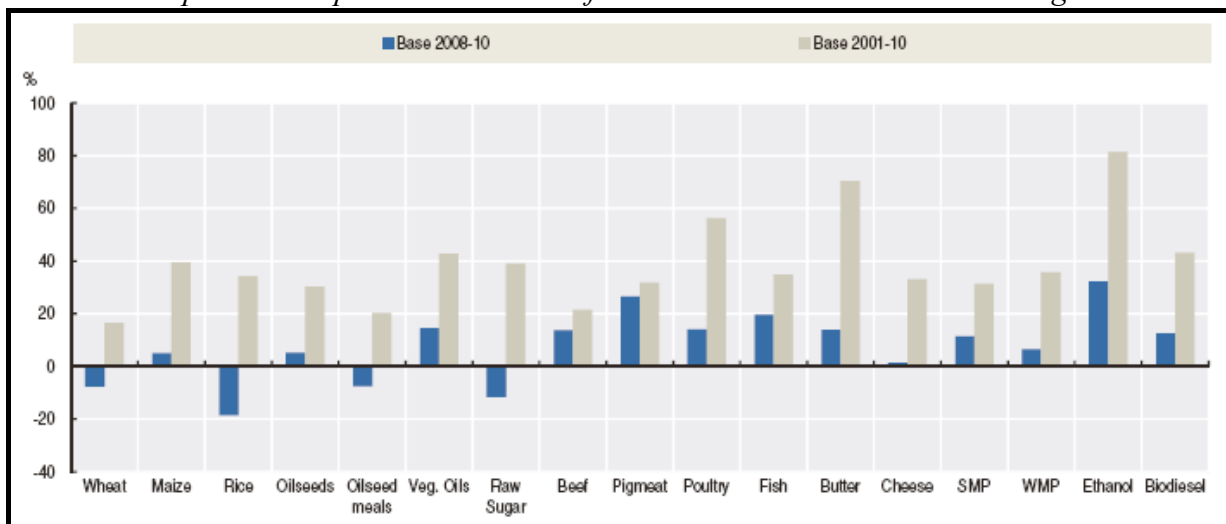
af vegetabiliske produkter, hvis der omregnes til kalorier. Afhængigt af kødtype er det omkring 90 pct. af kalorierne, der mistes, ved animalsk produktion.

Hertil skal lægges, at den robuste vækst i forbruget af korn og oliefrø til biobrændsel fortsætter i det næste årti. Denne vækst er hovedsageligt betinget af politiske beslutninger og støtteordninger, såsom EU's mål om at 10 pct. af alt transportbrændstof skal være biobaseret i 2020. Dog er også høje oliepriser medvirkende til at fremme produktionen af biobrændstof og kan potentielt gøre denne produktion rentabel uden støtteordninger. I 2020 er det estimeret, at 13 pct. af den globale foderkornproduktion, 15 pct. af den globale planteolieproduktion og 30 pct. af den globale sukkerrørsproduktion vil gå til biobrændstof. Det er således betydelige mængder og store arealer, som biobrændstofproduktionen lægger beslag på.

Energipriser har en stor indflydelse på fødevarerpriserne både som omkostning i produktionen, men også i stigende omfang som konkurrent om jordbrugsarealerne. Kunstgødning og transport er to energitunge inputs i jordbrugsproduktionen og rentabiliteten i biobrændstofproduktion er i høj grad afhængig af priser på andre energikilder, herunder ikke mindst olieprisen. Samlet er olieprisen en væsentlig faktor i omkostningerne ved jordbrugsproduktion, og fødevarerprisernes niveau samt svingninger betinges derfor bl.a. af denne.

Resultatet af OECD-FAO's fremskrivninger er vist i figur 7. Figuren viser den procentvise ændring i den gennemsnitlige pris for jordbrugsprodukter i perioden 2011-20 relativt til to basisperioder. De mørke søjler viser ændringen i gennemsnitsprisen i forhold til perioden 2008-10 og de lyse søjler i forhold til gennemsnitsprisen i perioden 2001-10.

Figur 7. Den procentuelle ændring i den gennemsnitlige nominelle pris for jordbrugsprodukter i perioden 2011-20 i forhold til niveauet i hhv. 2008-10 og 2001-10

Kilde: OECD-FAO (2011).

I forhold til referenceperioden 2001-10 forventes alle de gennemsnitlige priser i 2011-20 at ligge på et højere niveau, jf. figur 7. I forhold til referenceperioden 2008-10 skønnes det, at enkelte jordbrugsproduktpriser vil falde og andre vil stige i begrænset omfang. Svinekød – et vigtigt produkt for dansk jordbrug – oplevede ikke de samme stigninger i 2008-10 som de vegetabiliske produkter. Derfor er der ikke den store forskel på ændringen i forhold til de to referenceperioder. I forhold til det seneste årti forventes der en gennemsnitlig prisstigning på

omkring 30 pct. For mejeriprodukter forventer fremskrivningen også store stigninger i forhold til det foregående årti. Smørpriser estimeres til at ligge hele 70 pct. højere, mens ost og mælkepulver estimeres til prisstigninger på omkring 30 pct.

Kornpriserne nåede høje niveauer i slutningen af sidste årti og vil for hvede derfor opleve mere beskedne stigninger ifølge fremskrivningerne. Derimod fortsætter majsens priser med høje prisstigninger, hvilket bl.a. er betinget af det stigende forbrug til biobrændstof. Der er dog initiativer i gang med henblik på at udvide den hvedebaserede biobrændstofproduktion, hvilket potentielt kan lægge opadgående pres på hvedepriserne. Med et groft overslag lægger fremskrivningerne op til, at priserne på de danske animalske produkter ikke vil opleve forværrede prisrelationer i forhold til korn og oliefrø, som er de væsentligste poster i foderomkostningerne.

Alt i alt giver OECD-FAO's fremskrivninger et indtryk af gunstige muligheder for dansk jordbrug. Det er dog en forudsætning, at produktiviteten stiger, således at prisstigninger på faktorforbruget, herunder især prisen på arbejdskraft og energi, kan neutraliseres¹¹.

3.4 Indtjeningen i jordbruget på bedriftsniveau efter størrelsesgrupper og driftsformer

Indtjeningen og udviklingen i indtjeningen i de forskellige jordbrugstyper er divergerende, idet den uensartede udvikling i de respektive produkt- og faktorpriser, jf. afsnit 3.2, påvirker indtjeningen meget forskelligt. På den baggrund redegøres i dette afsnit for indtjeningen på bedriftsniveau på størrelsesgrupper og for udvalgte driftsformer.

De respektive resultater opgøres som gennemsnit for de bedrifter, som indgår i de respektive størrelsesgrupper og driftsformer. Det skal i den sammenhæng understreges, at der er betydelig spredning på disse resultater.

I størrelsesgrupperingen opdeles i hhv. deltidsbrug (under 1 årsværk), mellemstore brug (1-2 årsværk) og store brug (over 2 årsværk). Udviklingsmulighederne for de tre grupper er vidt forskellig. Deltidsbrugene overlever således primært i kraft af anden indtjening og er dermed ikke i samme grad truet af skiftende vilkår. Antallet af deltidsbrug har derfor været rimeligt uændret i det seneste årti, jf. figur 1. I 2010 udgjorde de 60 pct. af alle jordbrug, tegnede sig for 24 pct. af arealet, en forsvindende del af husdyrholdet, 19 pct. af beskæftigelsen og omkring 0,5 pct. af bruttoværditilvæksten. Antallet af mellemstore jordbrug falder derimod kraftigt fra år til år, da de ikke er tilstrækkelig store til at udnytte de størrelsesøkonomiske fordele, der er skabt af den teknologiske og økonomiske udvikling. I 2010 udgjorde de 17 pct. af alle jordbrug, tegnede sig for 20 pct. af arealet, 10-20 pct. af husdyrholdet, 16 pct. af de beskæftigede og knap 13 pct. af bruttoværditilvæksten. De store brug udgør derimod grundlaget for både den nuværende og fremtidige produktion. Skønt de i 2010 kun udgjorde 23 pct. af jordbrugene, tegnede de sig for 56 pct. af arealet, 80-90 pct. af husdyrholdet, 65 pct. af de beskæftigede og 87 pct. af bruttoværditilvæksten.

¹¹ Hertil kommer reformen af EU's fælles landbrugspolitik. Den er endnu ikke fastlagt, men de samlede økonomiske konsekvenser af Kommissionens forslag for Danmark er anslået til at være i størrelsesordenen 662 mio. kr. pr. år i form af reduceret tilskud og mistet indtjening ved arealudtagning (Lind *et al.*, 2012).

Vækstlaget blandt de økologiske brug er også knyttet til de store brug. Mælkeproduktionens dominans i den økologiske jordbrugsproduktion kan imidlertid indebære, at indtjeningen på de økologiske størrelsesgrupper afviger fra indtjeningen på størrelsesgrupper for alle brug. Forskelle i indtjeningen på de økologiske størrelsesgrupper belyses derfor også. Det er her i vidt omfang antaget, at den skønnede prisudvikling for de konventionelle brug også gælder for de økologiske brug. Der er derfor en væsentlig usikkerhed på prognoseresultaterne.

De store brugs betydning for jordbrugsproduktionen er også begrundelsen for, at gradueringen på driftsformer alene foretages for de store brug, og blandt disse er det valgt at fokusere på de driftsformer, som er dominerende i jordbruget – plantebrug, konventionelt malkekvægbrug, økologisk malkekvægbrug, svinebrug, minkfarme og potteplantegartnerier.

Størrelsesgrupper

Den beskrevne udvikling i sektoropgørelsen, jf. afsnit 3.2, gælder ligeledes for det gennemsnitlige brug. Udviklingen i det gennemsnitlige brugs driftsresultat *før* finansielle poster er således i vidt omfang beskrevet i udviklingen i sektorbytteforholdet og totalfaktorproduktiviteten¹². Der er dog en ekstra dimension; den i sektoropgørelsen opgjorte produktionsvolumen er således tilvejebragt på stadig færre bedrifter. Når fx produktionsvolumen er anslået til at være faldet med 1,1 pct. fra 2010 til 2011 i sektoropgørelsen, så dækker det over en stigning i produktionsmængden på det gennemsnitlige brug på 1,9 pct., idet produktionen er tilvejebragt af 3 pct. færre bedrifter.

Som sådan er driftsresultatet *før* finansielle poster for deltidsbrug, mellemstore brug og store brug også i vidt omfang bestemt af forskelle i produktionsvolumen og -sammensætningen. Stigende eller faldende mælke-, svine- og kornpriser påvirker således principielt alle størrelsesgrupper, ligesom stigende eller faldende priser på brændstof, foder, handelsgødning, arbejdskraft osv. berører alle grupper. Graden af eksponeringen er blot forskellig. Der vil dog være en tendens til, at de store brug i kraft af produktionsvolumen i større omfang kan opnå bedre afregningspriser og lavere indkøbspriser. Endvidere vil enhedsomkostningerne sædvanligvis falde ved stigende bedriftsstørrelse som følge af de størrelsesøkonomiske fordele.

For samtlige brugsstørrelser gælder desuden, at de generelle tilskud afspejler jordtilliggendets størrelse, og at støtteniveauet er stigende i takt med omlægningen af de koblede tilskud. Det skyldes, at hovedparten af de generelle tilskud er ydet via enkeltbetalingsordningen. Det generelle driftstilskud er derfor større på de store bedrifter. Det gælder ligeledes generelt, at forpagtningsafgiften stiger med omfanget af tilforpagtet jord. Da det tilforpagtede areal er større på de store brug, vil forpagtningsafgiften være proportionalt højere på de store brug. Det større tilforpagtede areal på de store brug skyldes ikke alene de store bedrifters større jordtilliggen-
gende; arealandelen i selveje udgør således 87 pct. på deltidsbrugene, 67 pct. på de store brug, hvorimod gennemsnittet, som også gælder for de mellemstore brug, ligger på 73 pct.

¹² I bestemmelsen af både sektorbytteforholdet og totalfaktorproduktiviteten indgår det samlede faktorforbrug, herunder brugerfamiliens arbejdsindsats. I regnskabsmæssig henseende indgår vederlag til brugerfamiliens arbejdsindsats ikke under driftsomkostningerne, men betragtes som en del af driftsresultatet *efter* finansielle poster. Ved tolkning af regnskabsresultaterne kan den beskrevne udvikling i sektorbytteforholdet og totalfaktorproduktiviteten i sektoropgørelsen derfor ikke overføres direkte til bedriftsniveauet.

Samtlige brugsstørrelser er også generelt præget af et lidt lavere renteniveau inkl. administrationsbidrag i prognoseårene. Der er imidlertid forskelle, idet der er forskelle i lånemikset. Eksempelvis har de store brug i større omfang gjort brug af risikobetonede finansielle instrumenter (renteswap og valutalån), hvilket har givet anledning til ekstraordinære store tab i 2010. Den større reduktion i nettorenteudgifterne fra 2010 til 2011 er derfor kun i begrænset grad en følge af udviklingen i renteniveauet, og det gælder især for de store brug. Endvidere afspejler udviklingen i nettorenteudgifterne, at ekspansionen i bedriftsstørrelsen er procentuelt mindst på deltidsbrugene og størst på de store brug med heraf følgende forskelle i gældssætning.

Alle jordbrugsbedrifter. Det gennemsnitlige resultat *før* finansielle poster¹³ for samtlige jordbrugsbedrifter vurderes at være steget fra 166 t.kr. pr. bedrift i 2010 til 356 t.kr. i 2011, jf. tabel 17. Stigningen er primært prisrelateret; den gennemsnitlige afregningspris skønnes således steget med 17,2 pct., hvorimod prisen på indsatsfaktorerne 'kun' skønnes at være steget med 11,3 pct. Desuden forventes produktionsvolumen i gennemsnit at være øget med 1,9 pct. pr. bedrift. I 2012 forventes det gennemsnitlige resultat *før* finansielle poster at være nogenlunde uændret under forudsætning af en normal høst. Dette skøn er baseret på, at de gennemsnitlige produktpriserne falder med 1,1 pct., prisen på indsatsfaktorerne falder med 0,1 pct. og produktionsvolumen stiger med 3,3 pct.

Reduktionen i de finansielle omkostninger¹⁴ bidrager imidlertid også til et bedre resultat. De finansielle poster er således anslået faldet fra 262 t.kr. i 2010 til 143 t.kr. i 2011. Det er reduktionen i nettorenteudgifter, som bidrager til dette forløb. Hovedparten af reduktionen på 120 t.kr. pr. bedrift skyldes dog et indeholdt ekstraordinært stort realiseret tab på finansielle instrumenter i 2010, som ikke er indeholdt i prognoseårene. Den reelle reduktion i renteniveauet er noget mere beskeden.

Fra 2011 til 2012 anslås de finansielle omkostninger næsten uændret. Det dækker over en øget støtte i kraft af et større jordtilliggende pr. bedrift og lidt større nettorenteudgifter foranlediget af den lidt større gæld forårsaget af bedriftsudvidelsen.

Det gennemsnitlige resultat *efter* finansielle poster¹⁵ for samtlige jordbrugsbedrifter vurderes herved at stige fra ÷96 t.kr. pr. bedrift i 2010 til 213 t.kr. i 2011, hvorimod det forventes at falde beskedent til 208 t.kr. pr. bedrift i 2012, jf. tabel 17. Dermed bliver 2011 og 2012 de første år efter finanskrisen, hvor der er et positivt resultat *efter* finansielle poster. Resultatet er imidlertid ikke tilstrækkeligt til at dække vederlaget for brugerfamiliens arbejdsindsats, som beløber sig til godt 250 t.kr. pr. bedrift. Endvidere forbliver forrentningen af egenkapitalen

¹³ Resultatet *før* finansielle poster opgøres som bruttoudbyttet incl. lager- og besætningsforskydninger uden konjunkturgevinster + produkttilknyttede subsidier ÷ driftsomkostninger, som er excl. vederlag til brugerfamiliens arbejdsindsats.

¹⁴ De finansielle poster omfatter nettorenteudgifter incl. låneomkostninger + forpagtningsafgift incl. leje af driftsbygninger og leasing af inventar ÷ generelle driftstilskud incl. omlægningstilskud til økologiske drift.

¹⁵ Resultatet *efter* finansielle poster udgør restbeløbet til at dække brugerfamiliens arbejdsindsats og til at forrente egenkapitalen.

negativ. Det skal i den sammenhæng erindres, at gennemsnittet også indeholder de 60 pct. af bedrifterne, som er deltidsbrug. De bidrager i særdeleshed til det ringe resultat.

Tabel 17. Hovedtal for jordbrug fordelt på størrelsesgrupper, 1.000 kr. pr. bedrift

	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	2012*
Alle brug							
Antal bedrifter	39.389	36.683	35.954	33.596	33.486	32.489	31.781
Bruttoudbytte ^{1,2}	1.499	1.654	1.935	1.815	2.038	2.456	2.527
Produkttilknyttede direkte tilskud ³	10	10	10	11	10	10	4
Driftsomkostninger ²	1.338	1.576	1.829	1.806	1.881	2.110	2.178
<i>Resultat før finansielle poster</i>	<i>170</i>	<i>88</i>	<i>116</i>	<i>20</i>	<i>166</i>	<i>356</i>	<i>353</i>
Generelle driftstilskud	188	194	206	210	208	209	219
Forpagtningsafgift	80	88	100	102	105	107	109
Nettorenteudgifter ⁴	196	267	504	366	365	245	255
<i>Resultat efter finansielle poster</i>	<i>82</i>	<i>-73</i>	<i>-282</i>	<i>-238</i>	<i>-96</i>	<i>213</i>	<i>208</i>
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, pct. ⁵	0,5	-0,5	-0,2	-0,8	0,1	1,4	1,3
Deltidsbrug (under 1 årsværk)							
Antal bedrifter	23.188	21.335	21.236	19.858	20.175	19.817	19.578
Bruttoudbytte ^{1,2}	234	265	300	250	306	401	410
Produkttilknyttede direkte tilskud ³	5	5	4	4	4	4	2
Driftsomkostninger ²	284	312	335	361	385	418	438
<i>Resultat før finansielle poster</i>	<i>-46</i>	<i>-42</i>	<i>-32</i>	<i>-107</i>	<i>-75</i>	<i>-14</i>	<i>-26</i>
Generelle driftstilskud	76	75	78	76	81	81	84
Forpagtningsafgift	13	12	15	14	14	14	14
Nettorenteudgifter ⁴	65	84	103	90	101	74	75
<i>Resultat efter finansielle poster</i>	<i>-48</i>	<i>-63</i>	<i>-72</i>	<i>-134</i>	<i>-109</i>	<i>-20</i>	<i>-31</i>
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, pct. ⁵	-3,7	-2,5	-2,2	-3,0	-2,4	-1,4	-1,6
Mellemstore brug (1-2 årsværk)							
Antal bedrifter	7.016	6.667	6.466	6.182	5.718	5.432	5.196
Bruttoudbytte ^{1,2}	1.391	1.570	1.734	1.576	1.790	2.223	2.256
Produkttilknyttede direkte tilskud ³	11	12	15	17	16	17	6
Driftsomkostninger ²	1.235	1.432	1.589	1.534	1.627	1.827	1.878
<i>Resultat før finansielle poster</i>	<i>166</i>	<i>149</i>	<i>160</i>	<i>58</i>	<i>180</i>	<i>413</i>	<i>384</i>
Generelle driftstilskud	210	240	236	242	249	254	271
Forpagtningsafgift	71	90	90	96	108	110	113
Nettorenteudgifter ⁴	179	269	411	357	310	236	244
<i>Resultat efter finansielle poster</i>	<i>127</i>	<i>30</i>	<i>-104</i>	<i>-153</i>	<i>11</i>	<i>321</i>	<i>299</i>
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, pct. ⁵	-0,3	-0,3	-0,4	-1,0	-0,4	1,1	0,9
Store brug (mindst 2 årsværk)							
Antal bedrifter	9.185	8.681	8.252	7.556	7.593	7.240	7.007
Bruttoudbytte ^{1,2}	4.774	5.132	6.298	6.124	6.823	8.254	8.645
Produkttilknyttede direkte tilskud ³	22	22	24	24	21	23	8
Driftsomkostninger ²	4.079	4.794	5.862	5.826	6.048	6.951	7.264
<i>Resultat før finansielle poster</i>	<i>718</i>	<i>360</i>	<i>460</i>	<i>323</i>	<i>796</i>	<i>1.326</i>	<i>1.389</i>
Generelle driftstilskud	454	452	514	535	514	526	556
Forpagtningsafgift	255	273	327	338	345	359	373
Nettorenteudgifter ⁴	540	714	1.611	1.101	1.108	722	765
<i>Resultat efter finansielle poster</i>	<i>376</i>	<i>-176</i>	<i>-963</i>	<i>-581</i>	<i>-143</i>	<i>771</i>	<i>808</i>
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, pct. ⁵	2,6	0,3	0,7	0,1	1,4	2,7	2,8

1) Bruttoudbyttet er her defineret som værdien af produktionen i årets priser og omfatter således ikke nominelle kapitalgevinster (konjunktur-gevinster) på lagerbeholdninger og besætninger.

2) Bruttoudbyttet og driftsomkostningerne er incl. bedriftens interne forbrug af korn og grovfoder.

3) Omfatter arealstøtte og husdyrpræmier samt anden direkte støtte. Disse produkttilknyttede tilskud er ikke indeholdt i bruttoudbyttet.

4) Nettorenteudgifterne opgøres incl. ekstraordinære tab fra finansielle instrumenter, herunder kurstab fra valutamån. Fra 2009 indgår alene realiseret tab. I prognoseårene er der set bort fra evt. tab.

5) Forrentningen af jordbrugskapitalen i selveje opgøres som Resultatet efter finansielle poster + Nettorenteudgifter ÷ Vederlag til brugerfamilien i pct. af jordbrugskapitalen i selveje, primo.

Kilde: Egne beregninger baseret på Andersen (2012) og Landbrug & Fødevarer (2012b og 2012c).

Alle deltidsbrug. Deltidsbrugene er domineret af kornproduktion, og deltidsbrугenes driftsresultat *før* finansielle poster er derfor primært bestemt af indtjeningsforholdene for korn. Da kornpriserne er vurderet steget med 50 pct. fra 2010 til 2011, og da prisen på brændstof, handelsgødning og bekæmpelsesmidler kun er skønnet steget med hhv. 25, 13 og 17 pct., er der udsigt til et betragteligt løft i resultatet *før* finansielle poster, som vurderes at være steget fra ÷75 t.kr. pr. bedrift i 2010 til ÷14 t.kr. pr. bedrift i 2011. Resultatet forbliver dog negativt, idet produktionsvolumen gør, at de størrelsesøkonomiske effekter er begrænset. I 2012, hvor prisen på korn forventes at falde med 7 pct., reduceres resultat *før* finansielle poster til ÷26 t.kr. pr. bedrift.

De finansielle omkostninger skønnes at være faldet anseeligt fra 2010 til 2011. Den høje niveau i 2010 skyldes imidlertid primært et ekstraordinært stort tab på finansielle instrumenter i 2010, som ikke er indeholdt i prognoseårene. Fra 2011 til 2012 forventes der stort set ingen ændringer, hvilket skal ses i sammenhæng med et stort set uændret jordtilliggende pr. bedrift. Følgelig forventes resultatet efter finansielle poster at stige fra ÷109 t.kr. pr. bedrift i 2010 til ÷20 t.kr. i 2011. I 2012 skønnes resultatet, at forværres til ÷31 t.kr. pr. bedrift i kraft af lidt lavere kornpriser.

Resultatet levner intet restbeløb til aflønning af brugerfamiliens arbejdsindsats eller forrentning af egenkapitalen. Det er til trods for en gunstig prisudvikling. Det understreger, at deltidsbrugene næppe nogensinde vil blive rentable.

Alle mellemstore brug. De mellemstore brug er ligeledes domineret af kornproduktion, men i forhold til deltidsbrugene er de i større omfang præget af den animalske produktions prisrelationer. Det indebærer, at især kornproduktion må forventes at bidrage til et forbedret resultat *før* finansielle poster i 2011. Det indeholdte kvæghold bidrager også positivt, idet mælke- og oksekødspriserne forventes at stige med hhv. 13 og 16 pct. Det indeholdte svinehold har derimod en negativ effekt; de gennemsnitlige svinepriser forventes således kun at være steget med knap 9 pct., hvilket er utilstrækkeligt til at opveje den anslåede stigning i svinefoderpriserne på 30 pct. I 2012 forventes det modsatte at gøre sig gældende; svineproduktionen bidrager positivt, mens korn og mælkeproduktionen bidrager negativt. Samtidig er der en stigning i produktionsvolumen; fra 2010 til 2012 anslås arealet pr. bedrift således at stige med 6 pct. og kobestanden pr. bedrift med 10 pct., hvorimod svinebestanden pr. bedrift forventes at falde med 11 pct. Resultatet *før* finansielle poster vurderes herved at være steget fra 11 t.kr. pr. bedrift i 2010 til 321 t.kr. i 2011 for herefter at falde til 299 t.kr. i 2012. Resultaterne – i modsætning til deltidsbrugene – er positive, idet enhedsomkostningerne er lavere end på deltidsbrugene.

De finansielle poster vurderes at være faldet fra 169 t.kr. pr. bedrift i 2010 til 92 t.kr. i 2011 og anslås at falde yderligere til 85 t.kr. pr. bedrift i 2012. Den første reduktion skyldes lavere renteudgifter, som hovedsageligt skyldes et ekstraordinært stort tab på finansielle instrumenter i 2010, som ikke er indeholdt i prognoseårene. I 2012 er der en lille stigning i renteudgifterne forårsaget af bedriftsudvidelsen, og samtidig stiger forpagtningsafgiften i kraft af et større tilforpagtet areal. Det opvejes imidlertid af et større generelt driftstilskud; dels øges arealet, dels øges støttesatserne i kraft af omlægningen af de produkttilknyttede tilskud.

Resultatet *efter* finansielle poster vurderes herved at være steget fra 11 t.kr. pr. bedrift i 2010 til 321 t.kr. i 2011. I 2012 forventes resultatet at falde til 299 t.kr. pr. bedrift. Det skal her bemærkes, at selv om resultatet er væsentligt større end på deltidsbrugene, så er det ikke tilstrækkeligt til at dække vederlaget til brugerfamiliens arbejdsindsats, som beløber sig til godt 380 t.kr. pr. bedrift. På tilsvarende vis vil forrentningen af egenkapitalen forblive negativ.

Alle store brug. De store brug er domineret af mælke- og svineproduktionen, og resultatet *før* finansielle poster er derfor i stort omfang bestemt af prisforholdene for mælke- og svineproduktionen. Prisforholdene i planteproduktionen er dog ikke uvæsentlige; især som følge af samspillet mellem afgrødepriser og foderpriser. Det indebærer, at mælkeproduktionen bistået af kornproduktionen vurderes at have bidraget til et stigende resultat *før* finansielle poster i 2011, hvorimod svineproduktionen trækker niveauet ned. I 2012 forventes det modsatte at gøre sig gældende. Samtidig øges niveauet generelt i kraft af de store brugs ekspansion; det gennemsnitlige store brug forventes således at øge jordtilliggendet med 6,9 pct. fra 2010 til 2012, udvide kobestanden med 7,6 pct. og udvide svinebestanden med 7,0 pct. Resultatet *før* finansielle poster vurderes herved at være steget fra 711 t.kr. pr. bedrift i 2010 til 1.326 t.kr. i 2011 og anslås at ville stige yderligere til 1.389 t.kr. pr. bedrift i 2012.

Den anslåede reduktion i nettorenteudgifterne på de store brug er i større omfang end på deltids- og mellemstore brug præget af et ekstraordinært stort tab på finansielle instrumenter, herunder kurstab på valutalån i 2010. Da der ikke er kalkuleret med tab i prognoseårene, reduceres nettorenteudgifterne med en tredjedel. Fra 2011 til 2012 anslås nettorenteudgifterne at stige med 43 t.kr. pr. bedrift, hvilket skal ses i sammenhæng med den forventede bedriftsudvidelse. På tilsvarende vis forventes forpagtningsafgiften også øget i kraft af en stigende tilforpagtning. Og omvendt forventes det generelle driftstilskud at stige i kraft af et større jordtilliggende og højere støttesatser.

Herved anslås resultatet *efter* finansielle poster at være steget fra ÷143 t.kr. pr. bedrift i 2010 til 771 t.kr. i 2011. I 2012 forventes resultatet at stige yderligere til 808 t.kr. pr. bedrift. 2011 og 2012 bliver herved de første år efter finanskrisen med et positivt driftsresultat. Vederlaget til brugerfamilien, som er noget større end på de gennemsnitlige deltids- og mellemstore brug, beløber sig til godt 460 t.kr. Det indebærer, at forrentningen af egenkapitalen bliver positiv i prognoseårene.

Alle økologiske jordbrug. De økologiske brug er domineret af mælkeproduktionen, og det gennemsnitlige resultatet *før* finansielle poster for de økologiske brug er derfor i stort omfang bestemt af prisforholdene for den økologiske mælkeproduktion. Det er her anslået, at de økologiske mælkepriser incl. engangsudbetalingen fra Arla Foods strategifond er steget med knap 11 pct. fra 2010 til 2011, og selv om foderpriserne også er steget betragteligt, har udviklingen været i mælkeproducenternes favør. I 2012 forventes de økologiske mælkepriser imidlertid at falde med 5,4 pct., og selv om foderomkostningerne også forventes at falde, så er det ikke tilstrækkeligt til at opveje faldet i mælkeprisen.

Resultatet *før* finansielle poster vurderes herved at være steget fra 109 t.kr. pr. bedrift i 2010 til 257 t.kr. i 2011 for herefter at falde til 187 t.kr. pr. bedrift i 2012, jf. tabel 18. I resultaterne

indgår en skønnet stigning i jordtilliggendet og kobestanden på hver knap 6 pct. fra 2010 til 2012.

Tabel 18. Hovedtal for økologiske brug fordelt på størrelsesgrupper, 1.000 kr. pr. bedrift

	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	2012*
Alle brug							
Antal bedrifter	1.875	1.804	1.818	1.663	1.622	1.577	1.545
Bruttoudbytte ^{1,2}	1.189	1.503	1.717	1.567	1.871	2.219	2.243
Produkttilknyttede direkte tilskud ³	3	4	6	8	9	9	5
Driftsomkostninger ²	1.082	1.341	1.571	1.629	1.770	1.972	2.061
<i>Resultat før finansielle poster</i>	<i>110</i>	<i>165</i>	<i>152</i>	<i>-54</i>	<i>109</i>	<i>257</i>	<i>187</i>
Generelle driftstilskud	251	263	287	318	315	321	332
Forpagtningsafgift	80	95	123	114	145	149	154
Nettorenteudgifter ⁴	196	272	444	374	358	254	267
<i>Resultat efter finansielle poster</i>	<i>85</i>	<i>61</i>	<i>-127</i>	<i>-224</i>	<i>-78</i>	<i>174</i>	<i>99</i>
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, pct. ⁵	0,8	0,8	0,8	-0,7	0,0	1,0	0,5
Deltidsbrug (under 1 årsværk)							
Antal bedrifter	1.177	1.037	1.106	995	892	873	859
Bruttoudbytte ^{1,2}	210	263	271	242	231	293	295
Produkttilknyttede direkte tilskud ³	2	3	4	4	4	4	2
Driftsomkostninger ²	275	295	324	359	343	372	391
<i>Resultat før finansielle poster</i>	<i>-62</i>	<i>-30</i>	<i>-48</i>	<i>-114</i>	<i>-108</i>	<i>-74</i>	<i>-94</i>
Generelle driftstilskud	112	98	107	120	107	108	113
Forpagtningsafgift	15	12	17	16	17	18	18
Nettorenteudgifter ⁴	95	97	116	127	103	80	83
<i>Resultat efter finansielle poster</i>	<i>-60</i>	<i>-41</i>	<i>-75</i>	<i>-137</i>	<i>-122</i>	<i>-64</i>	<i>-82</i>
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, pct. ⁵	-3,0	-1,8	-2,3	-2,3	-2,6	-2,0	-2,3
Mellemstore brug (1-2 årsværk)							
Antal bedrifter	238	268	213	218	287	278	270
Bruttoudbytte ^{1,2}	1.361	1.459	1.443	1.479	1.403	1.682	1.703
Produkttilknyttede direkte tilskud ³	4	12	9	19	17	17	9
Driftsomkostninger ²	1.189	1.277	1.274	1.458	1.349	1.514	1.586
<i>Resultat før finansielle poster</i>	<i>177</i>	<i>194</i>	<i>179</i>	<i>41</i>	<i>71</i>	<i>185</i>	<i>126</i>
Generelle driftstilskud	283	349	320	384	317	324	342
Forpagtningsafgift	83	183	151	128	101	105	109
Nettorenteudgifter ⁴	204	280	351	394	187	204	215
<i>Resultat efter finansielle poster</i>	<i>173</i>	<i>81</i>	<i>-3</i>	<i>-97</i>	<i>99</i>	<i>200</i>	<i>145</i>
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, pct. ⁵	1,0	0,4	-0,1	-0,6	-0,6	0,2	-0,2
Store brug (mindst 2 årsværk)							
Antal bedrifter	460	498	498	450	443	426	416
Bruttoudbytte ^{1,2}	3.604	4.107	5.045	4.537	5.478	6.518	6.611
Produkttilknyttede direkte tilskud ³	4	2	7	11	14	14	9
Driftsomkostninger ²	3.093	3.554	4.467	4.515	4.919	5.551	5.814
<i>Resultat før finansielle poster</i>	<i>515</i>	<i>556</i>	<i>585</i>	<i>33</i>	<i>573</i>	<i>981</i>	<i>806</i>
Generelle driftstilskud	590	561	674	721	735	753	776
Forpagtningsafgift	246	220	345	321	432	447	462
Nettorenteudgifter ⁴	447	633	1.211	910	982	642	680
<i>Resultat efter finansielle poster</i>	<i>412</i>	<i>263</i>	<i>-297</i>	<i>-478</i>	<i>-106</i>	<i>645</i>	<i>441</i>
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, pct. ⁵	2,8	2,0	2,1	-0,1	1,2	2,5	1,9

Anm. Noter og kilde, se tabel 17.

De finansielle poster vurderes at være faldet fra 188 t.kr. pr. bedrift i 2010 til 83 t.kr. i 2011 og anslås at stige til 89 t.kr. pr. bedrift i 2012. Den første reduktion skyldes lavere renteudgifter, som hovedsageligt skyldes et ekstraordinært stort tab på finansielle instrumenter i 2010, som ikke er indeholdt i prognoseårene. I 2012 er der en stigning i renteudgifterne forårsaget af

bedriftsudvidelsen, og samtidig stiger forpagtningsafgiften i kraft af et større tilforpagtet areal. Forpagtningsafgiften er i øvrigt større end på de konventionelle brug, idet de økologiske brug i større omfang anvender tilforpagtning. De generelle driftstilskud er ligeledes større end på de konventionelle brug; dels er støtten større i kraft af en større andel af kvægbrug med tillægsstøtte, jf. enkeltbetalingsordningen, og et indhold af omlægningsstøtte til økologisk drift, dels har den gennemsnitlige økologiske bedrift et større areal.

Resultatet *efter* finansielle poster vurderes herved at være steget fra ÷75 t.kr. pr. bedrift i 2010 til 174 t.kr. i 2011. I 2012 forventes resultatet at falde til 99 t.kr. pr. bedrift. Det bemærkes, at stigningen ikke er tilstrækkelig til at dække vederlaget til brugerfamiliens arbejdsindsats, og forrentningen af egenkapitalen forbliver negativ. Resultatet er præget af, at der indgår 55 pct. deltidsbrug, som trækker resultatet ned.

Sammenlignes udviklingsforløbet for de økologiske bedrifter med alle jordbrug, har resultatet på de økologiske brug været bedre end gennemsnittet. I 2010 og prognoseårene har resultatet derimod været ringere. Forringelsen skal ses i sammenhæng med produktionssammensætningen. De økologiske brug har således en mindre andel af korn end de konventionelle bedrifter, og da kornproducenterne har gunstige prisrelationer, opnår de konventionelle bedrifter således et bedre resultat. Hertil kommer, at den forventede prisudvikling for økologisk mælk har været ringere end for den konventionelle mælk i prognoseårene, hvilket bidrager til et relativt ringere resultat.

Økologiske deltidsbrug. De økologiske deltidsbrug er domineret af planteproduktion, og deltidsbrugenes driftsresultat *før* finansielle poster er derfor primært bestemt af indtjeningsforholdene for planteavl. Da bytteforholdet for den vegetabiliske produktion i gennemsnit er skønnet forbedret, løftes resultatet *før* finansielle poster. Konkret er det vurderet, at resultatet *før* finansielle poster er steget fra ÷108 t.kr. pr. bedrift i 2010 til ÷74 t.kr. i 2011. I 2012, hvor bytteforholdet for den vegetabiliske produktion er anslået forværret, forventes resultatet *før* finansielle poster at falde til ÷94 t.kr. pr. bedrift, jf. tabel 18. I disse resultater er der også indeholdt en forventet stigning i jordtilliggendene på 6 pct. fra 2010 til 2011.

De finansielle omkostninger er skønnet faldet fra 2010 til 2011, hvilket primært skyldes tab på finansielle instrumenter. Fra 2011 til 2012 forventes en mindre stigning, hvilket skal ses i sammenhæng med bedriftsudvidelsen. Følgelig forventes resultatet efter finansielle poster at stige fra ÷122 t.kr. pr. bedrift i 2010 til ÷64 t.kr. i 2011. I 2012 skønnes resultatet at forværres til ÷82 t.kr. pr. bedrift. Resultatet er nogenlunde på linje med de konventionelle deltidsbrug. Også her indikerer de negative resultater, at de økologiske deltidsbrug næppe nogensinde vil blive rentable.

Mellemstore økologiske brug. De mellemstore økologiske brug er ligeledes domineret af planteproduktion, men rummer også en lille andel af den økologiske mælkeproduktion. Da prisrelationerne for både plante- og mælkeproduktionen forventes at være forbedret i producenterne favør fra 2010 til 2011, giver det anledning til en stigning i resultatet. Det modsatte forventes at gøre sig gældende i det efterfølgende år. Samtidig er der en stigning i produktionsvolumen; fra 2010 til 2012 anslås såvel arealet som kobestanden pr. bedrift at stige med 7

pct. Resultatet *før* finansielle poster vurderes herved at være steget fra 71 t.kr. pr. bedrift i 2010 til 185 t.kr. i 2011 for herefter at falde til 126 t.kr. i 2012, jf. tabel 18. Resultaterne for de mellemstore økologiske brug er ligesom for de mellemstore konventionelle brug positive, idet enhedsomkostningerne er lavere end på deltidsbrugene.

De finansielle poster for de mellemstore økologiske brug afviger markant fra de foregående grupper ved at de generelle driftstilskud forventes at være større end nettorenteudgifterne og forpagtningsafgiften til sammen. Herved bidrager de finansielle poster positivt til det samlede resultat. Det gælder både for det seneste regnskabsår og de to prognoseår. Desuden synes der ikke at have været ekstraordinære store tab på finansielle instrumenter i denne gruppe i 2010. For alle posterne gælder det – om end i forskelligt omfang – at de stiger i kraft af bedriftsudvidelsen.

Resultatet *efter* finansielle poster vurderes herved at være steget fra 99 t.kr. pr. bedrift i 2010 til 200 t.kr. i 2011. I 2012 forventes resultatet at falde til 145 t.kr. pr. bedrift. Det gælder også for de mellemstore økologiske brug, at selv om resultatet er væsentligt større end på deltidsbrugene, så er det ikke tilstrækkeligt til at dække vederlaget til brugerfamiliens arbejdsindsats, som beløber sig til omkring 380 t.kr. pr. bedrift. Der er tilsvarende ikke noget restbeløb til at forrente egenkapitalen.

Store økologiske brug. De store brug er domineret af mælkeproduktion, og resultatet *før* finansielle poster er derfor i vidt omfang bestemt af mælkeproducenternes anslåede gunstige prisforhold i 2011 og for den tilsvarende forventede forværring i 2012. Hertil skal tillægges en stigning i produktionsvolumen; arealet og kobestanden forventes således at stige med hhv. 6,9 og 7,5 pct. fra 2010 til 2012. Sammenlagt forventes det, at resultatet *før* finansielle poster herved er steget fra 573 t.kr. pr. bedrift i 2010 til 981 t.kr. i 2011 og anslås at ville falde til 806 t.kr. pr. bedrift i 2012, jf. tabel 18.

De finansielle poster er vurderet faldet fra 679 t.kr. pr. bedrift i 2010 til 337 t.kr. i 2011, og anslås steget til 365 t.kr. pr. bedrift i 2012. Reduktionen fra 2010 til 2011, som hidrører fra nettorenteudgifterne, skyldes overvejende et ekstraordinært stort tab på finansielle instrumenter i 2010. Generelt forventes samtlige poster at være stigende i kraft af et større jordtilliggende.

Resultatet *efter* finansielle poster vurderes herved at være steget fra ÷106 t.kr. pr. bedrift i 2010 til 645 t.kr. i 2011. I 2012 forventes resultatet at falde til 441 t.kr. pr. bedrift. Vederlaget til brugerfamilien er skønnet til omkring 460 t.kr. pr. bedrift, som kan honoreres i 2011. I 2012 er det mere tvivlsomt. Sidstnævnte gælder ikke for de store konventionelle brug, idet svineproduktionen bidrager til at højne driftsresultatet i 2012.

Driftsformer

I det nedenstående ses der alene på de store brug, og blandt disse er det valgt at fokusere på de driftsformer, som er dominerende i jordbruget – plantebrug, konventionelt malkekvægbrug, økologisk malkekvægbrug, svinebrug, minkfarme og potteplantegartnerier.

Store plantebrug. Resultatet *før* finansielle poster for de store plantebrug vurderes at være steget fra 539 t.kr. pr. bedrift i 2010 til 1.760 t.kr. i 2011, jf. tabel 19. Det skyldes først og fremmest korn-, raps- og frøpriserne, som skønnes at være steget med 45 - 50 pct. Prisstigningerne for de øvrige afgrøder er derimod mere begrænset og for sukkerroer falder prisen end- og, men her opvejes prisfaldet af et betydeligt større høstudbytte. En skønnet stigning i be- driftsstørrelsen bidrager også, om end stigningen er mindre end i de foregående år. Tilsam- men indebærer det, at bruttoudbyttet stiger med 36 pct.

Driftsomkostningerne vurderes at være steget med 10 pct., hvori der også indgår en stigning i landbrugsarealet på 5 pct. pr. bedrift. Den beskedne stigning skal ses i sammenhæng med, at prisen på arbejdskraft kun forventes at stige med 2 pct. Brændstof- og gødningspriserne for- ventes derimod at stige med hhv. 13 og 17 pct., hvorimod stigningen på kemikalier er beske- den (2 pct.).

Tabel 19. Hovedtal for store planteavlsbedrifter, 1.000 kr. pr. bedrift

	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	2012*
Bruttoudbytte ^{1,2}	3.247	3.817	4.470	4.418	4.545	6.182	6.331
Produkttilknyttede direkte tilskud ³	48	67	50	39	45	48	3
Driftsomkostninger ²	2.838	3.281	3.641	3.743	4.050	4.471	4.756
Resultat <i>før</i> finansielle poster	457	603	879	713	539	1.760	1.578
Generelle driftstilskud	717	716	782	815	896	935	1.028
Forpagtningsafgift	537	628	628	670	825	878	934
Nettorenteudgifter ⁴	555	643	1.478	827	983	590	620
Finansielle omkostninger, netto	376	555	1.324	682	912	532	526
Resultat <i>efter</i> finansielle poster	81	47	-445	32	-372	1.228	1.052
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, pct. ⁵	1,0	0,9	1,7	0,7	0,4	2,5	2,1
Antal bedrifter	1.177	993	1.158	1.031	846	789	737
Jordbrugsareal, ultimo, ha	301	317	327	347	407	428	450
Heraf i selveje, ha	167	171	185	209	227	236	246
Antal helårsarbejdere pr. bedrift	3,23	3,41	3,47	3,59	3,62	3,69	3,76

Anm. Noter og kilde, se tabel 17.

I 2012 forventes resultatet *før* finansielle poster at falde til 1.578 t.kr. under forudsætning af normal høst. Det svarer til en reduktion på 10 pct. i forhold til 2011. Bruttoudbyttet skønnes at være lidt højere end 2011-niveauet. Det er til trods for, at priserne på de vegetabiliske produk- ter gennemsnitligt forventes at falde med 4 pct. Landbrugsarealet forventes imidlertid også at stige. Stigningen i arealet, som er på 5 pct., er også hovedårsagen til, at driftsomkostningerne forventes at stige med 6 pct. Da det er skønnet, at prisen på arbejdskraft og brændstof vil stige med hhv. 2 og 5 pct., skulle man umiddelbart forvente en større stigning, men produktivitets- væksten kompenserer i vid omfang for omkostningsstigningerne.

De finansielle omkostninger er anslået at være faldet fra 912 t.kr. pr. bedrift i 2010 til 532 t.kr. i 2011 og skønnes at falde yderligere til 526 t.kr. pr. bedrift i 2012. Ændringen dækker over moderate stigninger i de generelle tilskud, der er en følge af omlægningen af de produkttil- knyttede tilskud, og forpagtningsafgiften, som stiger i takt med et større tilforpagtet areal. Nettorenteudgifterne skønnes derimod at være faldet drastisk fra 2010 til 2011 for herefter at ville stige moderat fra 2011 til 2012. Reduktionen fra 2010 til 2011 skyldes overvejende et ekstraordinært stort realiseret tab fra finansielle instrumenter i 2010, som der ikke er kalkule-

ret med i prognoseårene. Renteniveauet incl. administrationsbidrag falder således kun marginalt. Fra 2011 til 2012 skønnes renteniveauet at blive nogenlunde uændret; stigningen i netto-renteudgifterne skyldes således primært en større gæld i kraft af en øget driftsstørrelse.

Det forbedrede driftsresultat og de lavere finansielle omkostninger vurderes at indebære, at resultatet *efter* finansielle omkostninger er steget fra ÷372 t.kr. pr. bedrift i 2010 til 1.228 t.kr. i 2011 og skønnes at falde igen til 1.052 t.kr. i 2012. Det skal dog i den sammenhæng pointeres, at der i prognoseårene ikke er kalkuleret med realiseret tab fra finansielle instrumenter.

Store malkekvægbrug – konventionelle og økologiske. Resultatet *før* finansielle poster for de store konventionelle mælkeproducenter vurderes at være steget fra 516 t.kr. pr. bedrift i 2010 til 1.101 t.kr. i 2011, jf. tabel 20. Ændringerne skyldes en række modsatrettede faktorer. Den konventionelle mælkepris bidrager positivt med en forventet stigning på 10,5 pct. i 2011. Hertil skal adderes en engangsudbetaling til Arla Foods andelshavere fra strategifonden.

De gunstige priser på salgsafgrøder, som også findes på kvægbedrifterne, har ligeledes en positiv effekt på resultatet. Foderomkostningerne, som også omfatter intern omsætning af korn og grovfoder, har derimod en negativ effekt med en forventet stigning i foderpriserne på 24,7 pct. Timelønningerne forventes derimod kun at stige med 2 pct. Endelig bidrager en forventet stigning i mælkeydelsen på 0,8 pct. til resultatet, ligesom stigningen i besætningen og arealtilliggendet har positiv effekt på resultatet.

Tabel 20. Hovedtal for store konventionelle malkekvægsbedrifter, 1.000 kr. pr. bedrift

	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	2012*
Bruttoudbytte ^{1,2}	3.782	4.254	5.493	5.057	5.786	7.102	7.264
Produkttilknyttede direkte tilskud ³	11	12	13	15	19	20	9
Driftsomkostninger ²	3.264	3.803	4.763	5.063	5.288	6.021	6.384
Resultat før finansielle poster	530	463	743	9	516	1.101	889
Generelle driftstilskud	500	513	546	586	578	597	630
Forpagtningsafgift	182	190	202	207	223	237	250
Nettorenteudgifter ⁴	527	699	1.555	1.150	1.210	809	873
Finansielle omkostninger, netto	209	376	1.211	770	855	448	493
Resultat efter finansielle poster	320	87	-468	-761	-339	653	396
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, pct. ⁵	2,2	1,3	2,5	-0,3	1,0	2,6	2,0
Antal bedrifter	3.094	2.854	2.706	2.431	2.362	2.219	2.120
Jordbrugsareal, ultimo, ha	130	140	151	168	170	178	187
Heraf i selveje, ha	92	101	112	125	123	129	136
Antal malkekøer, ultimo	136	143	159	180	183	192	202
Antal helårsarbejdere pr. bedrift	3,12	3,16	3,34	3,56	3,52	3,60	3,67

Anm. Noter og kilde, se tabel 17.

Fra 2011 til 2012 forventes resultatet *før* finansielle poster at falde til 889 t.kr. pr. bedrift. Denne reduktion ville være større, hvis der ikke samtidig er antaget en stigende kobesætning, mælkeydelse og arealtilliggende. Igen er der flere modsatrettede effekter. Mælkeprisen forventes at falde med 3,0 pct. (eller med 5,4 pct., hvis Arla Foods engangsudbetaling medregnes i mælkeprisen i 2011), ligesom der forventes et prisfald på salgsafgrøderne. Et forventet prisfald på kvægfoder inkl. internt omsat foder på 1,9 pct. bidrager derimod til, at resultatet ikke forværres yderligere. På tilsvarende vis falder lønomkostningerne, idet den forventede lønstigning på 2 pct. mere end opvejes af en øget arbejdsproduktivitet.

De konventionelle kvægbrugs finansielle omkostninger vurderes at være faldet fra 855 t.kr. pr. bedrift i 2010 til 448 t.kr. i 2011 og forventes at stige til 493 t.kr. pr. bedrift i 2012. De største ændringer er knyttet til nettorenteudgifterne, som er skønnet faldet fra 1.210 t.kr. i 2010 til 809 t.kr. i 2011, hvorefter de forventes at stige til 873 t.kr. i 2012. Reduktionen fra 2010 til 2011 skyldes primært – ligesom for plantebrugene – et indeholdt ekstraordinært stort realiseret tab fra finansielle instrumenter i 2010, som der ikke er kalkuleret med i prognose-årene. Reduktionen i renteniveauet inkl. administrationsbidrag er således beskedent og næsten uændret i 2012. Når der alligevel er en stigning i nettorenteudgifterne i 2012, skyldes det overvejende en stigning i den gennemsnitlige bedriftsstørrelse med heraf følgende større gæld. De generelle tilskud og forpagtningsomkostningerne forventes derimod at stige i begge prognoseår som følge af de gennemsnitlige større bedrifter, men de generelle tilskud stiger også som følge af omlægningen af de koblede tilskud.

Konsekvenserne for de konventionelle store mælkeproducenter er en skønnet stigning i resultatet *efter* finansielle poster fra -339 t.kr. pr. bedrift i 2010 til 653 t.kr. i 2011. I 2012 forventes niveauet derimod at falde til 396 t.kr. pr. bedrift i kraft af mindre gunstige priser.

Det forventede resultat *før* finansielle poster for de store økologiske malkekvægsbedrifter følger i stor udstrækning den samme udvikling som de tilsvarende konventionelle brug, jf. tabel 21. Det gælder også resultatets niveau. I prognoseårene er resultatet dog mere gunstig for de konventionelle brug, hvilket primært skyldes afsætningsvanskeligheder for økologisk mælk, som er afspejlet i en relativ ringere prisudvikling for økologisk mælk.

Tabel 21. Hovedtal for store økologiske malkekvægsbedrifter, 1.000 kr. pr. bedrift

	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	2012*
Bruttoudbytte ^{1,2}	3.547	4.302	5.403	4.836	5.669	6.840	6.903
Produkttilknyttede direkte tilskud ³	2	3	4	6	10	10	8
Driftsomkostninger ²	3.055	3.746	4.747	4.815	5.147	5.834	6.166
Resultat før finansielle poster	495	559	660	27	532	1.017	745
Generelle driftstilskud	594	651	703	772	813	845	880
Forpagtningsafgift	210	242	293	303	440	463	487
Nettorenteudgifter ⁴	469	695	1.358	1.005	987	678	726
Finansielle omkostninger, netto	85	286	948	535	613	296	333
Resultat efter finansielle poster	410	273	-288	-508	-82	720	412
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, pct. ⁵	2,7	2,1	2,6	0,1	1,2	2,5	1,7
Antal bedrifter	375	381	346	322	319	304	294
Jordbrugsareal, ultimo, ha	143	161	180	195	217	228	239
Heraf i selveje, ha	99	107	115	129	126	133	139
Antal malkekøer, ultimo	125	139	148	155	161	169	177
Antal helårsarbejdere pr. bedrift	2,95	3,21	3,28	3,42	3,64	3,71	3,78

Anm. Noter og kilde, se tabel 17.

Udviklingen i de finansielle omkostninger på de økologiske brug følger også de konventionelle brug. Niveauet afviger derimod betragteligt. De generelle driftstilskud er væsentligt større på de økologiske brug. Det skyldes primært et større areal på de økologiske brug, som er grundet i mere restriktive harmonikrav på de økologiske brug. Det større jordtilliggende på de økologiske brug er tilvejebragt ved tilforpagtning. Arealet i selveje er således nogenlunde identisk, men andelen af jord i selveje er markant lavere på de økologiske brug. Følgelig er omkostningerne til forpagtningsafgift også væsentligt større på de økologiske brug. Nettoren-

teudgifterne på de økologiske brug er derimod lavere end på de konventionelle brug, hvoraf en del af forklaringen skal tilskrives den mindre besætningsstørrelse på de økologiske brug.

De lavere finansielle omkostninger medfører, at resultatet *efter* finansielle poster er højere på de økologiske bedrifter. Målt på forrentningen af jordbrugskapitalen i selveje, har niveauet hidtil været en tand højere på de økologiske brug, men i prognoseårene er det skiftet i de konventionelle brugs favør i kraft af en relativ ringere prisudvikling på økologisk mælk.

Det bemærkes i øvrigt, at kobesætningen på de økologiske brug er mindre end på de konventionelle brug, hvorimod arbejdskraftsforbruget er nogenlunde lige stort. En del af forklaringen skal dog tilskrives det større drevne areal på de økologiske bedrifter.

Store svinebrug. Resultat *før* finansielle poster på de store svinebrug vurderes at være øget fra 800 t.kr. pr. bedrift i 2010 til 904 t.kr. pr. bedrift i 2011, jf. tabel 22. I dette resultat er det antaget, at jordtilliggende og svinebestanden på bedrifterne gennemsnitligt er steget med hhv. 3,7 og 4,1 pct. Stigningen i resultatet *før* finansielle poster skal primært tilskrives de anslåede højere kornpriser (50 pct.). Det betyder omvendt, at den gennemsnitlige foderpris, som også rummer den interne omsætning af korn, forventes at være steget med 30 pct. Da de gennemsnitlige vægtede svinepriser kun forventes at stige med 8,6 pct., er forholdet mellem svinepriser og foderomkostninger således forringet. Dvs. at selv om resultatet *før* finansielle poster er skønnet steget, så ændrer det ikke ved, at selve svineproduktionen, betragtet som produktionsgren, er ugunstigt stillet.

I 2012 forventes resultatet *før* finansielle poster at stige til 1.398 t.kr. pr. bedrift. Det er til trods for, at svinepriserne kun forventes at stige gennemsnitligt med 3,3 pct. – mindre for slagtesvin (3,1 pct.) og mere for 30 kg grise (7,3 pct.). Foderpriserne forventes imidlertid at falde med 3,3 pct., hvilket bl.a. er foranlediget af det forventede fald i kornpriserne på 7,1 pct. Når resultatet ikke bliver endnu bedre, skyldes det, at den indeholdte kornproduktion på svinebrugene trækker resultatet ned. I resultatet er det endvidere forudsat, at jordtilliggende stiger med 3,5 pct. og svinebestanden med 4 pct. med heraf følgende øgede stordriftsfordele.

Tabel 22. Hovedtal for store svinebrug, 1.000 kr. pr. bedrift

	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	2012*
Bruttoudbytte ^{1,2}	6.403	6.457	8.041	7.939	8.648	10.350	11.102
Produkttilknyttede direkte tilskud ³	8	9	5	7	4	4	1
Driftsomkostninger ²	5.463	6.432	8.211	7.531	7.853	9.450	9.704
Resultat før finansielle poster	947	35	-165	415	800	904	1.398
Generelle driftstilskud	412	412	485	486	478	493	513
Forpagtningsafgift	301	311	422	415	412	429	445
Nettorenteudgifter ⁴	693	942	2.259	1.479	1.429	934	988
Finansielle omkostninger, netto	581	840	2.196	1.407	1.363	870	921
Resultat efter finansielle poster	366	-806	-2.361	-993	-563	34	477
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, pct. ⁵	2,8	-1,0	-1,6	0,1	0,9	1,1	2,1
Antal bedrifter	2.773	2.864	2.583	2.411	2.438	2.282	2.220
Jordbrugsareal, ultimo, ha	177	183	214	220	219	227	235
Heraf i selveje, ha	118	125	144	150	153	159	164
Antal svin, ultimo	3.822	3.949	4.261	4.477	4.786	4.983	5.183
Antal helårsarbejdere pr. bedrift	4,17	4,15	4,54	4,64	4,65	4,71	4,76

Anm. Noter og kilde, se tabel 17.

De finansielle omkostninger for svinebrugene er – som for planteavl- og kvægbrugene – præget af stigende driftstilskud i kraft af et større areal og øget tilskudssatser. Og på lignende vis forventes forpagtningsafgiften også at være steget i kraft af et større tilforpagtet areal.

Renteniveauet inkl. administrationsbidrag er også lavt på svinebrugene og er anslået at blive et nøk lavere i prognoseårene. Når reduktionen i renteudgifterne er større fra 2010 til 2011, skyldes det, at der i 2010 optræder store ekstraordinære realiserede tab på finansielle instrumenter, herunder kurstab på valutalån, som ikke er indeholdt i prognoseårene. Reduktionen i de løbende nettorenteudgifter er derfor mindre, end tallene indikerer. På tilsvarende vis er den forventede stigning i renteudgifterne fra 2011 til 2012 primært foranlediget af en (moderat) stigende gæld ved den øgede bedriftsstørrelse.

Det forbedrede resultat *før* finansielle poster og de anslået lavere finansielle omkostninger i 2011 indebærer, at resultat *efter* finansielle poster vurderes at være steget fra ÷563 t.kr. pr. bedrift i 2010 til 34 t.kr. i 2011. En betragtelig stigning, som dog selvsagt fortsat ikke giver mulighed for at aflønne brugerfamilien og forrente egenkapitalen. Først i 2012 er der efter flere års dårlige driftsresultater udsigt til et regulært positivt resultat på 477 t.kr.

Store minkfarme. Bruttoudbyttet på de store minkfarme vurderes at være steget fra 6.095 t.kr. pr. bedrift i 2010 til 7.997 t.kr. i 2011, jf. tabel 23. Det skyldes de højere skindpriser, men produktionen af skind forventes samtidig at stige med knap 4 pct. Omkring skindpriserne skal det bemærkes, at bruttoudbyttet er opgjort på grundlag af årets produktion af skind og årets gennemsnitlige priser. I sektoropgørelsen er produktionsværdien derimod opgjort på grundlag af de gennemsnitlige priser, der er opnået ved salget af skind. Dvs. på baggrund af de gennemsnitlige skindpriser, der kunne opnås på december-auktionen i Glostrup og på de fire auktioner i det efterfølgende år.

Tabel 23. Hovedtal for store minkfarme, 1.000 kr. pr. bedrift

	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	2012*
Bruttoudbytte ^{1,2}	4.044	3.743	4.639	3.951	6.095	7.997	8.340
Produkttilknyttede direkte tilskud ³	2	4	4	6	4	5	2
Driftsomkostninger ²	2.514	3.115	3.813	3.547	3.972	4.315	4.736
Resultat før finansielle poster	1.532	632	831	410	2.127	3.687	3.606
Generelle driftstilskud	75	99	130	134	142	146	153
Forpagtningsafgift	50	75	90	72	85	88	91
Nettorenteudgifter ⁴	234	223	612	417	392	285	297
Finansielle omkostninger, netto	209	200	572	355	335	227	235
Resultat efter finansielle poster	1.323	432	259	55	1.792	3.460	3.371
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, pct. ⁵	15,0	2,2	3,4	0,2	10,0	18,5	17,4
Antal bedrifter	658	533	447	430	602	608	586
Jordbrugsareal, ultimo, ha	32	41	54	58	61	63	66
Heraf i selveje, ha	26	31	41	47	48	49	51
Antal avlstæver, ultimo	3.198	3.970	4.011	4.023	4.074	4.231	4.395
Antal helårsarbejdere pr. bedrift	3,30	3,62	3,68	3,55	3,58	3,61	3,64

Anm. Noter og kilde, se tabel 17.

Driftsomkostningerne, som er domineret af foder- og lønomkostninger, vurderes imidlertid også at være steget. Det skyldes især minkfoderpriserne, som er anslået til at stige med 8,9 pct. Prisudviklingen på arbejdskraft skønnes derimod at være beskeden. Resultatet *før* finan-

sielle poster vurderes herved at være steget fra 2.127 t.kr. pr. bedrift i 2010 til 3.687 t.kr. i 2011, jf. tabel 23.

I 2012 forventes resultatet *før* finansielle poster at være nogenlunde uændret. I dette skøn er det anslået, at kalenderårspriserne på skind i 2012 vil være uændret i forhold til 2011. Brutto-udbyttet forventes således primært at stige i kraft af en udvidelse af produktionen på 4 pct. Driftsomkostningerne forventes imidlertid samtidig at stige i kraft af især højere foderpriser (12,2 pct.) foranlediget af mindre udbud af kvalitetsråvarer.

Jordtilliggendet på minkfarmene er generelt meget lille, og følgelig er såvel de generelle driftstilskud som forpagtningsafgiften af begrænset størrelse. Nettorenteudgifterne er også væsentligt lavere end på de andre husdyrbrug. En del af forklaringen er, at kapitalkravet er relativt mindre end på de øvrige husdyrbrug. En anden del af forklaringen er, at en væsentlig mindre del af jordbrugskapitalen er bundet i jord og bygninger, som udgør sikkerhedsgrundlaget for realkreditlån. Ved etableringen er der derfor behov for en relativ større egenkapital.

Udviklingen i nettorenteudgifterne følger derimod de øvrige husdyrbrug; reduktionen fra 2010 til 2011 er således primært grundet i et realiseret ekstraordinært stort tab på finansielle instrumenter i 2010, som der ikke er kalkuleret med i prognoseårene, og stigningen fra 2011 til 2012 er en følge af øget gæld som følge af stigningen i bedriftsstørrelsen. De finansielle omkostninger falder derfor drastisk fra 2010 til 2011 og stiger beskedent fra 2011 til 2012 under forudsætning af, at der ikke vil optræde ekstraordinære store tab i prognoseårene.

Resultatet *efter* finansielle poster vurderes derfor at være steget markant fra 2010 til 2011 i kraft af de historisk høje skindpriser og skønnes at falde lidt igen fra 2011 til 2012. Sidstnævnte har som forudsætning, at skindpriserne forbliver uændret. Det bemærkes i øvrigt, at forrentningen af jordbrugskapitalen i selveje er markant højere end i de øvrige driftsformer uanset år.

Potteplantegartnerier. De store potteplantegartneriers resultat *før* finansielle poster vurderes at være steget fra 969 t.kr. pr. virksomhed i 2010 til 1.069 t.kr. i 2011, jf. tabel 24. Stigningen dækker over et øget bruttoudbytte (4,5 pct.) og en knap så stor stigning i driftsomkostningerne (3,9 pct.). Stigningen i bruttoudbyttet er baseret på en forventning om, at priserne på potteplanter øges med 3 pct. samtidig med, at væksthusearealet skønnes steget med knap 2 pct.

Stigningen i driftsomkostningerne er et resultat af flere omkostningsposter. Prisen på arbejdskraft, som er den største enkeltpost hos potteplantegartnerierne, er anslået steget med 2 pct. samtidig med, at forbruget af arbejdskraft er skønnet faldet med 1,7 pct. Udsæd og plantemateriale er anslået til at stige med 3 pct., og energiomkostningerne til opvarmning af væksthuse vurderes at være steget med 5 pct. Prisen på salgsemlage, vækstmedier samt potter og vækstbeholdere anslås derimod at være steget med 2 pct.

I 2012 forventes resultatet *før* finansielle poster at stige yderligere til 1.251 t.kr. pr. bedrift, hvor væksthusearealet samtidig er udvidet med 1,9 pct. Der er her med nogen usikkerhed kalkuleret med samme procentuelle prisstigninger på potteplanter og indsatsfaktorer som i 2011, herunder en stigning i prisen på arbejdskraft på 2 pct.

Tabel 24. Hovedtal for store potteplantegartnerier, 1.000 kr. pr. bedrift

	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	2012*
Bruttoudbytte ^{1,2}	8.607	8.594	9.432	10.800	9.566	10.000	10.447
Produkttilknyttede direkte tilskud ³	0	0	0	0	0	0	0
Driftsomkostninger ²	7.801	7.966	8.623	9.976	8.597	8.932	9.196
Resultat før finansielle poster	807	628	809	824	969	1.069	1.251
Generelle driftstilskud	53	23	103	82	70	71	72
Forpagtningsafgift	164	193	139	174	161	162	164
Nettorenteudgifter ⁴	301	319	406	457	370	295	297
Finansielle omkostninger, netto	412	489	443	549	460	386	389
Resultat efter finansielle poster	395	139	367	275	509	682	862
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, pct. ⁵	1,8	-1,5	3,4	2,3	4,0	4,9	6,4
Antal bedrifter	285	251	262	221	272	270	268
Væksthusareal, ultimo, m ²	11.340	12.199	11.991	13.310	11.785	12.014	12.241
Heraf i selveje, m ²	9.188	8.299	9.747	9.966	9.424	9.626	9.828
Antal helårsarbejdere pr. bedrift	11,67	10,93	11,92	12,56	10,71	10,52	10,33

Anm. Noter og kilde, se tabel 17.

De generelle driftstilskud, som primært omfatter erhvervsudviklingsstøtte fra Landdistriktsmidlerne, er beskedne. Tilsvarende gælder forpagtningsafgifterne, idet omkring 80 pct. af væksthusarealet er i selveje. Nettorenteudgifterne anslås derimod at være faldet drastisk fra 2010 til 2011, hvilket primært er en følge af realiserede tab fra finansielle instrumenter i 2010, som der ikke er kalkuleret med i prognoseårene. Reduktionen i renteniveauet inkl. administrationsbidrag er således beskeden og forventes at være nogenlunde uændret i 2012. Stigningen i nettorenteudgifterne er en følge af en lidt større gæld ved ekspansionen af væksthusarealet.

Da både indtjeningen forbedres og de finansielle omkostninger falder, vurderes resultat *efter* finansielle poster at være steget fra 2010 til 2011, som anslås forbedret yderligere i 2012. Det afspejles også i forrentningen.

4. Jordbrugets samfundsøkonomiske betydning

Jordbrugsproduktionen bidrager i sig selv til indkomstskabelsen i samfundet. Erhvervet har imidlertid også en afledt aktivitetsskabende effekt, idet jordbrugsproduktionen skaber grundlag for de erhverv, som forsyner jordbruget med produktionsmidler, og på tilsvarende vis genererer jordbruget også aktivitet i de erhverv, som aftager jordbrugsprodukterne. Disse bagudrettede og fremadrettede effekter er belyst i afsnit 4.1. Fokus er her rettet på den samlede produktion, bruttofaktorindkomst og beskæftigelse fra det jordbrugsindustrielle kompleks.

En væsentlig del af den af jordbrugssektorens generede indkomst er knyttet til eksporten af fødevarer, og selv om produktionen også giver anledning til import, resulterer produktionen i en positiv nettoeksport. Nettoeksporten er p.t. af stor betydning for realvæksten i BNP. Det skal ses i sammenhæng med, at der i de senere år har været en yderst begrænset indenlandsk efterspørgsel, hvorved nettoeksporten har fået en central rolle for realvæksten i BNP¹⁶. Den seneste økonomiske redegørelse fra Økonomi- og Indenrigsministeriet (2012) viser således, at det i de senere år især er stigningen i nettoeksporten, som har bidraget til væksten i BNP. I afsnit 4.2 vurderes det hvorvidt jordbrugssektoren fremadrettet kan bidrage til væksten i BNP.

¹⁶ BNP i markedspriser kan på efterspørgselssiden opgøres som summen af den indenlandske efterspørgsel og nettoeksporten.

4.1 Jordbrugets aktivitetsskabelse i det landbrugsindustrielle kompleks

Jordbruget har traditionelt været en væsentlig sektor i dansk økonomi; dels via jordbrugets direkte bidrag til produktion, indkomstdannelse og beskæftigelse, dels via det indirekte bidrag fra en række forsynings- og forarbejdningsvirksomheder. Betydningen har dog været støt aftagende i efterkrigstiden i kraft af væksten i industri-, handel- og serviceerhverv. Formålet med nærværende afsnit er at afdække, hvor stor en andel jordbrugssektoren udgør af den samlede danske produktion, indkomst og beskæftigelse for herigennem at give en indikation af jordbrugets samfundsøkonomiske betydning¹⁷.

Jordbrugets betydning for produktion, indkomst og beskæftigelse er her belyst via Danmarks Statistiks input-output tabel¹⁸ for 2005, som er fremskrevet til 2010 på grundlag af pris- og mængdeindeks. Input-output tabellen kan opfattes som en specificering af nationalregnskabets hovedkonti for varer og tjenester, produktion og indkomstdannelse. Tabellen afdækker således produktionsstrukturen i en detaljeret erhvervsopdeling, hvor det fremgår, hvordan de enkelte erhvervs produktion anvendes som input i erhvervet selv, i andre erhverv eller tilgår endelig anvendelse (forbrug, eksport, investeringer og lagerændringer). Yderligere beskrives erhvervenes input af importeret rå- og hjælpestoffer samt forbrug af arbejdskraft mv. Afdækningen af sammenhængene giver mulighed for at bestemme en række tekniske koefficienter, som gør det muligt at bestemme effekten af ændringer i produktionsvolumen for et enkelt eller flere erhverv.

Afgrænsningen af det jordbrugsindustrielle kompleks spiller en central rolle for de nedenstående resultater. I nærværende sammenhæng er der anlagt en marginal betragtning, dvs. forarbejdningssektorerne er afgrænset til de erhverv, hvor der er en snæver sammenhæng mellem primærjordbrugets leverance og erhvervets produktion – slagterier, mejerier og sukkerfabrikker. Jordbruget er imidlertid også leverandør til andre erhverv. Eksempelvis leverer jordbruget maltbyg til bryggerierne og raps til oliemøllerne. Men disse erhverv vil næppe blive berørt af en marginal ændring i leverancerne fra jordbruget, idet bryggerierne og oliemøllerne alternativt kan importere hhv. maltbyg og raps. Den snævre betragtning indebærer derfor, at effekten af en ændring i primærjordbruget eller i én af primærjordbrugets sektorer umiddelbart vil blive afspejlet i det samlede landbrugsindustrielle kompleks.

Jordbrugets direkte og indirekte effekt på produktionsværdien fremgår af tabel 25. Det primære jordbrug skabte i 2010 en produktionsværdi på 67,4 mia. kr.¹⁹ Denne produktion dannede grundlag for en produktionsværdi i forarbejdningssektorerne på 71,4 mia. kr. og genererede samtidig en produktion i forsyningssektorerne på 68,5 mia. kr. Til sammen giver det en pro-

¹⁷ Det er her væsentligt at understrege, at de pågældende indikatorer kun er en delmængde af jordbrugets samfundsmæssige effekter. En samlet vurdering af jordbrugets betydning fordrer således en bredere samfundsøkonomisk analyse, som fx også rummer jordbrugets natur- og miljøpåvirkning.

¹⁸ Udgangspunktet er Danmarks Statistiks input-output tabel, men denne er ikke tilstrækkelig detaljeret til at beskrive jordbrugserhvervet og fødevareindustrien. Fødevareøkonomisk Institut har derfor ekstraheret de relevante erhverv og foretaget en underopdeling af jordbrugssektoren og fødevareindustrien. For en mere udførlig beskrivelse henvises til Lars-Bo Jacobsen (1996).

¹⁹ Produktionsværdien afviger fra den opgjorte produktionsværdi vist i sektoropgørelse i afsnit 3.1, hvilket skyldes, at input-output tabellen er baseret på nationalregnskabets afgrænsninger.

duktionsværdi på i alt 207,2 mia. kr. Det kan heraf udledes, at hver gang produktionsværdien i primærjordbruget ændres med 1 mio. kr., vil produktionsværdien i de afledte sektorer ændres med 2,1 mio. kr.

Tabel 25. Jordbrugets direkte og indirekte effekt på produktionen, mio. kr.

	Salgs- afgrøder	Kvæg ¹	Svin	Fjerkræ	Pelsdyr	Gartneri	I alt
<i>Primære jordbrug</i>	15.227	19.724	19.624	2.739	5.677	4.393	67.383
Slagterier	0	4.776	28.678	2.977	0	0	36.432
Mejerier	0	33.071	0	0	0	0	33.071
Sukkerfabrikker	1.877	0	0	0	0	0	1.877
<i>Forarbejdningssektorer i alt</i>	1.877	37.847	28.678	2.977	0	0	71.380
Jordbrugsservice	2.342	2.595	535	26	91	2	5.591
Øvrige primære erhverv	357	692	591	54	148	233	2.074
Fødevarerfremstilling	209	2.228	4.339	940	1.431	83	9.230
Industri	3.033	5.061	4.061	380	575	452	13.562
Energi og vand	358	1.144	1.069	103	86	311	3.072
Kemikalier og kunstgødning	350	88	8	1	1	44	491
Handel, transport og finansiering	7.119	13.569	9.754	997	1.481	1.512	34.432
<i>Forsyningssektorer i alt</i>	13.768	25.375	20.358	2.501	3.814	2.635	68.452
Jordbrugsindustrielle kompleks i alt, 2010	30.872	82.946	68.660	8.217	9.491	7.028	207.214
- Pct.	14,9	40,0	33,1	4,0	4,6	3,4	100,0
Primære jordbrug	10.424	17.019	18.306	2.129	4.172	4.095	56.147
Forarbejdningssektorer	2.636	30.840	32.038	2.836	0	0	68.350
Forsyningssektorer	10.939	20.395	18.339	2.178	3.098	2.408	57.356
Jordbrugsindustrielle kompleks i alt, 2005	23.999	68.254	68.682	7.143	7.271	6.504	181.852
- Pct.	13,2	37,5	37,8	3,9	4,0	3,6	100,0

Anm. Underopdelingen af slagterier på sektorer er rudimentær.

1) Incl. grovfoder.

Kilde: Egne beregninger baseret på Jacobsen (2012).

Langt hovedparten af produktionsværdien i det landbrugsindustrielle kompleks hidrører fra kvæg- og svinesektoren, som tegnede sig for næsten tre fjerdedele af den samlede produktionsværdi. Det er også i de sektorer, hvor der er de største de afledte effekter. En ændring i produktionsværdien på 1 mio. kr. i primærjordbrugets kvæg- og svinesektorer, giver således anledning til at produktionsværdien ændres med hhv. 3,2 og 2,5 mio. kr. i de afledte forsynings- og forarbejdningssektorer.

I forhold til 2005 er der sket mindre forskydninger. Kvæg-, planteavls-, fjerkræ- og pelsdyrsektorerne er således styrket på bekostning af svine- og gartnerisektorerne. Det er især svine-sektoren, som har tabt terræn. Det skyldes bl.a., at en større andel af de producerede svin eksporteres levende til udlandet uden aktivitetsskabelse på slagterierne, jf. tabel 26. Den stigende svineproduktion i primærjordbruget er således ikke afspejlet i antallet af slagtninger. Hertil kommer, at en større andel af forarbejdningsprocesserne på slagterierne er flyttet til udlandet.

Tabel 26. Produktionen af svin og slagtninger i Danmark, mio. stk.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Produktion af svin i alt	25,8	25,7	26,4	27,5	27,6	28,6
÷ Eksport af levende smågrise	3,0	3,6	3,9	5,3	7,0	7,5
= Dansk produktion af slagtesvin og søer	22,7	22,1	22,5	22,2	20,6	21,1
÷ Eksport af levende slagtesvin og søer	0,6	0,8	1,1	1,1	1,3	0,9
= Slagtninger i Danmark	22,1	21,3	21,4	21,1	19,3	20,2

Kilde: Landbrug & Fødevarer (2011a).

Den samlede produktionsværdi fra det jordbrugsindustrielle kompleks er steget fra 182 mia. kr. i 2005 til 207 mia. kr. i 2010 eller med knap 14 pct. Den væsentligste del af stigningen er dog knyttet til inflationen; nettoprisindekset er således steget med godt 12 pct. i den forløbne periode (Danmarks Statistik, 2012n). Målt i forhold til den samlede danske produktionsværdi, er andelen faldet lidt fra 6,8 pct. i 2005 til 6,7 pct. i 2010. Til sammenligning er andelen opgjort til 9,6 pct. i 1995 (Jacobsen, 2006).

Primærjordbrugets bruttofaktorindkomst er for 2010 opgjort til 19,5 mia. kr.²⁰, jf. tabel 27. Den bagudrettede og fremadrettede indkomstskabelse i forsynings- og forarbejdningssektorerne kan opgøres til hhv. 30,2 og 11,9 mia. kr. eller i alt 61,6 mia. kr. Det indebærer, at hvis indkomsten i primærjordbruget øges med 1 mio. kr., så vil den afledte produktion give anledning til en indkomst på 2,2 mio. kr. i forsynings- og forarbejdningssektorerne.

Det er især kvægsektoren, som bidrager til indkomstskabelsen. Kvægsektoren tegner sig således kun for 21 pct. af indkomsten i primærjordbruget, men for det samlede landbrugsindustrielle kompleks udgør andelen af indkomsten 36 pct., og denne andel er steget fra 2005 til 2010. Indkomstskabelsen fra svinesektoren er derimod mindsket; i 2005 tegnede svinesektoren sig således for 36 pct. af indkomsten i det landbrugsindustrielle kompleks, og denne andel er reduceret til 27 pct. i 2010.

Tabel 27. Jordbrugets direkte og indirekte effekt på bruttofaktorindkomsten, mio. kr.

	Salgs- afgrøder	Kvæg ¹	Svin	Fjerkræ	Pelsdyr	Gartneri	I alt
<i>Primære jordbrug</i>	7.002	4.039	3.851	999	1.858	1.739	19.488
Slakterier	0	-329	4.446	463	0	0	4.580
Mejerier	0	7.028	0	0	0	0	7.028
Sukkerfabrikker	263	0	0	0	0	0	263
<i>Forarbejdningssektorer i alt</i>	263	6.700	4.446	463	0	0	11.871
Jordbrugsservice	1.154	1.279	264	13	45	1	2.756
Øvrige primære erhverv	293	598	508	46	90	159	1.694
Fødevarefremstilling	46	517	992	214	356	19	2.144
Industri	955	1.597	1.234	119	195	144	4.243
Energi og vand	183	502	521	49	42	145	1.443
Kemikalier og kunstgødning	115	28	3	0	1	17	164
Handel, transport og finansiering	3.749	6.976	5.043	501	760	764	17.792
<i>Forsyningssektorer i alt</i>	6.494	11.498	8.564	942	1.489	1.249	30.236
Jordbrugsindustrielle kompleks i alt, 2010	13.759	22.236	16.861	2.404	3.347	2.988	61.595
- Pct.	22,3	36,1	27,4	3,9	5,4	4,9	100,0
Primære jordbrug	4.645	4.047	5.092	707	1.161	1.686	17.337
Forarbejdningssektorer	707	4.429	7.539	820	0	0	13.495
Forsyningssektorer	5.078	9.191	7.804	839	1.215	1.136	25.264
Jordbrugsindustrielle kompleks i alt, 2005	10.430	17.668	20.435	2.365	2.376	2.822	56.096
- Pct.	18,6	31,5	36,4	4,2	4,2	5,0	100,0

Anm. Noter og kilde, se tabel 25.

²⁰ Den opgjorte bruttofaktorindkomst afviger markant fra den sektoropgjorte bruttofaktorindkomst i afsnit 3.1. Det skyldes forskelle i afgrænsningen af jordbrugssektoren, og forskelle i opgørelsen af bruttofaktorindkomsten. I sektoropgørelsen i afsnit 3.1 er de såkaldte direkte og indirekte bankomkostninger udeladt af forbrug i produktionen, hvorved bruttofaktorindkomsten stiger tilsvarende.

Den samlede bruttofaktorindkomst fra det jordbrugsindustrielle kompleks er steget fra 56,1 mia. kr. i 2005 til 61,6 mia. kr. i 2010. Målt i forhold til den samlede danske bruttofaktorindkomst (BNP i faktorpriser) er andelen faldet fra 4,3 pct. i 2005 til 4,1 pct. i 2010. Til sammenligning er andelen opgjort til 6,6 pct. i 1995 (Jacobsen, 2006).

Primærjordbruget gav i 2010 anledning til en beskæftigelse svarende til 56.000 fuldtidsbeskæftigede. Den afledte beskæftigelse kan opgøres til 49.400 og 28.500 fuldtidsbeskæftigede i hhv. forsynings- og forarbejdningssektorerne, hvorved den samlede beskæftigelse for det landbrugsindustrielle kompleks andrager 133.900 fuldtidsbeskæftiget. Det kan heraf udledes, at én beskæftiget i primærjordbruget giver anledning til 1,4 beskæftigede i den afledte produktion. Det er en stigning i forhold til 2005, hvor forholdet var 1 til 1,2.

Det er især de animalske produktionsgrene, som giver anledning til afledt beskæftigelse. Det gælder især for fjerkræsektoren, hvor én beskæftiget i primærjordbruget giver anledning til 6,6 beskæftigede i de afledte forsynings- og forarbejdningsled. Det tilsvarende forhold for svine-sektoren er 1 til 2,9, og for kvægsektoren er forholdet kun 1 til 1,7.

Opgørelsen viser også, at den samlede beskæftigelse i det jordbrugsindustrielle kompleks er faldet fra 145.600 fuldtidsbeskæftigede i 2005 til 133.900 fuldtidsbeskæftigede i 2010. Reduktionen hidrører næsten udelukkende fra primærjordbruget. Målt i forhold til den samlede danske beskæftigelse er andelen af beskæftigede faldet fra 5,6 pct. i 2005 til 5,2 pct. i 2010. Til sammenligning er andelen opgjort til 6,6 pct. i 1995 (Jacobsen, 2006).

Tabel 27. Jordbrugets direkte og indirekte effekt på beskæftigelsen, 1.000 fuldtidsansatte

	Salgs- afgrøder	Kvæg ¹	Svin	Fjerkræ	Pelsdyr	Gartneri	I alt
<i>Primære jordbrug</i>	<i>13,7</i>	<i>17,9</i>	<i>9,8</i>	<i>0,5</i>	<i>3,0</i>	<i>11,1</i>	<i>56,0</i>
Slakterier	0,0	1,8	14,2	1,7	0,0	0,0	17,8
Mejerier	0,0	10,1	0,0	0,0	0,0	0,0	10,1
Sukkerfabrikker	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6
<i>Forarbejdningssektorer i alt</i>	<i>0,6</i>	<i>12,0</i>	<i>14,2</i>	<i>1,7</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>	<i>28,5</i>
Jordbrugsservice	1,7	1,9	0,4	0,0	0,1	0,0	4,1
Øvrige primære erhverv	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0	0,3
Fødevarefremstilling	0,1	0,8	1,6	0,3	0,5	0,0	3,4
Industri	1,9	3,0	2,4	0,2	0,4	0,3	8,2
Energi og vand	0,1	0,2	0,2	0,0	0,0	0,1	0,7
Kemikalier og kunstgødning	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Handel, transport og finansiering	6,2	13,2	9,5	1,0	1,4	1,3	32,7
<i>Forsyningssektorer i alt</i>	<i>10,1</i>	<i>19,3</i>	<i>14,2</i>	<i>1,6</i>	<i>2,5</i>	<i>1,8</i>	<i>49,4</i>
Jordbrugsindustrielle kompleks i alt, 2010	24,4	49,1	38,2	3,7	5,5	12,9	133,9
<i>- Pct.</i>	<i>18,2</i>	<i>36,7</i>	<i>28,5</i>	<i>2,8</i>	<i>4,1</i>	<i>9,6</i>	<i>100,0</i>
Primære jordbrug	17,8	21,7	12,7	0,6	3,4	10,2	66,5
Forarbejdningssektorer	0,7	11,4	15,6	1,7	0,0	0,0	29,4
Forsyningssektorer	10,0	18,6	15,1	1,6	2,4	1,9	49,7
Jordbrugsindustrielle kompleks i alt, 2005	28,5	51,7	43,4	3,9	5,9	12,2	145,6

Anm. Noter og kilde, se tabel 25.

Sammenfattende kan det konkluderes, at jordbrugssektorens aftagende rolle i det danske samfund er fortsat i de seneste 5 år. I 2010 udgjorde jordbrugssektorens andel af den samlede produktion kun 6,7 pct., andelen af indkomstdannelsen 4,1 pct. og andelen af beskæftigelsen

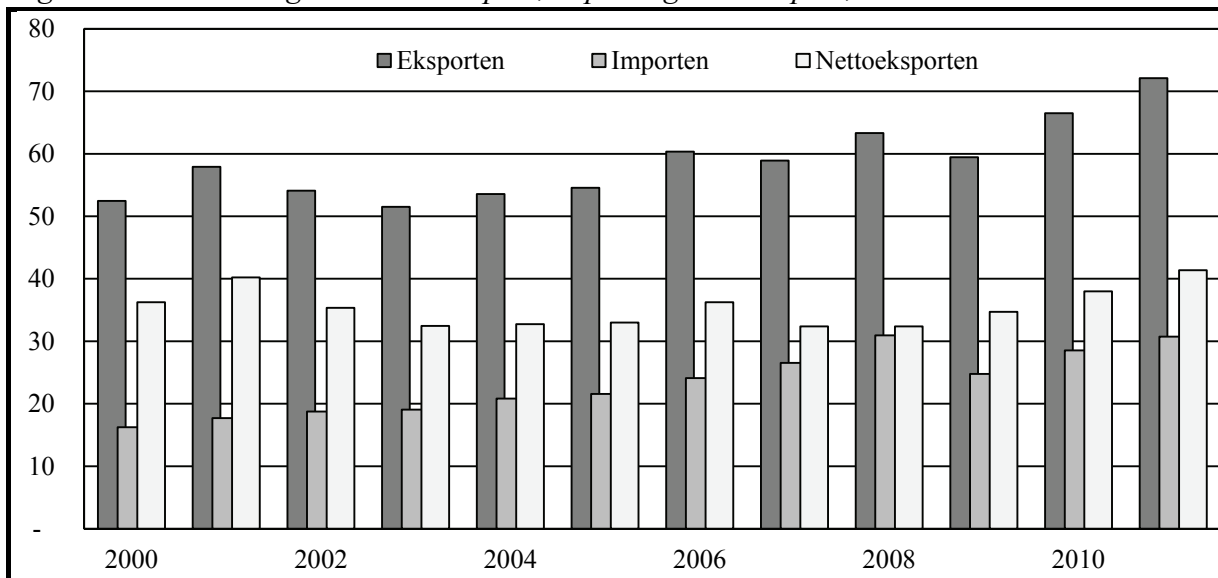
5,2 pct. Forskellen på de sidste to procentsatser viser også, at den skabte bruttofaktorindkomst pr. beskæftiget i det jordbrugsindustrielle kompleks er mindre end gennemsnittet for den samlede danske produktion.

4.2 Jordbrugssektorens nettoeksport

Lige som alt anden produktion bidrager eksport af varer til indkomstdannelsen, hvorimod importen skaber indkomst i udlandet. I den henseende er der ingen forskel på produktion til hjemmemarkedet og produktion til eksportmarkedet. Når nettoeksporten alligevel trækkes frem her, skal det ses i sammenhæng med, at den indenlandske efterspørgsel²¹ i de senere år har været beskeden og dermed været medvirkende til en lav realvækst i BNP. I perioden 2000-07 udgjorde den årlige realvækst i den indenlandske efterspørgsels således i gennemsnit 2,4 pct., hvorimod den tilsvarende årlige gennemsnitlige vækstrate i perioden 2008-11 udgjorde ÷1,6 pct. (Danmarks Statistik, 2012q). Reduktionen i den indenlandske efterspørgsel har dermed været medvirkende til, at realvæksten i BNP i de seneste fire år er faldet gennemsnitligt med 1,1 pct. pr. år. Når realvæksten i BNP ikke er faldet yderligere, skyldes det et positivt vækstbidrag fra nettoeksporten.

Jordbrugssektoren har bistået med at øge vækstbidraget fra nettoeksporten. I de sidste fire kritiske år er nettoeksporten fra jordbrugssektoren således øget med 4,2 mia. kr. årligt i midelværdi, hvilket dækker over en middelstigning i eksporten på 6,4 mia. kr. og en middelstigning i importen på 2,2 mia. kr., jf. figur 8. Stigningerne er dog i løbende priser; realstigningerne er derfor mindre.

Figur 8. Jordbrugssektorens eksport, import og nettoeksport, mia. kr.

Anm. Eksporten er opgjort excl. eksportrestitutioner. Data for 2011 er foreløbige.

Kilde: Landbrug & Fødevarer (2011b) samt interne data i Landbrug & Fødevarer.

Ses der nærmere på udviklingen i jordbrugseksporten fra 2007 til 2011, jf. tabel 28, så stiger eksporten for næsten alle produktgrupper, men det er markant, at væksten i eksporten af svinekød er lav. Der er dog en stigning i eksporten af forarbejdede kødvarer, som også rummer

²¹ Den indenlandske efterspørgsel omfatter privat og offentligt forbrug, faste bruttoinvesteringer og lagerændringer.

bacon, konserver, pølsemagervarer og biprodukter, ligesom der er en stigning i eksporten af øvrige animalske produkter, som bl.a. rummer eksport af levende svin. Stigningen i osteeksporten ligger ligeledes i den lave ende, men her er der omvendt en stigning i eksporten af mælkekonserves.

Tabel 28. Jordbrugseksporten fordelt på produktgrupper i 2007 og 2011

	2007		2011		Ændring 2007-11	
	Mia. kr.	EU-andel, pct.	Mia. kr.	EU-andel, pct.	Mia. kr.	Pct.
Svinekød	18,98	62	19,30	62	0,31	2
Okse- og kalvekød	1,91	96	2,64	90	0,73	38
Forarbejdede kødvarer mv.	7,14	73	8,94	63	1,79	25
Æg og fjerkræ	1,45	84	1,14	72	-0,31	-21
Smør	1,44	81	1,73	74	0,29	20
Ost	7,28	76	7,84	76	0,57	8
Mælkekonserves	2,36	18	3,31	19	0,95	40
Pelsskind	3,60	17	8,56	8	4,96	138
Øvr. animalske produkter	4,36	86	6,99	91	2,63	60
Korn	2,13	86	3,33	71	1,19	56
Øvr. vegetabiliske produkter	8,26	73	8,32	75	0,06	1
Eksport i alt	58,92	67	72,10	62	13,18	22
- Excl. pelsskind	55,32	70	63,53	69	8,21	15

Anm. Eksporten er eksportrestitutioner. Data for 2011 er foreløbige.

Kilde: Landbrugs & Fødevarer (2009) samt interne data i Landbrug & Fødevarer.

Den største stigning i eksporten er knyttet til minkskind, som er mere end fordoblet. Stigningen udgør 38 pct. af eksportvæksten fra 2007 til 2011. Disse skind eksporteres primært til Kina, evt. via Hong Kong, hvor vækstraten er væsentligt større end i OECD-landene. Den fortsatte vækst i eksporten af pelsskind vurderes derfor at være uproblematisk.

Anderledes ser det ud for eksportmulighederne for de fleste andre produktgrupper, idet der er en kraftig orientering mod de øvrige EU lande, hvor realvæksten i BNP er begrænset. I EU-ROSTAT's seneste prognose for EU-27 forventes nulvækst i 2012, hvorimod realvæksten skønnes at stige med 1,3 pct. i 2013. I Tyskland, England og Sverige, som i den nævnte rækkefølge er jordbrugssektorens største eksportmarkeder, forventes realvæksten at udgøre 0,3-0,7 pct. i 2012 og 1,7-2,1 pct. i 2013 (EUROSTAT, 2012). Ud fra de beskudte stigningstakter skønnes det – alt andet lige – vanskeligt at øge eksporten i de første par år. Der er derfor behov for, at eksporten i større grad orienteres mod lande med højere vækstrater. Denne proces er kun i sin vorden; eksportsandelen til de øvrige EU lande er således faldet fra 67 til 62 pct. gennem de seneste 4 år, men det skyldes næsten udelukkende den stigende eksport af pelsskind til Kina. Ses der bort fra eksporten af pelsskind, ville andelen af eksporten til de øvrige EU lande udgøre 70 pct. i 2007 og 69 pct. i 2011.

5. Resumé

Jordbrugets arealanvendelse og husdyrhold. Jordbrugets arealgrundlag er gennem de seneste 20 år reduceret yderligere med knap 150 tus. ha for nu at udgøre knap 62 pct. af Danmarks samlede areal. Udviklingen i arealbenyttelsen og husdyrholdet er stærkt præget af de løbende ændringer i EU's fælles landbrugspolitik. Efter 2005 er hovedparten af støtteordningerne imidlertid afkoblet, hvilket bevirker, at både arealanvendelsen og husdyrholdet i 2010 i vid omfang er bestemt af markedsvilkårene. Det har betydet, at omkring 55 pct. af jordbrugsarealet benyttes til korn i dag, knap 30 pct. til grovfoder og hovedparten af det resterende areal til

andre salgsafgrøder. For husdyrholdet er den væsentligste ændring en reduktion i malkekvægholdet og en tilsvarende stigning i svineholdet.

I den samme periode er det økologiske omlagte areal steget kraftigt, men udgør i dag kun godt 2 pct. af det samlede jordbrugsareal. Væksten i det økologiske areal er imidlertid aftaget i de senere år. Det økologiske husdyrhold omfatter primært malkekvæg og høns, hvilket anvendelsen af det økologiske areal også bærer præg af.

Strukturudviklingen. I gennem de seneste 20 år har strukturudviklingen indebåret, at der er kommet færre, større og mere specialiserede bedrifter. De større brug er drevet af de størrelsesøkonomiske effekter. Det har resulteret i større kapitalbehov pr. bedrift, som er søgt reduceret ved specialisering af produktionen. Det har imidlertid ikke kunnet ændre på, at kapitalbehovet er steget, hvilket har gjort det stadigt vanskeligere for potentielle jordbrugere at tilvejebringe den fornødne egenkapital. Det har bl.a. betydet, at tilgangen af unge jordbrugere er faldet. Gennemsnitsalderen for jordbrugerne er også steget, men det skal også tilskrives deltidsbrugenes større vægtandel.

Konsekvenserne af strukturudviklingen er, at der i dag er omkring 42.000 jordbrug tilbage. Omkring 60 pct. af disse er deltidsbrug; dvs. brug med en arbejdsindsats svarende til under én fuldtidsbeskæftiget. Antallet af deltidsbrug er forblevet uændret i en årrække, idet de primært overlever i kraft af indtjening uden for bedriften. De dyrker 24 pct. af arealet, som primært anvendes til korn, og tegner sig for en forsvindende lille andel af husdyrholdet. De mellemstore jordbrug, dvs. brug med en arbejdsindsats svarende til 1-2 fuldtidsbeskæftigede, falder derimod år for år, idet de er for små til at udnytte stordriftsfordelene. De udgør i dag omkring 17 pct. af samtlige brug og tegner sig for 20 pct. af arealet og 10-20 pct. af husdyrholdet. Fremadrettet vil de mellemstore brug enten vokse sig større eller udgøre grundlaget for andre brugs vækst. De resterende 23 pct. af jordbrugene karakteriseres som store brug. Dvs. de kræver en arbejdsindsats på 2 fuldtidsbeskæftigede eller derover. Denne brugsstørrelse udgør grundlaget for både den nuværende og fremtidige produktion. De dyrker 56 pct. af areal og tegner sig for 80-90 pct. af husdyrholdet.

Ovenstående træk gælder også for de godt 1.500 økologiske brug, men da de økologiske brug er domineret af store mælkeproducenter, er der 5 pct.point færre deltidsbrug i forhold til fordelingen på de konventionelle brug og andelen af store brug er tilsvarende 5 pct.point større.

Jordbrugets økonomi. Jordbrugets økonomi er i det seneste årti er præget af et faldende sektorbytteforhold. Selv om prisen på jordbrugsprodukter er steget, så er faktorpriserne steget endnu mere. Det har medført, at sektorbytteforholdet er faldet gennemsnitligt med 2,6 pct. pr. år. I den samme periode er produktionsmængden også steget samtidig med, at faktorforbruget er faldet, hvilket kan opgøres til en gennemsnitlig stigning i totalfaktorproduktiviteten på 2,1 pct. om året. Da reduktionen i sektorbytteforholdet er større end stigningen i totalfaktorproduktiviteten, er indtjeningsevnen faldet. Samtidig er jordbrugets gæld øget med større renteudgifter til følge. Konsekvenserne har været, at restbeløbet til aflønning af brugerfamiliens arbejdsindsats og egenkapitalen er faldet.

Den faldende indtjeningsevne i 00'erne gælder også jordbruget i mange af de andre EU lande. En sammenligning viser imidlertid, at sektorbytteforholdet i dansk jordbrug er faldet mere end for EU-25 og de lande, som dansk jordbrug normalt sammenlignes med. Og på tilsvarende vis har den gennemsnitlige stigning i totalfaktorproduktiviteten i dansk jordbrug ligget i den lave ende blandt de øvrige EU lande. Dansk jordbrug ligger derimod fortsat i front, når det gælder det teknologiske stadie; den købekraftskorrigerede bruttoværditilvækst pr. fuldtidsbeskæftiget i dansk jordbrug hører således til blandt de største.

I de senere år er indtjeningen i dansk jordbrug stærkt præget af først den finansielle krise og efterfølgende af de forholdsvis lave vækstrater i OECD-landene med heraf følgende lavere efterspørgsel på jordbrugsprodukter. I BRIK-landene er vækstraterne imidlertid væsentlig større, og de øgede indkomster har givet anledning til større efterspørgsel på jordbrugsprodukter med højere priser til følge. For dansk jordbrug er det vurderet, at sektorbytteforholdet er steget med 8,5 pct. i 2010 og 6,7 pct. i 2011, hvorimod forholdet forventes at falde med 1,3 pct. i 2012. Ændringen i totalfaktorproduktiviteten har derimod været begrænset, idet der har været en opbremsning i strukturudviklingen, som er den væsentligste komponent i en øget produktivitet. Jordbruget har samtidig nydt godt af det faldende renteniveau. Det har betydet, at indkomsten *efter* finansielle poster – dvs. restbeløbet til aflønning af brugerfamiliens arbejdsindsats og forrente egenkapitalen – forventes at være steget i 2011 til det højeste niveau i dette århundrede. For 2012 skønnes niveauet at blive lidt lavere. Alligevel er indkomsten *efter* finansielle poster ikke stor nok til at dække vederlaget for brugerfamiliens arbejdsindsats.

Ovenstående gælder for jordbrugssektoren som helhed. Der er imidlertid væsentlige forskelle på de respektive bedriftstyper. For deltidsbrugene – konventionelle såvel som økologiske – gælder det for samtlige analyserede år, at resultatet *efter* finansielle poster er negativt. Der er således ingen rest til at aflønne brugerfamilien for arbejdsindsatsen, og forrentningen af egenkapitalen forbliver negativ. Det er til trods for de gunstige prisforhold. Det understreger, at deltidsbrugene næppe nogensinde vil give et positivt resultat.

For de mellemstore brug er enhedsomkostningerne derimod mindre, og det forventes her, at der er et positivt resultat *efter* finansielle poster i 2011 og 2012. Restbeløbet er imidlertid for lille til at dække vederlaget til brugerfamiliens arbejdsindsats. Det gælder ligeledes for de mellemstore økologiske brug, men her er resultatet lidt lavere, idet den forventede udviklingen i de økologiske mælkepriser er mindre gunstige end de konventionelle mælkepriser som følge af lavere eksportpriser.

For de store brug forventes resultatet *efter* finansielle poster at være positivt i 2011 og 2012, og det forventes samtidig generelt at være så stort, at brugerfamiliens arbejdsindsats kan aflønnes fuldt ud. Til sammenligning var resultatet *efter* finansielle poster negativt i 2010. Den gunstigere situation gælder også i store træk de store økologiske brug. Der er imidlertid store variationer i resultaterne alt afhængig af driftsform:

- Resultatet for de store planteavlsbrug forventes at være steget betragteligt i 2011 som følge af meget høje prisstigninger på planteprodukter. I 2012 forventes niveauet at være lidt mindre i kraft af et mindre prisfald på samme.

- Resultatet for de store svinebrug var i 2011 præget af meget høje stigninger på fodermidler, som ikke blev opvejet af tilsvarende høje foderpriser. Resultatet *efter* finansielle poster forventes således at være tæt på nul i 2011. I 2012 forventes der at være en mere gunstig indtjening i kraft lidt højere svinepriser og lidt lavere foderpriser.
- Resultatet for de store konventionelle malkekvægbrug blev i 2011 begunstiget af højere mælke- og oksekødspriser, som mere end opvejede stigningen i foderpriserne. I 2012 forventes foderpriserne at falde, men ikke i tilstrækkelig grad til at opveje et forventet fald i mælkepriserne. Resultatet i 2012 forventes dermed at blive lavere.
- Resultatet for de store økologiske malkekvægbrug har udviklet sig nogenlunde parallelt med de konventionelle malkekvægbrug. Resultatet har dog hidtil været lidt bedre end for de konventionelle malkekvægbrug, men i 2012 forventes der en vis udligning som følge af en mindre gunstig udvikling i de økologiske mælkepriser i forhold til de konventionelle mælkepriser.
- Resultatet for de store minkfarme er præget af udviklingen i skindpriserne, som er steget i et sådant omfang, at det overdøver enhver stigning i foderpriserne. Disse rekordpriser er også afspejlet i et rekord-resultat *efter* finansielle poster, som forventes at overstige 3 mio. kr. pr. farm i både 2011 og 2012.
- Resultatet for de store potteplantegartnerier forventes at være steget i 2011 og skønnes med nogen usikkerhed at ville stige i 2012. Stigningerne skyldes mere gunstige prisrektioner samt en øget produktionsvolumen.

Fremtidsudsigter. De mere fremadrettede produktionsmuligheder ser gunstige ud for jordbruget. OECD-FAO's seneste fremskrivning hen imod 2020 indikerer således, at den øgede globale befolkning vil give anledning til større efterspørgsel. Samtidig vil en øget del af befolkningen i BRIK-landene rykke op i middelklassen, som medfører større efterspørgsel efter animalske fødevarer, som er mere arealkrævende end vegetabiliske fødevarer. Begge forhold vil presse prisen på jordbrugsprodukter op. Hertil kommer, at en stor del af det globale jordbrugsareal forventes beslaglagt til produktion af biobrændstoffer, hvilket hæmmer grundlaget for et øget udbud af fødevarer. Det bidrager yderligere til et højere prisniveau.

I forhold til de gennemsnitlige verdensmarkedspriser i 2001-10, som er OECD-FAO's referenceperiode, forventes der derfor store prisstigninger på samtlige jordbrugsprodukter. De gennemsnitlige svinepriser i 2011-20 forventes eksempelvis at stige med 30 pct. i forhold til referenceperioden. Den tilsvarende prisstigning for smør er anslået til hele 70 pct., mens de gennemsnitlige priser i 2011-20 for ost og mælkepulver er estimeret til at stige med 30 pct. i forhold til referenceperioden. For olieprodukter forventes priserne kun at stige med 20 pct. og lidt mindre for korn. Der er hermed udsigt til både høje animalske produktpriser og forholdsvis lave foderpriser. Under forudsætning af, at dansk jordbrug kan præstere en produktivitetsvækst, som kan neutralisere effekten af prisstigninger på det øvrige faktorforbrug, er der dermed grundlag for et væsentligt løft i jordbrugets indkomst.

Jordbrugets samfundsøkonomiske betydning. Jordbrugsproduktionen er vokset, men væksten i industrien og serviceerhverv er blevet endnu større. Det har betydet, at jordbruget har fået en

stadig mindre samfundsmæssig betydning. Jordbrugets bruttofaktorindkomst tegner sig således kun for 1,3 pct. af den samlede danske bruttofaktorindkomst (BNP i faste priser) i 2010, og andelen af den samlede beskæftigelse udgør kun 2,2 pct.

Primærjordbruget har imidlertid en række aktivitetsskabende effekter. Dels genererer de aktivitet i en række forsyningserhverv i forbindelse med tilvejebringelse af produktionsmidler; dels udgør de grundlaget for en række forarbejdningserhverv. Afgrænsningen kan foretages på mange måder, men anlægges der en snæver marginal betragtning, kan det godtgøres, at den af primærjordbrugets skabte bruttofaktorindkomst på 19,5 mia. kr.²² giver anledning til en indtjening i de afledte erhverv på 42,1 mia. kr. eller en samlede indtjening på i alt 61,6 mia. kr. Den marginale betragtning indebærer, at hver gang primærjordbruget ændrer indtjeningen med 1 mio. kr., vil det give anledning til en forskydning i indtjeningen på 2,2 mio. kr. i de afledte forsynings- og forarbejdningsled. Det er her især de animalske sektorer, som bidrager til den afledte indtjening. Fx ændres indtjeningen i de afledte erhverv til kvægsektoren med 4,5 mio. for hver gang indtjeningen i primærjordbruget forskydes med 1 mio. kr.

På tilsvarende vis kan det godtgøres, at de 56.000 fuldtidsbeskæftigede i primærjordbruget i 2010 giver anledning til en samlet beskæftigelse på i alt 133.900 fuldtidsansatte. Igen gælder det, at det er de animalske sektorer, hvor der er den største beskæftigelseseffekt. 1 beskæftiget i kvæg-, svine- eller fjerkræsektoren giver således anledning til hhv. 1,7, 2,9 og 6,6 beskæftigede i de afledte erhverv.

Medregnes de afledte erhverv, er primærjordbrugets betydning dermed væsentlig større. I forhold til den samlede danske bruttofaktorindkomst og den samlede danske beskæftigelse udgør det jordbrugsindustrielle kompleks dog kun hhv. 4,1 og 5,2 pct. Til sammenligning tegnede det jordbrugsindustrielle kompleks sig for 6,6 pct. af den danske bruttofaktorindkomst og 6,6 pct. af den samlede beskæftigelse i 1995. Jordbrugets samfundsmæssige betydning – målt på indkomstdannelse og beskæftigelse – er dermed blevet fortsat mindre.

I den nuværende situation, hvor der er en beskeden indenlandsk efterspørgsel, har nettoeksporten fået en væsentlig betydning for realvæksten i BNP. I den sammenhæng bidrager nettoeksporten fra jordbrugssektoren til væksten. Det skyldes, at jordbrugssektoren er eksportorienteret. Gennem de seneste fire år, hvor realvæksten har været kritisk, er nettoeksporten fra jordbrugssektoren således steget årligt med 4,2 mia. kr. i middelværdi, hvilket skal ses i sammenhæng med, at fødevareproduktion er mindre konjunkturfølsom. Stigningen er dog i løbende priser; realstigningen er derfor mindre.

Hvorvidt jordbrugssektoren fremadrettet kan bidrage yderligere, er derimod mere tvivlsomt på kort sigt. Det skyldes, at eksporten især er orienteret mod de øvrige EU lande, som ligeledes er præget af en lav realvækst. Et væsentligt større bidrag vil derfor kræve, at jordbrugseksporten i stigende omfang orienteres mod vækstøkonomierne, og denne proces er endnu i sin vorden.

²² Niveauet er baseret på nationalregnskabets afgrænsning.

Referencer

- Andersen, J.M., Hansen, J., Jacobsen, L-B. og Rasmussen, S. (2011): Landbrugets og fødevarerindustriens produktivitetsudvikling. Fødevareøkonomisk Institut, Rapport nr. 208.
- Andersen, J.M. (2012): Jordbrugets indtjening, produktion og faktorforbrug, Landbrugets økonomi 2011 Fødevareøkonomisk Institut (http://www.foi.life.ku.dk/Publikationer/FOI_serier/landbrugets_ekonomi.aspx) samt bagvedliggende data.
- Danmarks Statistik (2010a): Landbrugsstatistik 2008 (<http://www.dst.dk/da/statistik/publikationer/aarboeger-og-temapublikationer/vispub.aspx?cid=13463>).
- Danmarks Statistik (2010b): Landbrugsstatistik 2009 (<http://www.dst.dk/da/statistik/publikationer/aarboeger-og-temapublikationer/vispub.aspx?cid=15221>).
- Danmarks Statistik (2011a): Regnskabsstatistik for jordbrug 2010 (<http://www.dst.dk/da/statistik/publikationer/aarboeger-og-temapublikationer/vispub.aspx?cid=16715>) samt de bagvedliggende jordbrugsregnskaber.
- Danmarks Statistik (2011b): Landbrugsstatistik 2010 (<http://www.dst.dk/da/statistik/publikationer/aarboeger-og-temapublikationer/vispub.aspx?cid=16212>).
- Danmarks Statistik (2011c): Økonomien i landbrugets produktionsgrene 2010 (<http://www.dst.dk/da/statistik/publikationer/aarboeger-og-temapublikationer/vispub.aspx?cid=15232>).
- Danmarks Statistik (2011d): Landbrugs- og gartneritællingen 2010, Nyt fra Danmarks Statistik. Landbrug og fiskeri. Nr. 261 (<http://www.dst.dk/pukora/epub/Nyt/2011/NR261.pdf>).
- Danmarks Statistik (2012a): Arealanvendelse (www.statistikbanken.dk/AFG1).
- Danmarks Statistik (2012b): Økologisk arealanvendelse (www.statistikbanken.dk/OEKO1).
- Danmarks Statistik (2012c): Husdyrbestanden (www.statistikbanken.dk/DYR1).
- Danmarks Statistik (2012d): Pelsdyrbestanden (www.statistikbanken.dk/PELS3).
- Danmarks Statistik (2012e): Dyreenheder 2006-09 (www.statistikbanken.dk/BRUG4).
- Danmarks Statistik (2012f): Dyreenheder 1990-2009 (www.statistikbanken.dk/BRUG44).
- Danmarks Statistik (2012g): Økologisk husdyrbestand (www.statistikbanken.dk/OEKO2).
- Danmarks Statistik (2012h): Bedrifter 2006-10 (www.statistikbanken.dk/BDF).
- Danmarks Statistik (2012i): Bedrifter 1982-2006 (www.statistikbanken.dk/BDF07).
- Danmarks Statistik (2012j): Resultatopgørelse for jordbrug 2008-2010 (www.statistikbanken.dk/JORD1).
- Danmarks Statistik (2012k): Resultatopgørelse for landbrug 1990-2009 (www.statistikbanken.dk/REGNLA2).

- Danmarks Statistik (2012l): Besætningskombinationer 1982-2006 (www.statistikbanken.dk/KOMB).
- Danmarks Statistik (2012m): Besætningskombinationer 2006-2010 (www.statistikbanken.dk/KOMB07).
- Danmarks Statistik (2012n): Nettoprisindeks (www.statistikbanken.dk/PRIS7).
- Danmarks Statistik (2012o): Danmarks Produktion (www.statistikbanken.dk/NATHO02).
- Danmarks Statistik (2012p): Danmarks BFI (www.statistikbanken.dk/NATHO03).
- Danmarks Statistik (2012p): Danmarks beskæftigelse (www.statistikbanken.dk/NATHO15).
- Danmarks Statistik (2012q): Danmarks forsyningsbalance (www.statistikbanken.dk/NATN01).
- EUROSTAT (2012): Prognose for realvæksten i BNP (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsieb020>).
- Jacobsen, L-B. (1996): En landbrugsspecifik input-output model for Danmark, Fødevareøkonomisk Institut, Rapport nr. 91.
- Jacobsen, L-B. (2006): Landbruget og det landbrugsindustrielle kompleks – det seneste årtis udvikling i betydningen for produktion, økonomi og miljøet, Landbrugets økonomi 2012, Fødevareøkonomisk Institut (http://www.foi.life.ku.dk/Publikationer/FOI_serier/~media/Foi/docs/Publikationer/Rapporter/Landbrugets_Okonomi/2006.pdf.ashx).
- Jacobsen, L-B. (2012): Jordbrugsspecifikke input-output tabeller 2005, Fødevareøkonomisk Institut, Upubl.
- Landbrug & Fødevarer (2009): Dansk landbrug i tal.
- Landbrug & Fødevarer (2011a): Statistik 2010 Svin (http://www.lf.dk/Tal_og_Analyser/Aarstatistikker/Statistik_svin/Statistik_svin_2010.aspx).
- Landbrug & Fødevarer (2011b): Fakta om erhvervet 2011 (http://www.lf.dk/Tal_og_Analyser/Aarstatistikker/Fakta_om_erhvervet/Fakta_om_erhvervet_2011.aspx).
- Landbrug & Fødevarer (2012a): Kvartalsstatistik, Okeskød nr. 1/12 (http://www.lf.dk/Tal_og_Analyser/Aktuelle_statistikker/Oksekoed/Kvartalsstatistik_oksekoed.aspx).
- Landbrug & Fødevarer (2012b): Prisskøn for landbruget til og med 2013, marts 2012 (http://www.landbrugsinfo.dk/Oekonomi/Oekonomiske-analyser/Driftsresultater-priser-prognoser/Sider/5_Prisskoen_for_landbruget_230911.pdf) samt bagvedliggende data.
- Landbrug & Fødevarer (2012c): Markedsvurdering for afgrøder – forår 2012 (http://www.landbrugsinfo.dk/Oekonomi/Oekonomiske-analyser/Driftsresultater-priser-prognoser/Sider/5_Prisskoen_for_landbruget_230911.pdf) samt bagvedliggende data.
- Landbrug & Fødevarer (2012d): Eksporten af levende svin (http://www.lf.dk/Tal_og_Analyser/Aktuelle_statistikker/Svin/Eksport_af_levende_svin.aspx).

- Landbrug & Fødevarer (2012e): Statistik 2010 Svin (http://www.lf.dk/Tal_og_Analyser/Aarstatistikker/Statistik_svin/Statistik_svin_2010.aspx).
- Lind, K.M., Dubgaard, A., Rasmussen, S., Jespersen, H.M.L. og Scrøder, A.K. (2010): Udviklingen i dansk svineproduktion. Landbrugets økonomi 2009. Fødevareøkonomisk Institut (http://www.foi.life.ku.dk/Publikationer/FOI_serier/landbrugets_ekonomi.aspx).
- Lind, K.M., Kærgård, N., Jensen, J.D., Jensen, H.G. og Zobbe, H. (2012): Den fælles landbrugspolitik efter 2013. Landbrugets økonomi 2011. Fødevareøkonomisk Institut (http://www.foi.life.ku.dk/Publikationer/FOI_serier/landbrugets_ekonomi.aspx).
- OECD-FAO (2011): OECD-FAO Agricultural Outlook 2011-2020, OECD Publishing and FAO (http://dx.doi.org/10.1787/agr_outlook-2011-en).
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2007): World Population Prospects: The 2006 Revision, Highlights, Working Paper No. ESA/P/WP.202.
- Videncentret for Landbrug (2011): Vejledende interne grovfoderpriser for 2011 og 2012 (<http://www.landbrugsinfo.dk/Oekonomi/Budget/Budgetkalkuler/Sider/Vejledende-Interne-grovfoderpriser-for-2011-og-2012.aspx>).
- Økonomi- og Indenrigsministeriet (2012): Økonomisk Redegørelse. Maj 2012 (<http://www.oeim.dk/indhold/Slides-fra-praesentation-af-Oekonomisk-Redegoerelse-2012.pdf>).